

11-B-5

ROZPRAVY
ČESKÉ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ.

TŘÍDA I.

ČÍSLO 74.

NĚKOLIK
ARCHEOLOGICKÝCH PAMÁTEK
Z VÝCHODNÍHO BULHARSKA

PODÁVAJÍ

ANT. SALAČ,
PRAHA.

K. ŠKORPÍL,
VARNA.

3773 -I .

V PRAZE.

NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ.

1928.

84 40/6

Úvod.

Předkládáje veřejnosti tuto práci, pokládám za vhodné říci několik slov o jejím vzniku. Pan Karel Škorpil, ředitel musea ve Varně v Bulharsku a zasloužilý pracovník v archaeologii východního Bulharska i celého západního Černomoří, vydává spolu s jinými badateli v bulharském jazyce rozsáhlé dílo pod názvem Materiály pro archeologickou mapu Bulharska (Материали за археологическа карта на България), rozpočtené na několik částí; z části: Soupis památek Černomořské oblasti balkánského poloostrova (Опись на старинитѣ въ Черноморската областъ) publikovány byly dva oddíly:

I. Megalithické památky i mohyly (Мегалитни паметници и могилица),

II. Thrácké svatyně i památky s vyobrazením jezdce (Светилища и паметници съ изображения на конници). V Sofii, 1925.

Oddíl III., jednající o památkách křesťanských, má býti právě vydán jazykem anglickým. Také památky zde uveřejněné měly původně býti vydány v tomto souboru. Popis památek, pokud nelze spoléhati na fotografie, určení rozměrů a pod., pochází z ruky p. Škorpila; za interpretaci památek přejímám odpovědnost sám.

Větší část práce vykonal jsem za svého pobytu v Římě v zimě 1926-27. Československému ústavu, jehož jsem byl stipendistou, i Americké akademii (American Academy in Rome), jejíž ředitelství povolilo mi studium v bohaté knihovně ústavní, vzdávám povinný dík.

Pokud vím, je v našem oboru po světové válce tato publikace prvním krokem na cestě vědecké vzájemnosti slovanské; přál bych si, aby nezůstal posledním.

V Praze 22. června 1927.

A. Salač.

I. Reliefy s obrazem thráckého jezdce.

Č. 1. Relief z vesnice Eski-Arnautlar.

Nalezen ve vinicích západně od vesnice Eski-Arnautlar v okrese Provadijském, nyní v museu ve Varně (inv. III č. 525 a 526); fotografie č. 1a, 1b na tab. 1.

A) Fotografie 1a. Deska z bílého vápence, nyní rozbitá na několik kusů; byla z nich znovu složena až na část nejdolejší, která chybí úplně, pravý bok je poněkud poškozen. Rozměry celku: výška části zachované 1·08 m (max.), šířka úplná 0·46 m, tloušťka 0·18 m; oba boky jsou opracovány hladce, zad hrubě. Ze zachovaných stop nutno souditi, že deska nebyla postavena volně, nýbrž zazděna.

Plocha desky se člení na tři části, spodní, střední a horní.

a) Spodní část: střední pole čtyřhranné, poněkud vhloubené do kamene a opracované hruběji (nepravidelně rýhované), nese nápis; obklopeno je rámcem jednoduše profilovaným, 5 cm širokým, kolem něhož běží ještě jednoduchá obruba, na levé straně širší než nahoře. Nápisem, z něhož jsou zachovány 2 řádky úplně a jedna částečně, budeme se zabývatí ke konci.

b) Střední část je uprostřed vyhloubena; vyhloubenina je široká 0·23 m a vysoká 0·27 m, čtyřúhelná, jen nahoře zaokrouhlena v oblouk velmi plochý. Kolem prohlubiny běží rámeček jednoduchý, čtyřúhelný, rozměrů 0·28 m × 0·29 m, zdobený jen palmetami v obou horních rozích ve směru úhlopříčen; po obou stranách bočných a nahoře, nikoliv však dole, obklopen je tento vnitřní rámeček rámcem vnějším, který je zdoben palmetami na vnitřním poli poněkud vyhloubeném a plochou obrubou na zevnějšku. Palmety leží na obou bočných stranách téměř paralelně ke směru rámce, v obou horních rozích ve směru úhlopříčen, na horní straně je střední palmeta kolmá na směr rámu, dvě palmety od ní v pravo jsou sešikmeny paralelně k úhlopříčně, ze dvou palmet v levo od středu je bližší sešikmena rovněž tímto směrem, kdežto druhá je kolmá.

c) Horní část tvoří trojúhelný štít značně ostrý, 0·275 m vysoký, jehož střední pole je vyhloubeno a zdobeno růžicí trojlistou o listech trojčlenných; střed růžice je okrouhlý. Obě bočné strany tohoto pole, nikoliv však strana

spodní, jsou vroubeny rámcem uvnitř jednoduše profilovaným s hladkou vnější obrubou. Na vrcholu štítu je jednoduché akroterion v podobě tří čtvrtin plochého disku; na obou krajích byla původně těžká akroteria, z nichž zachováno jest pouze levé. Má tvar ellipsoidálního výseku přičleněného k vnějšímu rámcu štítu tak, že se otvírá vně; plocha jeho, v dolní části ufatá štítem, je vyplněna pseudosymmetrickou výzdobou z polopalmet a listů, orientovanou vodorovně.

B) Fotografie 1b. Prohlubina střední části této desky byla určena pro desku mramorovou, která nalezena byla zároveň; je 0,225 m široká, 0,265 m vysoká, 0,035 m tlustá a nahoře zaokrouhlena tak, že zapadá přesně do prohlubiny; se stran i ze zadu pak je hrubě opracována, takže je patrné, že tyto části neměly být viditelné. O příslušnosti mramorové desky k vápencovému monumentu nelze za tohoto stavu věcí pochybovat; znění nápisů tvoří ještě další důvod, jak uvidíme. Na vyhloubené vnitřní ploše desky je relief, jehož popis podáváme dále; kolem něho zachována je obruba plochá, vespod širší, po stranách užší, nahoře vyklenutá tak, že se rozšiřuje od krajů ke středu.

Relief¹⁾ zobrazuje t. zv. thráckého jezdce; mladý muž cválá na koni k oltáříku v pravém dolním rohu umístěnému. Kůň je zobrazen téměř v profilu; zadní nohy paralelní mezi sebou opírají se o zem celou šíří kopyt, přední, rovněž paralelní, se vzpínají do výše tak, že kopyta jsou právě nad oltáříkem. Hlava koně se poněkud vychyluje z profilu směrem k divákovi; pootvěřená tlama nese otěže na udidle patrně kovovém, průřezu okrouhlého, otěže samy si asi máme představití kožené; viditelná jest jen jedna, pravá, která tvoří oblouk jdoucí až ke hřívě koně. Jezdec podle všeho drží otěže v levé ruce (neviditelné). Mezi ušima koně je chocholík, uši jsou vztyčeny hřívá přistřižena a členěna hřebcovitě; na šíji dvě mělké rýhy mají značité záhyby kůže dobře krmeného zvířete; ocas u kořene poněkud vyzvednutý se vlní ke konci.

Jezdec je mladý muž, bezvousý, s vlasem upraveným v okrouhlé kadeře (kudrny) jako bývá na plastikách archaických; jezdec sedí na koni neosedlaném tak, že nohy, z nichž je patrná pouze pravá, jsou podány v profilu, horní část těla však se obrací z více než tří čtvrtí k diváku. Pravá ruka až k lokti zůstává ve výši ramene, předloktí je zdviženo vzhůru; v ruce drží jezdec krátkou pochodeň, která horní částí a plamenem přesahuje na horní obrubu reliefu a ocitá se mezi písmeny nápisu. Dolní konec pochodně vyčnívá pod rukou jezdce; neviditelný palec patrně pochodeň obepíná, prsty jsou k sobě přitíženy, jen ukazováček je poněkud vztýčen a ohnut v druhém kloubu od konce prstu. Na noze má jezdec botu jdoucí něco málo přes kotník; oblečen je v šat, sáhající až ke kolenům a nechávající pravou stranu prsou i pravou ruku obnaženu; přes levé rameno je

¹⁾ Při popisu zachovávám stanovisko pozorovatelovo v označování pravé a levé strany.

přehozen plášť složený v řasnaté záhyby a sepiatý na pravém boku velikou okrouhlou sponou; dolní kraj pláště se vlní za tělem jezdce¹⁾.

Oltářík v pravém dolním rohu je válcovitý, dole rozšířen je v patku, nahoře v hlavici zcela jednoduchou. Kopyta předních noh koně vznášejí se právě nad oltářem, ale v reliefu vyvýšenějším, takže patrně si je máme představití blíže a oltářík dále.²⁾ Ještě plošším reliefem než oltář je vyznačen za oltářem strom málo rozvětvený s větví uprostřed jakoby zutínanou, na vrcholu listnatý. Kolem stromu vine se had; hlava jeho je ve výši uší koně.

Prostor mezi oltářem a zadními nohama koně vyplněn je scénou podanou rovněž reliefem velmi plochým a v rozměrech menších než scéna hlavní; lev s bohatou hřívou směrem v pravo obrácený sápe se otevřenou tlamou na býka, jež levou přední tlapou srazil k zemi; býk obrácený v levo a podaný méně v profilu klesl oběma předními nohama na kolena.³⁾

Relief je celkem velmi dobře členěn a jednotlivá pole jasně od sebe rozlišena; pracován je obratně, ač v jednotlivostech bychom mohli mnoho vytýkati; zadní nohy koně jsou poněkud krátké v poměru k předním, uzda a zejména vlající konec pláště jsou příliš masivní⁴⁾, hlava býka podobá se spíše hlavě medvědí atd. Celým svým rázem hlásí se tento relief k památkám provinciálního umění římské doby císařské, někdy z III. stol. po Kr.

Nápis umístěn je na obrubě horní a dolní; na horní čteme

Ἡρωὶ Παλαδεωνῶ,

na dolní

Στατίλις Οὐάλεντος ἀνέ-

θηκεν.

V písmě je hojně užíváno ligatur: $\overline{HW}$, $\overline{NHW}$, $\overline{NE}$, $\overline{HK}$; písmeno Σ má podobu **E**. Στατίλις je vulgární zkratka za Στατίλιος, Οὐάλεντος je patronymikon v genitivě, tedy celek rovná se latinskému Statilius Valentis. Dispozice nápisu na horní a spodní ploše rámu je pravidlem u těchto reliefů⁵⁾.

¹⁾ K zevnějšíku a oděvu jezdce srv. poznámky Kacarovy PW Suppl. III sl. 1139 a 1140 a Seurovy REA XIV 1912 str. 244 nn.

²⁾ Dle Kacarova (na uv. m. sl. 1137 B) klade někdy kůň pravou nebo levou přední nohu na oltář.

³⁾ Scéna lovecká v různém uspořádání je na reliefech thráckých jezdců dosti hojná, také lev srážející k zemi býka se vyskytuje (srv. Seure a REA XIV 1912 str. 157 nn.); podobu lva na těchto reliefech odvozuje Seure z honby Alexandrovny (str. táž s pozn. 3. a 4.). Srv. Kacarova Woch. kl. Ph. 1913 sl. 944.

⁴⁾ Také celá úprava pláště je nepřirozená; sochař či spíše kameník závisel patrně na vzorech starších, jichž nedovedl vhodně užítí. Stačí srovnání se starším reliefem z téhož místa (fot. č. 2), abychom si tento rozdíl jasně uvědomili.

⁵⁾ Kacarov PW I. c. sl. 1132.

Nyní můžeme přistoupiti k nápisu na spodní části desky vápencové; podle nápisu již přepsaného můžeme jej totiž doplniti zcela bezpečně:

Θεῶ Παλα-
δεινηῶ Στ-
ατίλ[ις Ού-
άλεντος άνέ-
θηκεν.]

Rozdělení na řádky v části nezachované je přirozeně hypotetické; písmo tohoto druhého nápisu je monumentální a velmi pečlivě tesáno, ligatury jsou poměrně hojné $\text{Ϟ, \text{W}, \text{ϙ, \text{N}\text{W}}$, některá písmena dále menší ostatních (**A** na konci řádky první, **I** v řádce druhé); písmeno **N** vsunuté mezi řádku první a druhou bylo patrně doplněno při revisi nápisu.

Vzájemný poměr obou desek, mramorové a vápencové, je asi ten: mramorová byla věnována dříve a proto opatřena nápisem, později pak pořízena ještě splendidnější deska vápencová jako rámeček daru původního s monumentálním věnováním. Jednoduché reliéfy jako tato deska mramorová byly asi vsazovány do zdi; zachována je jich v této podobě velká řada. Pro kamenný rámeček neznám analgie.

Výklad příjmení jezdce podávám dále při reliéfu č. 2.

O tom, že attribut v pravé ruce jezdce je planoucí pochodeň, nemůže býti sporu; tím se dostává podstatného doplňku našim vědomostem o thráckém jezdci. Kacarov v posledním přehledném zpracování této látky (PW I. c.) tohoto typu jezdce neuvádí, právem, poněvadž dosud nebyl znám ani jediný jistý doklad. Vyskytovaly se sice případy, že jezdce držel v ruce nejasný předmět; srv. na př. G. Seure-a v článku uvedeném REA XIV, 1912 str. 250 vyobr. 10; spisovatel se o výklad vůbec nepokouší. Jindy zase uvádí J. Ziehen dvě možnosti (hůl se srpem? pochodeň? v článku Jahrbuch d. deutschen arch. Inst. XIX 1904 Anz. str. 13). Nyní můžeme s jistotou říci, že ve všech těchto případech jde o planoucí pochodeň; nejasnost některých monumentů tohoto druhu je způsobena jednak hrubým provedením, jednak špatným uchováním. — Sedlo u thráckého jezdce je řídké, ale vyskytuje se (Seure na uv. m. str. 255). — Také Dionysos v podobě jezdce na reliéfu z Melniku, nyní v museu brusselském, má na nohách boty; P. Perdrizet v podrobném svém popisu (Revue archéol. 1904, III. str. 23) nazývá je demi-bottes, Dionysos je nosívá dle něho vždy jako vzpomínku na svůj thrácký původ¹⁾. Jdou o něco málo výše než u reliéfu zde popisovaného a nahoře jsou jakoby ovinuty širším páskem, snad přehrnuty.

¹⁾ Je to narážka na místo Herodotovo VII, 75; podrobnější výklad o oděvu thráckého jezdce viz na str. 13. pozn. 1.

Č. 2. Fragment jiného reliéfu ze vsi Eski-Arnautlar.

Fragment mramorové desky (fot. č. 2, na tab. 2.) nalezený na témže místě, nyní rovněž v museu ve Varně.

Čtyřhranná, vyhloubená plocha reliéfu je obklopena plochým rámcem, po levém kraji užším, nahoře a patrně i dole širším; spodní část a pravý horní roh jsou uraženy. Zachovaná část reliéfu představuje thráckého jezdce; kůň zobrazený přesně v profilu kluše vpřed, hřívka je podána jako jednodílná hmota, ocas je u kořene vyzdvižen. Jezdec sedí na koni lehounce nachýlen vzad, na hlavě má čelenku, věnec nebo spíše přílbu,¹⁾ oděn je pouze pláštíkem přehozeným kol ramen; pláštík spadá v předu řasnatě na prsa a konec jeho vlaje za jezdce. Sedlo ani uzda nejsou vyznačeny, pravá ruka vztažena volně v před ve výši boku drží miskou²⁾; spodní část nohou není zachována, rovněž nelze říci, jak byl upraven pravý dolní roh [na nejkrajnějším místě v pravo zachovaném jsou snad stopy stromu.]

Reliéf je plošší než u č. 1, provedení zběžnější, ale přece celek umělecky hodnotnější a bližší vzorům řeckým.³⁾

Nápis vytesán je na horní ploše rámečku; je pravděpodobné, že pokračoval i pod reliéfem. Zachováno je pouze jméno bytosti, jíž byl obětován reliéf.

“Ἡροῖ (sic) Παλαδει[νηνῶ]

HP tvoří ligaturu; písmeno **o** místo ω před ι v dativu slova “Ἡρος připomíná hláskoslovné změny v dialektu krétském, kde $\eta, \bar{\alpha}, \omega$ se zkracují před samohláskami, také před samohláskovým ι (Fr. Bechtel, Die griechischen Dialekte II. str. 676); jméno Ἡροῖδας se samohláskou podobně zkrácenou je dokázáno také na Lesbu (Bechtel I. str. 19). Sotva však můžeme pomýšleti na to, abychom určili takto původ věnovatele reliéfu; nápis i s reliéfem jsou poměrně pozdní, ligatura, o níž nahoře byla řeč, brání jíti v datování příliš vysoko a II. stol. po Kr., na něž by bylo možno pomýšleti, je již doba pozdní pro znaky dialektické; zejména když z nápisu máme zachován tak nepatrný fragment, je nutno dbáti v úsudcích opatrnosti. Spíše jeví se tu vliv barbarského sousedství.

¹⁾ O pokrývce hlavy u starých Thráků zmiňuje se Herodot VII, 75 a zejména Xenofon (Anab. VII 4, 3: οἱ Ἰσθραῖοι τὰς ἀλώπεκας ἐπὶ ταῖς κεφαλὰς φοροῦσι καὶ τοὺς ὄσι); srv. výklad Seurův REA XIV 1912 str. 246 s pozn. 2., str. 247, 248 nn.

²⁾ O misce v ruce jezdce srv. Kacarova PW na uv. m. sl. 1137, a Seura REA na uv. m. str. 244; Seure konstatuje, že jezdce s paterou v ruce pravidelně má chlamydu nevlající, náš reliéf patří ovšem k výjimkám z tohoto pravidla. Seure na uv. m. str. 252 soudí, že toto gesto — miska v ruce jezdce — není částí domorodého rituálu, nýbrž pouhou imitací pohřebních reliéfů řecky inspirovaných. Vliv řeckých reliéfů na vývoj reliéfů s thráckým jezdce je nepopíratelný, ale výběr z bohaté zásoby variant řeckých reliéfů byl přece jen určován kultem domorodým.

³⁾ O imitaci řeckých vzorů v těchto reliéfech viz úsudek Seurův, uvedený v pozn. 1., a zmínku Chr. Hülsena (Bull. communale 1893 str. 270 n.); také Hülsen zachází příliš daleko v hodnocení významu těchto vlivů.

Máme tedy dosvědčen na témže místě kult heroa s nezvyklým příjmením Παλαδεινός pro doby dosti značně od sebe vzdálené; č. 1 jsme datovali do III. stol. po Kr., č. 2 do stol. II. po Kr. Tato souvislost kultu předpokládá nějakou svatyni téhož božstva na tomto místě; jméno Παλαδεινός, jinak neznámé, je původu barbarského, thráckého. Objevuje-li se na místě, kde kult thráckého jezdce dosud dokázán nebyl, tento kult s příjmením konstantním a dosud neznámým, je pravděpodobné, že toto příjmení je lokální, odvozené ode jména místa, jež by znělo asi Παλα-δεινα; také jiná jména u thráckého jezdce doložená jsou takto vykládána¹⁾ A tak by se doporučovalo všimati si aspoň bedlivě místa, kde tyto památky byly nalezeny, po případě, možno-li, podniknouti vykopávky.

Zároveň je patrné, že představa thráckého jezdce na jednom a témže místě a s jedním a týmž příjmením nebyla ztrnulá; v jednom případě drží heros v ruce misku, ve druhém planoucí pochodeň. Oba tyto atributy se vyskytují u božstev podsvětních či snad lépe vládnoucích temnotám, pochodeň pak především u těchto.²⁾ A thrácký jezdec sám je dle mínění téměř obecně přijatého božstvem mrtvých.³⁾

Č. 3. Relief s Marin-tepe.

Relief (fot. č. 3, tab. 2.) nalezen na vrcholku kopce Marin-tepe na jih ode vsi Dolní Čiflik v okrese varnenském, v nejsevernějších výběžcích vý-

¹⁾ Podobný způsob výkladu navrhoval J. Ziehen v článku uv. str. 13 pro věnování Deo Dobrati, jež by dle něho pocházelo od jména města Drobeta nebo kmene Doberes. Rovněž Kacarov (PW na uv. m. sl. 1147) mluví o lokálních příjmeních heroových v krátké zmínce, jednotlivých jmen, jichž seznam podává na sl. 1141 nn., nerozbírá, srv. však jeho poznámky k příjmení Βδήκουρος; obšírnější výklad jeho čte se ve sborníku Ξένια, Hommage international atd. Athènes 1912 str. 108 nn., kde pokládá některá příjmení (Σουιτουληνός, Σαλδοκεληνός, Αύλαρχηνός) určitě za lokální označení heroa, některá jména neúplně zachovaná nechává bez výkladu, o ostatních soudí, že by to mohla býti také jména místních božstev, která byla příležitostně pokládána i označována za heroa. — Pro první složku, Pala, srv. výklad Tomaschkův (Sitzungsber. d. Wiener Ak. 1894 č. 131. str. 64), pro druhou jsou četné analogie v osobních jménech thráckých (Dinizelmis atd., srv. Δίνις a Δινίκενθος v indexu Kalinkové, A. Denkmäler in Bulgarien, sl. 219.)

²⁾ Pokud se týče pochodní, srv. slovník Daremberg-Sagliùv II 1, str. 1028 sl. druhý: dans la symbolique des attributs divins, la torche caractérise surtout les divinités de la nuit et des ténèbres, plutôt que les puissances purificatrices. Dissertace M. Vasiče: Die Fackel in Kult und Kunst der Griechen, v Mnichově 1900, nebyla mi přístupna.

³⁾ S tímto názorem, nesouhlasí B. Pick (Arch. Jahrbuch XIII 1898 str. 163); dle něho je to božstvo války. Určité výjimky formuloval Chr. Hülsen (Bull. comm. 1893 str. 270—271); dle něho řecká představa (heros = smrtelník zesnulý) neshoduje se s původním významem thráckého jezdce a přenáší se do jeho kultu jen znenáhla vlivem řeckým. Ch. Picard (Revue de l'histoire des religions LXXXVI 1922 str. 144 n.) pokládá jej za ochránce koní a nepřítel šelem; had (str. 158 pozn. 7) prý není symbolem pohřbním.

chodního Balkánu u řeky Tiča (Kamčija); nyní v museu ve Varně (inv. III č. 502).¹⁾

Deska vápencová úplně zachovaná, vzadu hrubě pracovaná, dole 0.145m široká, 0.22m vysoká; směrem do výše se zúžuje, nahoře je zaokrouhlená v oblouk; okraj desky tvoří rámec vlastnímu reliefu, rámec je po obou bocích užší, dole širší, nahoře se rozšiřuje od boku do středu. Plocha reliefu je poněkud vyhloubena, podoby nepravidelného čtyřúhelníka do výše se zúžujícího; vlastní scena je na tomto reliefu velmi jednoduchá; jezdec oděný krátkým kabátcem a chlamydou poněkud vlející je horní částí těla obrácen k divákovi jako při reliefu č. 1 b); vlas jeho je bohatý, ač-li nemáme mysliti spíše na nějakou pokrývku hlavy, což se u thráckých jezdců rovněž vyskytuje²⁾; rozhodnutí není při hrubém podání zanedbávajícím všechny detaily dobře možné. Pravou rukou poněkud zdviženou drží jezdec uzdu koně; kůň stojí klidně obrácen jsa v pravo, zadní nohy jsou poněkud vypiaty dozadu, ocas není vyznačen, hřívá naznačena jako souvislá hmota, na čele koně chocholík poněkud příliš veliký³⁾. Jiných předmětů na reliefu není⁴⁾.

Na horní obrubě, ač by tu bylo místa dosti, nápisu není a asi nikdy nebylo. Na obrubě dolní čteme:

ΒΙΣΑΗΣΑΝΤΟΝΙΣ
ΒΕΝΔΙΚΟΥ

Nápis není dlouhý a přece výklad jeho působí jisté obtíže; nejjasnější bylo by jméno Ἀντώνις, odpovídající latinskému Antonius; z fotografie se podobá, že čtvrté písmeno od počátku je o, t. j. omikron, nikoliv ω; je-li tomu vskutku tak, bylo by tu zkrácení původního latinského δ v krátké o, tedy zkrácení jiného rázu než při slově ἥρωϊ v nápisě předcházejícím. Následující slovo je patronymikon v genetivě, Βενδίκου; nominativ by zněl patrně Βένδικος, latinsky Bendicus, Vendicus po př. Vindicus. Sotva lze pomýšleti při tom na thráckou bohyni Βενδίς, neboť adjektivum od jména tohoto odvozené zní Βενδίδειος; rovněž od latinského Vindex není dobře možno tento tvar odvoditi, řecky by zněl korrelát toho jména Βένδιξ. Za dobrodružné pokládal bych spojovati toto jméno se jménem japonského

¹⁾ P. ředitel Škorpil soudí, že jde také v tomto případě o zbytky dosud neznámého chrámu, asi po prohlídce naleziště; konkrétních údajů bližších nepodává.

²⁾ Srv. i místo Herodotovo VII, 75: Θρήικες δὲ ἐπὶ τῆσι κεφαλῆσι ἀλωπεκέας ἔχοντες ἐστρατοπεδεύοντο a pozn. 1 na str. 9.

³⁾ Sotva by však bylo možno pomýšleti na konec štítu, který by jezdec držel levou rukou; to bývá na některých reliefech thráckých jezdců, asi pod vlivem reliefů na náhrobních kamenech equites singulares, jak poznamenal Seure REA na uv. m.

⁴⁾ Podobně jednoduchý typ thráckého jezdce; zaručený věnováním, publikoval G. Kacarov (Ξένια, Hommage international atd., Athènes 1912 str. 110 fig. 1); typ jezdce je velmi příbuzný, uzda není naznačena, zato levá noha jezdce a ocas koně jsou na reliefu patrní.

(dalmatského) božstva pramenů Bindus, o němž srv. Ihma PW Suppl. I sl. 251 n. Nezbývá, než nechat otázku tuto zatím nerozřešenu.

Zcela záhadné je první slovo; nevíme, jde-li o vlastní jméno, což se ještě nejspíše podobá pravdě, nebo snad o nějaké thrácké jméno obecné. První složka tohoto jména souvisí asi se jménem Bisa a Bizye (Otto v Thesauru I. I. sub voce) a se jménem města Βισάνθη (srv., co praví Otto tamže s. v.), druhá složka δης má snad obdobu ve jméně Διουζης.¹⁾ Nápadné je při tomto výkladu, že by vůbec nebylo jmenováno jméno božstva a konečně, přese všechnu podobu s reliefy thráckých jezdců, nebylo by nemožno pomýšletí prostě na nápis náhrobní s podobou zesnulého; mimořádně jednoduchá forma reliefu by proto svědčila, není však důkazem bezpečným, protože je celý monument proveden zběžně a patrně byl zaplacen velmi levně.²⁾ Kdyby bylo jisto, že relief pochází ze zřícenin chrámu, musili bychom asi pomýšletí na relief thráckého jezdce; bohužel, přesných údajů v tomto smyslu není. Rozměry reliefu neodpovídají kameni náhrobnímu³⁾, nesmíme konečně zapomínati, že celá řada těchto reliefů je zcela anepigrafní.

Č. 4. Relief z města Varny.

Relief (fot. č. 4, tab. 3.) nalezen v městě Varně, IV. čtvrt, ulice Batova č. 350, nyní v museu ve Varně inv. III č. 510.

Mramorová deska rozbitá na několik kusů, levý horní roh chybí, ostatek je složen z pěti zlomků. Rozměry: šíře 0.44 m, výše 0.5 m, flouščka 0.08 m; na zadní straně je deska jen hrubě opracována. Reliefní pole je vhloubeno do desky; šířka jeho je 0.365 m, výška 0.28 m, hloubka 0.035 m; orámování jeho tvoří jakýsi naiskos, po každém boku anta bez base s jednoduchou hlavicí v podobě desky, na níž spočívá architrav rovněž ukončený nahoře deskou poněkud přečínající.

Relief představuje thráckého jezdce jedoucího, jako obvykle, v pravo. Kůň jeho, plných forem správně pojatých, kráčí vpřed, pravá noha přední i zadní je uražena, levá noha přední a zejména zadní byla posunuta v před. Hlava koně je zachována jen z nepatrné části, hřívka je krátká a členěna,

¹⁾ V nápise CIL VI 31143 c 10 čteme jméno T. Flavius Bizens; skupiny σδ a δς = ζ se často zastupují, tedy Bizens asi = Βισδης, tak jako Valens = Ούαλης. Jméno Bizens pokládá za thrácké již Alb. Dumont, Mélanges, str. 474 č. 12 viz pozn. 2. zde dole, který znal nápis z Annali atd. 1885 str. 246; Bizens byl eques singularis, mezi nimiž byli vedle Batavů i příslušníci jiných národů; v Thesauru linguae latinae je jméno Bizens (s. v.) označeno jen jako barbarské. Pro jméno Διουζης srv. Seura REA XIV 1912 str. 241.

²⁾ Již Albert Dumont (Dumont-Homolle Mélanges d'archéologie et d'épigraphie, v Paříži 1892 str. 218) soudil, že tyto reliefy byly vyráběny do zásoby tak jako ikony byzantské, které věnují každodenně orthodoxní.

³⁾ Srv. A. Dumonta na místě uv. str. 218.

na šíji koně patrný jsou obvyklé záhyby; mohutný, vlnící se ocas koně je rozčleněn a vine se z části i po antě v levo.

Jezdec, u něhož horní část těla je velmi poškozena, je oděn pláštěm, jehož konce se za jeho zády vlní; plášť je řasnatý, rovněž řasnatý je spodní šat, podkasaný a na stehnech tak široký, že padá na hřbet koně¹⁾. Levá noha jezdce je jen schematicky naznačena, z pravé je zachováno aspoň tolik, že vidíme zcela zřetelně, že jezdec měl na nohách boty sáhající asi pod polovinu lýtka s horním okrajem poněkud přehrnutým.²⁾ Pravá ruka jezdce drží uzdu na šíji koně.

Mimořádně bohatá je na tomto reliefu část v pravo od jezdce. Vidíme tu oltář čtyřhranný obvyklé jednoduché formy, s patkou i hlavicí v podobě desky poněkud širší. Přední strana oltáře má hlavní plochu ozdobenou reliefem³⁾; v levo stojí herma en face, s velikou hlavou, s úseky ramen a vyznačeným αἰδοῖον, na nízké čtyřhranné basi; k ní se obrací zvíře, jdoucí v levo, podané v profilu, s ocasem tak dlouhým, že přečíná přes základ reliefu.⁴⁾ Na oltáři byl vyobrazen předmět nyní velmi otlučený; sotva lze jej vykládati jinak než jako rozsáhlý kráter, měsídko, s vysokou oblou příklopkou.⁵⁾ Za oltářem vyčnívá strom, rozvětvený a listnatý;⁶⁾ větvořím jeho proplétá se had, jehož hlava sklání se nad příklopkou kráteru, ocas pak se vine z části po pravé antě. Mezi oltářem a antou stojí ženská postava, podaná en face s hlavou obrácenou v levo, úplně zahalená v šat, totiž

¹⁾ Myslím, že nelze tu mluvit o sedle, které vůbec bývá zřídka naznačováno (srv. výklad Seuriv REA na uv. m. str. 255.) Thrácký oděv popisuje Herodot VII 75: na těle měli Thrákové κρηθῶνας ζειράς. G. Seure (REA XIV 1912 str. 54 nn. zvl. ot.) vykládal slovo ζειρά, které značí část oděvu thráckého, avšak jehož přesný smysl již starým lexikografům byl nejasný, jako kožené pantalonky, na které pak snad i zde by někdo mohl pomýšletí. Míňení jeho bylo odmítnuto Mendelem (R. A. 1913 I str. 49) a Kacarovem (Woch. klass. Phil. 1913 sl. 945.) Ζειρά je plášť, jak podle uvedeného místa Herodotova nelze pochybovati.

²⁾ Dle uv. místa Herodotova (VII 75) nosili Thrákové na nohách a holeních πέδιλα νεβρώων.

³⁾ Nelze pochybovati, že kameník měl vskutku v úmyslu naznačiti relief zdobící oltář, jen jeho neobratnost způsobila, že ocas zvířete se ocitl mimo plochu přední stěny oltáře. Zcela jinak vypadá relief u Kalinky (Ant. Denkmäler in Bulgarien fig. 107 č. 335 na str. 263), kde je před oltářem vypočten malý býk.

⁴⁾ Charakteristika jeho je tak neumělá, že nelze s bezpečností říci, které zvíře chtěl kameník zobraziti. Řed. Škorpil pomýšlel na berana; zvíře je téměř tak vysoké jako herma, ocas je na berana příliš dlouhý, snad tu měl býti zobrazen osel, ač hlavní jeho znak, dlouhé uši, právě nevynikají.

⁵⁾ Plochá příklopka na měsídku na př. Daremberg-Saglio I. str. 1555 A fig. 2042; byl by možný i jiný výklad, že totiž je tu zobrazen koš s ovocem, který se vyskytuje na mincích Nikopole thrácké ve spojení s kultem Priapovým (Die antiken Münzen von Dacien und Moesien tab. XVI. č. 35 a tab. XX. č. 36.)

⁶⁾ Ředitel Škorpil soudil, že je tu vyobrazen oranžovník; strom ten poznán byl od Řeků a Římanů poměrně velmi pozdě (V. Hehn: Kulturpflanzen und Haustiere, 6. vyd., str. 430 nn.), v kultu se nikde nevyskytuje; spíše snad jde o palmu ač-li kameník chtěl strom blíže charakterisovati.

v řasnatý chiton a velmi široký plášť, přehozený přes hlavu a spadající k nohám v bohatých záhybech. Hlava je velmi poškozena, pravá ruka vztahovala se k oltáři, levá drží pohár¹; postava stojí pevně na pravé noze (Standbein), levá je poněkud pokrčena a dotýká se půdy jen lehce špičkou (Spielbein).

Pod reliefem umístěn je nápis pečlivě tesaný písmem, které pochází někdy z II. stol. po Kr.

Ἡρώς Μανιμάζωι θυνεῖται Ἐρμᾶν-
τος οἱ περὶ τὸν ἱερέα Ἑπταίκενθον
Ἀσιατικοῦ διὰ ἐπιμελητῶν Θεοδό-
του Ἡράκωνος καὶ Ζῆνι Ποσιδωνίου.

Ἡρώς s příjmením Μανιμάζος byl již znám z nápisu uveřejněného v Arch. epigr. Mitteil. XV str. 107 č. 58 dle přepisu bratří Škorpilů, bohužel bez fotografie a bližšího popisu. Dle vydavatelů pochází nápis *snad* z okresu Iambolu, dle Kacarova²) z Gabrova; Gabrovo je dosti daleko od Iambolu a netvoří část téhož okresu. Ve starší jedné publikaci nacházím ještě doklad pro kult thráckého jezdce s příjmením týmž, o němž se tvrdí, že pochází přímo z Varny; uveřejněn byl na místě dosti odlehlém a zapadl téměř úplně, je však identický s nápisem již uvečeným Arch. epigr. Mitt. XV. str. 107 č. 58.³) Náš nápis je druhým dokladem tohoto kultu ve Varně. Heros Manimazos je tedy znám dosud jen z Varny; sotva jde o příjmení odvozené od jména místního. Vskutku také obě etymologie dosud podané jdou cestou jinou; Ad. Reinach⁴) pomýšlel pro první polovinu jména na jméno boha Mēna a latinské vlastní jméno Manius. Výborný znalec jazyka starověkých Thráků, W. Tomaschek,⁵) srovnává pro první část jména fryžské slovo μάγιος · κάλός, λαμπρός, θαυμαστός, a pro druhou arménské slovo mec (mets) = veliký a připomíná, že dle Hesychia nazývání byli v Malé Asii hrdí nebo honosiví Peršané μασι-μάναι; dle něho značilo by tedy Μανιμάζος „krásný a veliký“, epitheton ornans sice vhodné pro božstvo thrácké, ale poněkud málo výrazné.

Nápisem již prve uveřejněným projevil otec božstvu svou vděčnost za zachování (uzdravení nebo pod.) dvou synů. Dárci našeho reliefu jsou θυνεῖται, slovo dosud neznámé; sotva lze je odvoditi jinak než od slova

¹) Tak usoudil p. řed. Škorpil z autopsie; na fotografii není tato část dosti jasná.

²) PW Suppl. III sl. 1142.

³) Publikován byl P. Beckerem Neue Jahrbücher Suppl.-B.XIX 1853 str. 372 č. 6 dle nedokonalého přepisu Palausovova; všiml si ho jedině numismatik B. Pick (Arch. Jahrb. XIII str. 163 pozn. 90.) Jméno heroovo Μανιμάτω je pouhé přepsání místo Μανιμάζω, ze znění nápisu je patrné, že jde o nápis týž, jenž tedy pochází z Varny. Obšírněji se zmíním o této věci jinde.

⁴) Revue épigr. I 1913 str. 405.

⁵) Die alten Thraker II (Sitzungsber. Wiener Ak. 1893 sv. 130 str. 58.)

θύνος = tuňák, u něhož se také vyskytuje varianta θύνος.¹) θυνεῖται značí tedy lovce tuňáků. Z nápisu vyplývá, že tito lovci tuňáků byli organizováni ve sdružení nebo spolek po způsobu řeckém, neboť spolek ten založen byl jednotlivcem (Hermas) a kult božstva hrál v něm význačnou roli, kdežto spolky za doby císařské zakládány byly od obcí, potvrzovány císařem, byly tedy rázu oficiálního a náboženství v nich ustupuje do pozadí²). Z toho vyplývá, že spolek θυνεῖται ve Varně-Odessu vznikl již někdy v době, dokud římský vliv v těchto končinách nepřevládá; blíže datum toto nelze ovšem určit.³)

Zakladatelem spolku byl Hermas; podle něho označen je spolek jako θυνεῖται Ἐρμᾶντος. V době, kdy byl nápis věnován, byl však již středem spolku kněz, nevíme zatím, kterého božstva, Ἑπταίκενθος Ἀσιατικοῦ. Kněz býval velmi často v čele řeckých spolků.⁴) Jméno Ἑπταίκενθος je původu thráckého⁵), otec jeho, Ἀσιατικός, měl jméno původu římského.

Společnost svěřila postavení reliefu dvěma ἐπιμεληταί — curatores;⁶) jeden z nich se jmenoval Θεόδοτος Ἡράκωνος, druhý Ζῆνις Ποσιδωνίου. Genitivná forma Ζῆνι, na první pohled velmi nápadná, je dosvědčena třikrát právě z Varny v nápisech, publikovaných Mordtmannem.⁷) Již Mordtmann pomýšlel na barbarský původ tohoto jména; je to jméno thrácké, které se hojně vyskytuje také ve složeninách. Zdá se, že ἐπιμεληταί nebyla funkce stálá, nýbrž že byli voleni ad hoc; v různých spolcích tomu ovšem bylo jinak

Při jméně θυνεῖται vzpomínám na analogii nápisu z Kallipole, který byl již několikrát uveřejněn a zpracován (Fontrier, BCH I 1877 str. 309 n.; Dumont-Homolle, Mélanges p. 432, č. 100 m; IGRR I č. 817); věnovatelé nápisu jsou označeni titulem, který obyčejně (také M. Rostovcevem Philologus, Suppl. IX str. 414) bývá doplňován οἱ δικτυαρχ[ή]σαντες[ς] καὶ τε[λων]αρχ[ή]σαντες ἐν τῷ Νε[ι]λαίῳ, avšak P. Foucartem (Recherches sur l'origine et la nature des mystères etc.) doplňován ve οἱ δ. καὶ τε[λετ]-αρχ[ή]σαντες etc. (přijato do textu IGRR na uv. m.). V prvním případě

¹) Dle slovníku Liddell-Scottova 7. vyd. s. v. vyskytá se tato varianta v rukopisech Herodotových I 62.

²) Srv. Stöckleho PW Suppl. IV sl. 182 a 199.

³) O sdruženích náboženských v řeckých městech na záp. pobřeží černomořském ležících jednal Kleinsorge (De civitatum Graecarum in Ponti Euxini ora occidentali sitarum rebus, Diss. v Halle 1888 str. 31.); srv. pro Thracii výklad Kacarovův Izvěstija atd. V. 1915 str. 8nn.

⁴) Srv. Fr. Polanda: Geschichte des griech. Vereinswesens str. 339 nn.; o věci jednal i S. Nicolò: Aegyptisches Vereinswesen II str. 57, Stöckle PW. na uv. m. sl. 187 n.; dle E. Ziebartha (Das griechische Vereinswesen str. 150) je kněz hlavou spolku jen výjimečně, názor, který materiál náš vyvrací a který je obecně odmítán.

⁵) K výkladu jeho srv., co praví Dobruský BCH XXI 1897 str. 124, Tomaschek Die alten Thraker II, 2 na m. uv. str. 8 a 46.

⁶) Podle Stöckleho (na uv. m. sl. 190) má ἐπιμελητής obyčejně jen podřízené postavení; srv. i Poland na uv. m. str. 369.

⁷) Athen. Mitteil. X 1885 str. 317 ř. 29 a 39 a str. 319.

jde prostě o společenství rybářů, kteří zároveň mají pronajato nějaké clo na pobřeží Hellespontu, Foucart však pomýšlí na společnost náboženskou, která slavila mystérie Isidiny v Kallipoli po způsobu čistě egyptském, při čemž slovo ἐν τῷ Νειλῶι je mu vítanou oporou (la cérémonie est purement égyptienne etc.). Dal bych přednost strážlivějšímu výkladu prvému hlavně proto, že ničím není naznačeno, že nápis je rázu náboženského, jedině datem ἐπὶ ἱερέως Καίσαρος etc. τὸ δεύτερον, což nemůže býti důvodem. Při nápisu našem však namane se větším právem otázka: Mělo sdružení θυνεῖται skutečně cíle praktické nebo to byla jen společnost náboženská? podnikali skutečné lovy na tuňáky, kteří v končinách Černého moře byli ve starověku hojní a zejména výborné jakosti v Byzantiu¹⁾, či jen konali symbolické obřady při bohoslužbách? Myslím, že se musíme rozhodnouti pro eventualitu prvou; důvodem je jednak jméno příliš speciální — nikoliv rybáři vůbec, nýbrž lovci tuňáků; lov na tuňáky nebyl jednoduchý, bylo nutno vydržovati hlídače (θυννοσκόποι), aby vypožorovali tah těchto ryb, a organisovati lov; dalším důvodem jsou reliefy, jimiž je ozdoben oltář. Ať již zvíře nedokonale vypočetné má býti beran nebo osel, sotva lze při výkladu hermy představit si cosi jiného než boha Priapa²⁾. A tu je velmi zajímavé, že toto božstvo plodnosti, jehož kult vyšel asi z Lampsaku³⁾, bylo hojně uctíváno od plavců a rybářů⁴⁾. Z míst, jimiž je uctívání Priapovo od rybářů dosvědčeno, je snad záhodno uvésti aspoň jedno úplně (Anthol. Pal. VI. 33 — Μακρίου):

Αἰγιαλῖτα Πρίηπε, σαγηνευτῆρες ἔθηκαν
 δῶρα παρακταίης σοι τὰδ' ἐποφελίης,
 θύνων εὐκλώστοιο λίνου βυσσώμασι ῥόμβον
 φράξαντες γλαυκαῖς ἐν παρόδοις πελάγευς,
 φηγίνεον κρητῆρα, καὶ αὐτούργητον ἐρείχης
 βάρρον, ἰδ' ὑαλέην οἶνοδόκον κύλικα,
 ὡς ἂν ὑπ' ὀρχησμῶν λελυγισμένον ἔγχοπον ἴχνος
 ἀμπαύσης, ξηρὴν δίψαν ἐλαυνόμενος.

Patrně je, že těmito verši věnují rybáři Priapovi za úlovek houfu tuňáků

¹⁾ Srv. místo Athenaiou 302 a, 303 e-f a výklad Rhode-ův: De thynnorum captura etc., J. Jhrb. Suppl. XVIII str. 1. nn, G. Lafaye (Daremborg-Saglio IV 491 b) a M. Besniera (tamže IV 1023 nn). Dělení a prodej tuňáků na vasách (s černými figurami z Vulci, nyní v Berlíně a s červenými fig. z Liparských ostrovů) viz revui Dedalo VII 1926 str. 408 nn. s tab. 1.

²⁾ Oltář s reliefy priapovskými z Aquileje byl publikován A. Michaelisem (Arch. ep. Mitt. I. 1877 str. 81 nn., tab. V. a VI.)

³⁾ Jessen v Roscherově Lexiku III 2 sl. 2968.

⁴⁾ Tamže sl. 2974; kult Priapův u sdružení rybářských uznává se také v Kallipoli (BCH I 1877 str. 410 cf. Ath. Mitt. X 1885 str. 207) a v Parion (Ath. Mitt. IX 1884 str. 63.).

měsidlo ze dřeva fíkového na podstavci neuměle upraveném z vřesovce¹⁾ a k tomu skleněný pohár. Vhodnější paralely pro náš relief, kde lovci tuňáků na oltáři Pripově postavili měsidlo s vínem a vedle ženu s pohárem v ruce, lze si věru stěží představit.

Je známo ze starověku, že tuňáci se objevovali ve velikých hejnech; podařilo-li se uloviti takový houf těchto velikých a chutných ryb, bylo to velikým štěstím, takže Korkyrští z jednoho takového mimořádného lovu věnovali jako desátek bronzového býka do Delf a jiný podobný dar do Olympie (Paus. X 9, 3—4).

Naznačili jsme již, že zvíře zobrazené vedle hermy Priapovy je buď beran nebo osel; Priapos jako bůh pastýřů bývá zobrazován právě tam, kde se stáda pasou²⁾ a právě osel je k bohu v poměru intimním zejména v Lampsaku³⁾. Priapos bývá často vyobrazován v podobě jednoduché hermy pod širým nebem⁴⁾. Jediná věc, která zdá se vaditi našemu výkladu, je strom; nemůže to býti fíkovník, strom, který byl Priapovi zvláště zasvěcen, jak vysvítá z přechytných míst i monumentů⁵⁾. Ale nezapomínejme, že se strom vyskytuje téměř pravidelně na reliefech thráckého jezdce, že je také v tomto případě asi ve spojení s ním, nikoliv s Priapem, neboť had, který je v těsném svazku s thráckým jezdcem, vine se kolem stromu.

Velmi rádi bychom znali příležitost, při které lovci tuňáků v Odessu věnovali tento relief heroovi thráckému; pravidelný jejich kult je kult Priapův, jak relief oltáře neklamně svědčí; bohužel, relief ani nápis nám o tom nepodávají nejmenší zprávy. Kult Priapův pronikl do Odessu z měst hellespontských, tak asi jako i lov tuňáků; nevíme, zdali heros Manimazos bylo božstvo lokální anebo přenesené z vnitrozemí. Ať tomu je však jakkoliv, tento relief, svědčící o kombinaci kultu Priapova a kultu thráckého jezdce, zůstane neobyčejně zajímavým dokumentem náboženského života staré řecké kolonie na západním pobřeží Černého moře.

Spolky nebo sdružení rybářů jsou nápisně i jinak dosvědčeny, v celku jsou však svědectví taková vzácná⁶⁾; z oblasti černomořské dosud nebyl znám podobný příklad ani jediný. Náboženský spolek obětující thráckému heroovi doložen je v Abdéře.⁷⁾

¹⁾ Vřesovec je větší odrůda našeho vřesu; vědecké jméno je erica arborea L. vyskytuje se v územích kol Středozemního moře (dle ústní informace p. prof. Dra Antonína Nováka.)

²⁾ Relief v Mnichově (Th. Schreiber, Hellen. Reliefbilder č. 75) a gemma vyobrazená u Furtwänglera, Ant. Gemmen I tab. XLV č. 3, srv. Jessena v Roscherově Lexiku III 2 sl. 2974; v obou případech je to skot, nikoliv brav.

³⁾ Cf. místa citovaná Jessenem v Roscherově Lexiku III 2 sl. 2969.

⁴⁾ Srv. Jessena na uv. m. sl. 2989.

⁵⁾ Srv. Jessena na uv. místě sl. 2975.

⁶⁾ Srv. Stöckleho PW Suppl. IV sl. 174, a tamže sl. 458 a 459.

⁷⁾ Sdružení θυσιασταί v Abdéře obětuje heroovi s příjímím Αὐλωνεῖτης (CIL III 7378, srv. Dumonta — Homolle-a Mélanges str. 444 č. 110 b 4); kněz jeho má jméno polořímské, polothrácké (Ποπίλλιος Ζεῖπας).

Zbývá nám jen zmíniti se ještě o ženské postavě v pravo u oltáře; podobná postava, buď jedna, dvě nebo i tři vyskytují se také na jiných reliefech thráckých jezdců. Výklad tohoto zjevu je sporný; Seure viděl v postavách těchto nymfy, Kacarov adorantky heroa, Kacarov nazývá svůj výklad běžným.¹⁾ Výkladu Seurovu vadí, že spojení kultu thráckého jezdce s kultem nymf je vskutku řídké; při výkladu druhém však vynořují se rovněž velmi vážné obtíže. Reliefy thráckých jezdců jsou téměř vesměs věnovány mužům; jak vysvětlíme, že by na reliefech byly zobrazeny pravidelně ženy jako adorantky, nikoliv muži?

V našem případě je jisto, že žena s pohárem v ruce patří ke kultu thráckého jezdce, nikoliv ke kultu Priapovu; stejně oděná postava ženy u thráckého jezdce u Dumonta Mélanges str. 332 č. 32.

II. Jiné reliefsy.

a) Č. 5. Relief „pohřební hostiny“ z Varny.

Fot. č. 5, tab. 3. Nalezeno ve Varně (Odessos) při kopání základů nového městského divadla, nyní v museu ve Varně, inv. III č. 290. Deska z bílého mramoru, výška 0.95 m, šířka 0.71 m, tloušťka 0.09 m; deska přeražena je v úhlopříčně od levého horního rohu k pravému dolnímu, pod levým horním rohem schází větší kus.

Po krajích má deska původní tloušťku; vnitřek je vyhlouben pro relief; tak vzniká čtyřhranný rámeček, nahoře i dole širší, v pravo a v levo užší; v pravém horním rohu, pouze však na straně vnitřní, se rámeček rozšiřuje jako hlavice pilíře, po levé straně tato část není zachována.

Relief představuje pohřební hostinu o dvou hlavních osobách, mužské a ženské²⁾. V pravo muž spočívá na lehátku (κλίνη), které nemá noh, má tedy patrně spodek plný. Čelo lehátka je uměle pracováno; tam, kde se spojuje s nosnou deskou lehátka, je ozdobeno delfíní hlavou, odtud pak stoupá vzhůru mírně prohnutou křivkou v podobě protáhlého S; nahoře není čelo ukončeno vodorovně, nýbrž stoupá mírnou křivkou, dolů prohnutou a je vyznačeno, jak se stýkají dvě plochy běžící až k přednímu rohu. Stěny čela jsou tak tenké, že je asi nutno si je představit z kovu (bronz). Po celé délce lehátka leží tlustá matrace, uzavřená na kraji širokým šněrovadlem, které je vedeno často křížem. U čela leží na matraci ještě polštář, krátký, ale stejně tlustý, uzavřený opět šněrováním, ale uprostřed tohoto šněrování běží pás šikmo zvlněný, zabírající asi $\frac{1}{4}$ tloušťky.

Na lehátku odpočívá muž tak, že se levým loktem opírá o polštář, takže napolo leží, napolo sedí. Obličej jeho je bezvousý, tváře oblé, hustý ale

¹⁾ Wochenschr. klass. Phil. 1913 sl. 944.

²⁾ Při popisu zachovávám stanovisko divákového.

nedlouhý vlas je rozčleněn v kadeře, přes čelo téměř trojhranně táhne se vodorovná vráska; tvář muže je jinak spíše mladá, ale bezvýrazná; přispívají k tomu oči, jejichž horní víčko je zejména markantně vyznačeno a jež hledí přímo na diváka, nemajíce zorničky vůbec vyznačeny. Muž je oděn spodním šatem s krátkými rukávy a pláštěm, který jde od levého boku kolem spodní části těla přes záda na levé ramě a odtud spadá dolů, prochází patrně pod levým zápěstím¹⁾, konec, zatěžkaný třapcem, spadá až k obrubě lůžka.

Hlava muže dotýká se temenem rámce reliefu; pravá ruka jeho je pozdvížena a svírá dosti dřevěně věnec, jen z půli zachovaný, levá je přiblížena k tělu a drží svitek rukopisu stočený ve dvojí roli, malíček a ukazováček, tento poněkud poškozený, jsou vztaženy, palec přiléhá k hornímu kraji svitku.

V levo sedí žena, obracejíc se v pravo, k muži; hlava její je uražena, zůstává jen spodní část krku. Oděna je chitonem splývavým až k zemi a pláštěm, který zakrývá celou postavu — až na prsa — a přehozen byl také přes hlavu; levá ruka chápá se kraje pláště a vzdaluje jej poněkud od tváře²⁾. Pravá ruka ženy zůstává ve výši prsou, je částečně poškozena, zejména malíček, který byl vztažen. Pravá noha její spočívá špičkou chodidla na malé podnožce s nožkami ozdobně zahnutými, boční stěna mezi dvěma nožkami se rozšiřuje trojúhelníkovitě až téměř k zemi, horní deska podnožky je oddělena rýhou. Jen špička chodidla vyčnívá zpod šatů; noha oděna je obuví z jednoho kusu látky (asi kůže) pracovanou.

Křeslo, na němž žena sedí, je uměle pracováno; nohy jsou vyřezávány, přední noha je tenká, zadní široká a patrně byla masivně spojena s druhou zadní nohou. Nohy jsou poměrně nízké, stojí na podivných podstavcích, o kterých bude ještě řeč. Nosná deska křesla je ku podivu vysoká, ale při tom úzká. Horní i dolní kraj poněkud vystupuje; podobný vystupující pruh běží s nimi paralelně o něco níže než v polovici výšky. Horní z oněch mezípasů je vyhlouben směrem ke kraji sedadla, v levo tvoří toto vyhloubení půloblouk. Okraj nosné desky v pravo tvoří prodloužená přední noha. Opěradlo křesla prohýbá se zase v elegantní esovitou křivku, spojení s deskou nosnou tvoří opět delfíní hlava jako u lehátka. Na desce křesla leží polštář, méně tlustý než polštář mužův, ale stejně upravený³⁾.

¹⁾ Zdá se, že i levé ramě a levá ruka vůbec jsou kryty pláštěm, takže úprava není úplně jasná.

²⁾ Je to motiv známý z archaického umění řeckého; objevuje se i na jiných pohřebních hostinách z Varny, na př. u Kalinky vyobr. č. 68 na sl. 209, dále č. 69 a 71 (tento relief pochází z Euxinogradu u Varny), jakož vůbec je patrné jednotné schema u těchto varnenských produktů. Zajímavá by byla otázka, jak se tento motiv na ony varnenské reliefsy dostal, otázka, pro jejíž řešení není zatím materiál.

³⁾ Podobné křeslo vidíme na fragmentu u Kalinky č. 278 (fascimile fig. 80 na sloupci 225); analogie jde až do detailů, zadní stranu tvoří souvislá deska, křeslo stojí na masivním podstavci. Stejný podstavec měl asi na mysli kameník v našem případě, ale nedovedl pak vpraviti na obraz malou ženskou postavu a proto podstavec vyhloubil.

Stolek u lehátka je malý, kulatý, má tři nohy, postaven je na podivném válcovitém podstavci. Nohy, ozdobně prohnuté, končí se nahoře lví hlavou, dole lví tlapou, nepoměrně velikou, a spojeny jsou mezi sebou dvěma vodorovnými příčkami. Na desce stolu stojí uprostřed miska s koláčem, po stranách jejích ovoce, po obou krajích po hroznu. Na hlavách lvích jsou vystupky, na nichž teprve spočívá deska stolu.

Řekli jsme, že stolek má tři nohy; vidíme jen dvě, jedna, nejbližší diváku, je poškozena, třetí pak je zakryta malou mužskou postavou: je to zbrojnoš vedoucí koně za uzdu. Zbrojnoš je oděn v krátký kabátec kožený, vybíhající dole v třásně, přes kabátec má ještě přehozen plášť, na hlavě má prilbu, na nohách boty sáhající asi doprostřed lýtek. Levá ruka visí podle těla, pravá drží koně za uzdu; hříva koně je vyznačena schematicky jako kompaktní hmota, pravá přední noha je zdvižena, levou zadní nohu a ocas pozorujeme vzadu za stolkem.

V levo před sedadlem ženiným vidíme ženskou postavu, dospělou, ale malých rozměrů. Tělo je podáno en face, hrud obrací se v pravo, hlava je v profilu rovněž v pravo; oděv tvoří dlouhý řasnatý chiton s apogygiem, sáhající až k chodidlům; postava stojí na levé noze (Standbein), pravá je poněkud zdvižena (Spielbein). Vlas je zkadeřen nad čelem a na skráních, na temeni sčesan ve vrkoč. V levé ruce drží postava zrcadlo tak, jako by je podávala, v pravé, od lokte vodorovně, cosi kulatého, snad granátové jablko.

Této postavě odpovídá v pravo podoba muže asi stejných rozměrů; muž ten stojí en face na obou nohách, oděn je krátkým, podkasaným rouchem, které jde až ke kolenům, na nohách má kožené boty, jdoucí až do poloviny lýtek, s kůží nahoře převislou. Pravá ruka je asi ve výši pasu a má ukazováček vztážený směrem k zemi; levá drží ve výši prsou nejasný předmět. Postava stojí na nízkém podstavci nepravidelné podoby.

Na horním kraji rámu čteme nápis:

ΕΝΩΝ ΔΙΟΝΥΣΙΟΓΕΝΟΥΣ	....] ένων · Διονυσογένους
ΓΥΝΗ ΑΥΤΟΥ ΑΝΝΙ	και ή] γυνή · αυτού · "Αννι-
ΝΟΣ ΧΑΙΠΕΤΕ	ον "Ελλη?] νος · χαίρετε

Písmem hlásí se nápis do II. stol. po Kr., z téže doby pochází i celý náhrobek.

Mužské jméno na zač. 1. řádky nelze doplnit s bezpečností; mohlo zníti M] ένων, E] ένων, Σθ] ένων; poněvadž však na zač. 2. řádky scházejí určitě čtyři písmena, pomyslel bych na nějaké jméno delší, na př. Παρμ.] ένων.

Jméno ženino i patronymikon doplnil jsem dle analogie jiného nápisu, naše č. 22, fotogr. 17; touto analogií není ovšem doplnění zaručeno, zejména jméno otcovo mohlo zníti i jinak.

Náhrobek byl postaven oběma manželům společně; svitek rukopisu v ruce mužově označuje intelektuála, motiv ruky zdvihající roucho u tváře značí cudnou choť, bylo by však nemethodické, přikládati plný význam těmto

znakům, poněvadž pro reliefs pohřebních hostin existoval ve Varně pevný typ, který se měnil jen v nepatrnostech.¹⁾ Drobné postavy značí osoby služebné; žena v levo patří ženě, muž v pravo muži, číšníka (οἰνοχόος) na tomto reliefu není, muž vedoucí koně je motiv nezvyklý na reliefech pohřebních hostin a patrně na zvláštní přání objednatelů náhrobku byl dosti násilně do obvyklé výplně náhrobku vpraven. Není jisté, zda-li je to pouhá obměna motivu i jinde na reliefech pohřebních hostin obvyklého; bývá na nich totiž zobrazena koňská hlava v prostém rámci, někdy vyskytuje se i celý kůň, občas i vedený za uzdu.

Přicházíme ještě k podivným podstavcům, na nichž stojí křeslo, stůl i postava sluhy v pravo; vysvětlení jejich je prosté. Kameník měl před očima pevný typ, který chtěl napodobiti, ale nedovedl uvésti rozměry jednotlivých předmětů ve správný poměr, proto si pomáhal z rozpaků, jak dovedl.

Reliefs pohřebních hostin mají v řeckém umění dlouhou a zajímavou historii; nejdůkladněji dosud o ní pojednal A. Furtwängler²⁾. Podávám nejstručnější nárys vývoje těchto reliefů.

Představa, která je jejich základem, tvoří část názorů řeckých o životě posmrtném; Řek si představoval, že také mrtví jsou hladoví a žízniví, a že je třeba, pohostiti je čas od času jídlem i nápojem. Když Řeci přijali orientální zvyk ležeti při hostině, objevuje se představa heroa, ležícího na lehátku (κλίνη) a pochutnávajícího si na pokrmech i víně. Hostiny účastní se žena, neboť bez rodiny není uctívání mrtvých; bylo by však proti dobrému zvyku, aby žena ležela při jídle, proto žena vždy sedí, nejdříve na křesle u lože, pak na loži samém. Nutný je i sluha, οἰνοχόος, jenž by nabíral vína z měsidla a plnil poháry.

Je velmi zajímavé, že s počátku podobný typ reliefů nemá nic společného s náhrobkem; původně jsou to votivní dary, věnované božstvům podsvětním, teprve později, a to zejména v Malé Asii, bývají věnovány nedávno zesnulému a jeho jméno vytesáno na nich s přídatkem ἦρωι. To je přechod ke zvyku pozdějšímu, sáhajícímu až do římské doby císařské, že totiž motiv pohřební hostiny dostává se přímo na náhrobky. Velmi zajímavé také je, že se tato pozdní fáze vývojová vrací k tomu, co bývalo zvykem na reliefech nejstarších, že totiž žena nesedí již na loži, nýbrž vedle lože na křesle, jako v našem případě; je to jen jediná stránka jevu také jinak patrného. Kdežto attické umění zejména IV. stol. př. Kr. hledělo ze všech postav zobrazených na reliefu vytvořiti celek provanutý jedním duchem, v pozdější době toto úsilí umdlévá, postavy zůstávají izolovány. Číšník s těchto reliefů mizí; místo něho objevuje se malý sluha nebo malá služka, kteří často jeví žal nad smrtí pánovou. Někdy muž podává ženě věnec³⁾;

¹⁾ Podobné reliefs z Varny a okolí, pocházející asi z téže doby, podává Kalinka, srv. obr. 66 na str. 205 až obr. 72 na str. 214.

²⁾ V úvodě ke katalogu sbírky Sammlung Saburoff str. 26 nn.

³⁾ Furtwängler uvádí jako doklady relief z Louvru (Clarac tab. 157, fig. 340) a jiný relief z Cabinetu des médailles.

stolek bývá malý, okrouhlý, koňská hlava objevuje se zřídka, častější bývá strom s vinoucím se hadem¹⁾.

b) Č. 6. Relief Dia a Hery z Monastýru.

Fot. č. 6, tab. 4. Nalezeno ve vinicích u vsi Monastýru v okrese Prova-dijském, nyní v museu ve Varně (inv. III č. 548 fig. 7).

Deska pískovcová, široká 0·31 m, vysoká 0·32 m a tlustá 0·065 m, je ze zadu hrubě opracována, na přední ploše má relief; v levo postava mužská, nahá, en face, stojí zpříma oběma nohama opírajíc se o zem; obličej je vousatý (plnovous), vlas pečlivě upravený spadá až na ramena, kolem hlavy má kruhovitý nimbus. Pravá ruka, poněkud vzdálená od těla, drží kruhovou miskou nad jednoduchým oltářem (hranol čtyřboký nahoře se rozšiřující v hlavici a dole v patku zcela prostou). Levá ruka zdvižená asi do výše úst opírá se o žezlo, pouhou tyč, která nahoře se rozšiřuje.²⁾

V pravo od této postavy stojí postava o něco nižší, patrně ženská, rovněž en face, s pravou nohou poněkud pokrčenou. Je úplně zahalena rouchem velmi řasnatým, které se skládá ze spodního šatu (chitonu) s krátkými rukávy a svrchního šatu (pláště), přehozeného přes levé rameno. Šat je přepásán velmi vysoko. Vlas její dělen je v pruhy, kolem hlavy má podobný nimbus kruhovitý jako postava mužská. Pravá ruka drží okrouhlou miskou nad oltářem formy stejně jednoduché jako u postavy mužské; ruka levá drží podobné žezlo, jaké jsme viděli u postavy mužské, asi ve výši ramen; žezlo se nahoře poněkud rozšiřuje, je však bohužel nahoře i dole otlučeno.

Materiál je místní, provedení velmi hrubé, patrně místní barbarská práce; datování je při nedostatku nápisu obtížné, nutno pomýšlet na pozdní dobu římskou.

Při výkladu můžeme užítí analogie jiné památky thrácké z Tatar-Pazardžiku (= Bessapara), jejíž popis³⁾ se shoduje téměř úplně s reliefem právě popisovaným, až na to, že postava mužská má jen prsa nahá, žena má závoj přes hlavu, ani u jedné z obou postav není nimbu a konečně vedle dvou postav hlavních zobrazeny jsou ještě 3 nymfy. Relief z Bessapary je nápisem věnován Κυρίω[ι] Διὶ καὶ Ἡρᾶ[ι];⁴⁾ tedy i relief náš jim

¹⁾ Krásný exemplář reliefu pohřební hostiny attického slohu IV. stol. př. Kr. je majetkem arch. ústavu Karlovy university.

²⁾ P. řed. Škorpil pozoroval na originálu rozšíření hvězdovité; na fotografii není místo dostatečně jasné.

³⁾ Dumont-Homolle Mélanges str. 324 č. 10 = Mordtmann, RA 1878 II str. 292.

⁴⁾ Srovnati možno dále památky u Dumonta-Homollea str. 324 č. 9 z Bessapary, (věnováno κυρίω[ι] Διὶ καὶ κυρία[ι] Ἡρᾶ[ι]), str. 361 č. 62, 17 v klášteře sv. Trojice 5 km. jižně od Doganova, u studně, (věnováno Διὶ Σωτήρι καὶ Ἡρᾶ[ι] Ἀρση[ν]ῆ[ι] etc.); Kalinka (Ant. Denkmäler atd. č. 135 sl. 127 nn.) čte Ἡρᾶ Σ[κα]ρση[ν]ῆ, Hera samotna tamže p. 328 n. 23 (Batkum, nyní v kostele v Cernigorovu), str. 333 č. 33 (z Plovdivu, Κυρίω[ι] Ἡρᾶ[ι] Ἀρτακηνῆ[ι] εὐχῆν, dále srv. Eitrema

patřil. Podobný relief, ale bez nápisu, kde každé božstvo má svůj oltář, Dumont-Homolle str. 328 č. 19.

Na reliefu našem stejně jako na reliefu z Bessapary právě popsaném Zeus i Hera mají každý svůj oltář; nechtěl bych přikládati zvláštní význam kultovní tomuto zjevu. Hera je božstvo také literárně dosvědčené u starých Thráků,¹⁾ a epitheta její (srv. pozn. 2) svědčí, že to byl kult vskutku národní, neboť příjmení jsou téhož rázu, jako epitheta thráckého jezdce. Naproti tomu Zeus jednou (Dumont-Homolle str. 563 P 2 [Seprlinci, okres Caribrod]) = AEM 1891 str. 160 č. 51) je nazýván Πατρῷ(ι)ος, obvykle nemá jiné epitheton než κύριος; soudil bych, že Zeus thrácký je původně božstvem samostatným, který neměl nic společného s řeckým Diem; také místo Herodotovo IV 94—96 (cf. Kacarov Klio XII 1912 p. 355 nn.) při správném výkladu pro to svědčí. Vlivem řecko-římským nastalo spojení Dia s Herou; zvláštní oltář u každého božstva na našich třech reliefech je poslední stopou tohoto neorganického spojení, stopa ta však na reliefech jiných (na př. u Dumonta-Homolle-a str. 324 č. 9, str. 361 č. 62, 17) také mizí. Velmi zajímavá je dedikace AEM XVIII 1895 str. 112 č. 19 (v museu v Sofii, původ neznámý): Θεοῖς ἐπηκόοις Διὶ καὶ Ἡρᾶ Ἀλακιβρινηοῖς etc. τὸ κοινὸν τῶν Διοσκουόρων. Zcela jiné jsou případy, kdy v době římské přenesen byl do Thrákie kult kapitolské trojice, který je ovšem v Thrákii rovněž počítěn, jako vše ostatní, neboť kulturním jazykem starověké Thrákie byla řečtina²⁾. Zvláštní mínění o vzniku thráckého kultu Heřina pronesl Sam Wide (Archiv i. R.-W. X. 1907 str. 262); dokazuje, že řecká Ἡρᾶ je původně božstvo chtho-nické, a soudí, že v Thrákii Ἡρᾶ bylo původně prostě femininum k Ἡρώς. Dovolává se při tom nápisu z Plovdivu (Dumont: Inscr. etc. = Roscher

PW VIII sl. 376 č. 20, Kalinku Ant. Denkm. atd. č. 136 nn. Sestavuji zde v nejstručnější formě nálezy nového materiálu z bulharských publikací, pokud mi byly přístupny:

Izvěstija atd. I 1910 str. 228 (dedikace Heře ΗΑΕΙΝΗΗ z Eli-dere, okr. Pazardžik); II 1911 str. 180 n. (dedikace Jovi O. M. Tamiteno ze vsi Riben, Pleven-sko); str. 184 n. s obr. 8 (relief Dia a Hery z gymn. v Razgradě), str. 278 (fragment rel. Dia a Hery z místa Virangit u vsi Lesičeri, okr. Trnovský). III 1912 str. 41 n. obr. 34 (bronz. soška Dia(?) z Preslavi), str. 42 obr. 35 (rel. Dia a Hery na voze, ves Suchače, Běloslatinsko); IV 1914 str. 80 s tab. VIII—XVII (objev svatyně Dia a Hery v Kopilovcích, okres Kiustendil, s rozsáhlým úvodem G. Kacarova), str. 282 (fragm. dvou reliefů s Herou z Kamenice, okr. Dupnik), VII 1919—1920 str. 8 (relief Dia a Hery z místa Ralevci u Rasniku, Radomirsko), str. 75 s obr. č. 97 na str. 121 a str. 85 (dva reliefy Dia a Hery z Hisarliku, okr. Kiustendil), Godišnik za narodnija Muzeji na r. 1921 str. 149 obr. 13 (relief Dia a Hery z místa Kičera u vsi Sopot, Lovečsko).

¹⁾ Polyainos Strateg. VII 22: Θράκια ἔθνη Κερρῆνιοι καὶ Σκαιβόαι. παρὰ τοῦτοις νόμος ἦν Ἡρᾶς τοὺς ἱερεῖς ἡγεμόνας ἔχειν. Jeden z těchto vévod stávil žebříky do nebe, chtěl bohyň žalovati na neposlušnost svého lidu; z toho usoudil Eitrem (PW Suppl. III sl. 907) asi právem, že Hera bylo božstvo nebeské (Himmelsgöttin).

²⁾ Srv. Dumonta-Homolle-a Mélanges str. 213 a j.

Lex. I 2082), kde prý v dedikaci je spojení Hery s Heroem. Doklad tento je neplatný, poněvadž při správném čtení "Hpa mizí a nahrazeno je vlastním jménem 'Hpa[tc] srv. Mordtmanna, R. A. 1878 II str. 294 (Dumont-Homolle str. 332 č. 32). Mínění Widovo se nesetkalo se souhlasem, srv. Eitrema PW VIII sl. 400, Kacarova (Klio XII 1912 str. 358 a ve Woch. kl. Phil. 1913 sl. 944); jiná je ovšem otázka, zda-li etymologicky "Hpa nesouvisí se slovem "Hpoq.

Zejména zajímavý je nimbus, který se vine kol hlavy jak Dia, tak Hery; je to zjev na památkách thráckých velmi vzácný, aspoň na obrazech u Kalinky (Ant. Denkmäler atd.) se nevyskytuje ani jediný případ. Jsem dalek toho, abych hledal v tomto zjevu vliv křesťanský; jak výsledky starší práce L. Stephaniho¹⁾, tak revise zachovaných památek křesťanských i pohanských, kterou jsem vykonal sám, přivedly mne k přesvědčení, že nimbus kol hlavy vznikl v kultu pohanském, že mimo jiné byl znakem římských císařů, po rozdělení říše vyskytuje se také u císařů sídlících v Byzantii, kdežto umění křesťanskému je s počátku cizí, na nejstarších památkách křesťanských nevyskytuje se vůbec a proniká teprve pomalu během doby. Doklady pro tyto věty, které nejsou nové, nýbrž v celku odpovídají již úsudkům Stephaniho, ponechávám do práce samostatné, nechtěje zatížití výklad jednoduchého reliéfu komentářem příliš obšáhlým.²⁾

c) Č. 7. Relief Herakleův z Erite.

Fot. č. 7, tab. 4. Relief nalezen ve zříceninách římské stanice Erite (nebo Erete), která ležela na cestě mezi Odessem a Mesembrii, na levém břehu při ústí řeky Panysu (Tiča nebo Kamčija).³⁾ Nyní v museu ve Varně, inv. III č. 501.

Mramorová deska, široká 0.143 m, vysoká 0.194 m a tlustá 0.036 m; přední plocha je vyhloubena do obdélníku, kolem něhož kraj tvoří rámeček

¹⁾ Nimbus u. Strahlenkranz in den Werken der alten Kunst, Mémoires de l'Ac. de St. Pétersbourg, VIe série, sv. IX (1859) str. 361 nn.; stručný výtah z této bohužel málo přístupné publikace podal G. Lafaye, ve slovníku Daremberg-Sagliové s. v. Nimbus.

²⁾ Così jako aureolu pozoroval kol hlavy thráckého jezdce na některých reliefech G. Seure (REA 1912 str. 161 s pozn. 2 a 3), uznal však zjev tento za nemožný a hledal jiný výklad: kraj štítu, jaký nosili equites singulares. Je záhodno k věci se vrátiti, nemám však bohužel materiálu obrázkového, jaký by byl nutný pro řešení této záhady. Také Θεός "Hpoq, uctíván v Egyptě v podobě jezdce, má na freskách z The-adelfie a na mincích Diospole Veliké kol hlavy nimbus nebo paprsky (srv. P. Perdrizeta Negotium perambulans in tenebris, Štrasburk 1922 str. 10); Perdrizet soudí proto, že Heron byl božstvem slunečním, nevím, zdali právem.

³⁾ K. Miller: Itineraria Romana, Stuttgart 1916 sl. 513 a mapka č. 158 klade Erite tam, kde leží vesnička Petrikjój, nevím, z jakých důvodů. P. řed. Škorpil se o této identifikaci nezmiňuje.

vystupující, nahoře poněkud širší, po ostatních třech stranách užší. Plocha vyhloubená je téměř úplně zabrána jedinou postavou; zobrazen je tu Herakles en face, úplně nahý, s plnovousem i kudrnatým vlasem, s atletickými formami těla, které je poněkud krátké (franc. trapu). Obě nohy opírají se plnými chodidly, poněkud příliš dlouhými, o zem, hlava dosahuje horního kraje plochy; pravá ruka volně spuštěná drží kyj, levá je v lokti ohnutá a přes předloktí přehozena je lví kůže; zdá se, že něco drží v levé ruce, co není na fotografii patrné, asi jablka Hesperidek.

Kult Herakleův v Thrakii je dosvědčen v Plovdivu (na př. u Dumonta-Homolle-a str. 335 č. 38, str. 343 č. 57 q, 57 t), a okolí (AEM XVIII 1895 str. 113 č. 26), v Pčelincích (okr. Radomiř, tamže str. 107 č. 6), v Perinthu (Herakleia-Eregli, tamže str. 397 č. 74 z 9), v Enosu (str. 438 č. 105), v pohoří Rhodope (tamže str. 467 č. 111 y 6), i jinde v Thrakii (bez určení místa tamže str. 467 č. 111 y 5), ve Varně (u Kalinky, Ant. Denkm. atd. č. 196 a 197), ve vsi Kalotina (okres Caribrod tamže č. 195); na mincích města Odessu přistupuje kult ten až v době císařské.⁴⁾

Nevíme bohužel, při nedostatku jak nápisu, tak bližších zpráv o okolnostech nálezů a nalezišti, o tomto reliéfu nic bližšího. Zdá se, že v Erite byla vojenská stanice římská; tu je na místě připomenouti, že Hercules je bůh velmi uctíván v římském vojsku.⁵⁾ Ale i jinak v řeckých městech na jižním pobřeží thráckém byl Herakles hojně uctíván (Gruppe P'W Suppl. III sl. 955 n.), v městech vnitrozemských v Thrakii se objevuje za doby císařské hojně na mincích,⁶⁾ jednou doložen je typ Herakleův shodný s typem našeho reliéfu i na minci sousedního Odessu z doby Hadrianovy,⁷⁾ a také na jiných památkách téhož města lze Herakla doložit.⁸⁾ Že byl Herakles v Thrakii uctíván také civilním obyvatelstvem v téže podobě, jakou má na našem reliéfu, je patrné ze dvou památek, na které se v souborných pracích zapomíná: je to reliéf z vesnice Pčelinci v okresu Radomirském (AEM XVIII 1895 str. 107 č. 6) a z okolí Plovdivu (tamže str. 113 č. 26).

¹⁾ Srv. B. Picka Die antiken Münzen v. Dacien u. Moesien II 1 str. 527 s tímto popisem: er ercheint regelmässig nackt, die Rechte auf die Keule gestützt, über dem linken Arm das Löwenfell, in der Hand zuweilen den Bogen oder die Aepfel — vidíme, že je to typ dokonale podobný našemu reliéfu.

²⁾ A. Domaszewski: Die Religion des röm. Heeres, str. 49 a j.; na str. 7 a 46 n. odvozuje spis. kult Herkulův v římském vojsku z germánského kultu Donarova, jenž prý pronikl nejprve do císařské gardy germánské a odtud mezi equites singulares, kteří byli jejími nástupci; je ovšem otázka, zda-li tak činí právem. V Car nuntu nalezena byla mramorová soška Herakleova téhož typu, jako na našem reliéfu, jen s tím rozdílem, že se kyj opírá o býčí hlavu (tamže, str. 49).

³⁾ Srv. B. Picka, Arch. Jb. 1898 str. 141 nn.

⁴⁾ Die antiken Münzen Nordgriechenlands I 2, 1 str. 554 č. 2236. a nahoře pozn. 2.

⁵⁾ Arch. epigr. Mitt. XVII 202, č. 80, 203, č. 81; snad i Ath. Mitt. IX str. 228 č. 13 pochází z Odessu, srv. Picka-Reglinga (v díle uv. v pozn. 3) str. 527 pozn. 4.

III. Seznamy efebů.

a) Č. 8. Seznam efebů z Odessu z r. 215 po Kr.

Fot. 8a, 8b, tab. 5 a 6. Nalezen r. 1913 na tržišti ve Varně, kde ho bylo užito znovu jako desky kryjící hrob IV. stol. po Kr.; nyní v museu ve Varně inv. III č. 348. Mramorová deska v levo poškozená, levý horní roh je uražen; výška 1.08 m, šířka 0.9 m, tloušťka 0.12 m; zadní plocha, hrubě opracovaná, nebyla určena pro pohled. Nápis je vytesán na prohloubeném poli; max. výška jeho je 0.76 m, šířka 0.69 m; kraj desky je dekorativně upraven tak, že spodek tvoří podstavec pro dva sloupy o jednoduchých patkách, dřívích šikmo rýhovaných, patrně točitých a schematicky označených hlavicích korinthského rázu. Levý sloup je téměř celý uražen. Sloupy nesou velmi plochý oblouk členěný ve tři fascie. V pravém horním úhlu (levý není zachován) vidíme relief představující nahého mladíka, bezvousého, s kudrnatými vlasy; stojí en face, v pravé ruce drží kulatý předmět, buď disk nebo nádobku s olejem, v levé ruce visící podle těla palmovou větévku. Prostor mezi hlavu mladíkovou a vrcholem sloupu vyplňuje hrubě pracovaná guirlanda.

Ἄγαθῆ·ι·τύχη.

Μαικ[ί]ω Λαίτω [τ]ῶ β'· καὶ Σύλλα Κερ-
[ιαλί]ω·ὁ·ὁ·πάτοις πρὸ·θ'· Καλανδῶν Φεβρ-
ρίων, ἱερ]ωμένου θεοῦ μεγάλου Δερζέλα·τὸ·δι· (sic)
μηνοῦ]ς Βοηδρομιῶνος ζ' ὅδε εἰσὶν ἔφηβοι ἐπὶ συναρχί-
ας] Μ. Αὐ (ρηλίου)· Παρμί <ωνος ?>· β'· ἄρχοντος, πρῶτοι τῶν ἐφήβων καὶ
ἐφηβάρχοι.

Αὐρ. Διονυσόδωρος καὶ Ἄγαθῆνωρ οἱ Ἰουλιανοῦ

a)

b)

c)

Αὐρ. Φίρμος Ἀλεξάνδρου· Αὐρ. Ἀπελᾶς Σωτήρος· Αὐρ. Φλάβιος Γρεκῖνος
Αὐρ. Ἀρτεμίδωρος Ἐε- Αὐρ. Φιλῖνος Μοσχίωνος Αὐρ. Ἀτανδρίων Ἀπελᾶ
νάδρου·
Αὐρ. Μάρων Νουμηγίου· Αὐρ. Διονύσιος Μέντου· Αὐρ. Ἀπελᾶς Ἀλεξιμά-
χου
Αὐρ. Κρίτων Φιλείνου· Αὐρ. Ἀτανδρίων Ἐένω· Αὐρ. Ἄγαθῆνωρ Δαδᾶ
νος·
Αὐρ. Ἐένων Ἀλεξάνδρου· Αὐρ. Ἑλλην Μάρκου· Αὐρ. Θεόφιλος Μενίππου
Αὐρ. Ἑλλην Ἡφαιστῖω· Αὐρ. Ζωποτριών· β· Αὐρ. Ἀρτέμων Διονυσίου
νος·
Αὐρ. Θεόδωρος Τατᾶ· Αὐρ. Διοκλῆς Μοσχίωνος· Αὐρ. Διοκλῆς Μάρκου
Αὐρ. Ἀκτιος Εὐελπίστου· Αὐρ. Διονύσιος Ζωποτριών· Αὐρ. Φλάβιος Κρισπεῖνος
ρίωνος·

Αὐρ. Ἄγαθῆνωρ Ἡφαι- Αὐρ. Ἄγαθῆνωρ Ζωποτριώνος· Αὐρ. Μᾶρκος Γλύκωνος
στίωνος· ρίωνος·
10 Αὐρ. Διονύσιος Μηγίου· 10 Αὐρ. Μᾶρκος Μάρκου· 10 Αὐρ. (sic) Ἰουλίου Βά-
λεντος
Αὐρ. Φαρσουλεῖος Μη- Αὐρ. Ἀντίπατρος Δαδᾶ· Αὐρ. Μοσχίων· β·
τροδῶρου·
Αὐρ. Ἀρτεμίδωρος Διο- Αὐρ. Ἡρακλιανὸς Ἰουλίου Αὐρ. Μένανδρος· β·
νυσίου· Μεστοῦ·
Αὐρ. Διονύσιος β· Αὐρ. Φλάβιος Ἄγαθῆ- Αὐρ. Σωτήρ· β·
νωρ. 1)
Αὐρ. Πρωταγόρας Ἀρτέ- Αὐρ. Γλύκων Μαρτιάλου· Αὐρ. Βασιλεὺς Μενάν-
μωνος· δρου
15 Αὐρ. Διοκλῆς Ἡλι[οδώ- 15 Αὐρ. Παρμένων Διογέ- 15 Αὐρ. Φιλῖνος Σωτήρος
ρου?]· νους·
Αὐρ. Ἀ(π)ελᾶς Μάρκου Αὐρ. Μᾶρκος Μάρκου· Αὐρ. Μητροδῶρος
Ἀσκληπιάδου
Αὐρ. Ἀτανδρίων Νουμη- Αὐρ. Ἀντώνιος Γίμωνος Αὐρ. Ἡφαιστῖων Ἀπῆ-
νίου· (sic) 2) <μονος ?>
Αὐρ. Μένιπ<π>ος Διο- Αὐρ. Ἐπαμίνων Ἀπελᾶ Αὐρ. Ἐένων Ἐπαμίνωνος
νυσίου·
Αὐρ. Διοκλῆς Ἐπαμί- Αὐρ. Μᾶρκος Ἀπελᾶ Αὐρ. Γερμανὸς Κλ Κά-
νωνος τλου
20 Αὐρ. Μοσχίων Νουμη- 20 Αὐρ. Διονύς(ιος) Κλητιᾶ· 20 Αὐρ. Ἰνγένης Κλ Κάστου·
νίου δου
Αὐρ. Ἀπολλόδωρος Μέν- Αὐρ. Σωτήρ Μάρκου Αὐρ. Βιάτωρ Κλ Κάστου·
του Αὐρ. Ζιέρις Βιάτορος

Prvních sedm řádek nápisu je tesáno většími písmeny než ostatek; tak je odlišen praescript od seznamu jmen. Praescript obsahuje datování, jednak dle římských konsulů r. 215 po Kr., Maecia Laeta a Sully Cerialia, jednak dle funkcionářů města Odessu: prvním z těchto funkcionářů je kněz velikého Boha Odesských, jméno kněze však je vynecháno, patrně omylem, druhý byl archon³⁾ města, Μ. Αὐρήλιος Παρμι... , neúplně kognomen dlužno snad doplniti na Παρμί(ων) (místo Παρμένων). O jméně Velikého Boha ještě

1) Snad má zníti Ἄγαθῆνωρος; ale srv. c 1, c 4.

2) Snad má býti Τίμωνος.

3) Pokud se týče výrazu ἐπὶ συναρχίας, mohou odkázati na výklad zesnulého prof. H. Svobody: Die griechischen Volksbeschlüsse, str. 136 pod č. 2: In der Kaiserzeit bezeichnet συναρχία im griechischen Osten öfter das Archonten-Collegium, parallel der Phrase οἱ περὶ τὸν δεῖνα ἄρχοντες. K materiálu jeho z končin černomořských (Odessos, Rev. arch. sér. 2, XXXV str. 114 č. 6 ř. 4 nn., Traianopolis BCH VI str. 182 č. 4) možno přidati ještě IGRR I č. 568 a 508 (Nicopolis ad Istrum), 713 (Plovdiv), 747 a 751 (Trajana Augusta), 1439 = u Kalinky č. 114 (Odessos). M. Aurelius Parmi... byl druhým v kollegiu archontů dle analogie nápisu posléze uvedeného, kde čteme slova ἱερέως θεᾶς Ῥώμης καὶ α' ἄρχοντος.

pojednáme; všimněme si bližšího data: 7. Boëdromion = 25. leden dle kalendáře římského. Boëdromion byl v koloniích milétských měsícem prvním a odpovídal právě tak jako v Athénách září - říjnu.¹⁾ Je patrné, že r. 215 po Kr. byl Boëdromion se svého původního místa ve slunečním roce daleko posunut.

Je znám již z Varny nápisný seznam efebů,²⁾ jehož praeskript je možno nyní doplniti dle analogie seznamu našeho takto: Ἀγαθῆι [τύχηι] Πείω και Πρόκλω ὑπάτοις πρὸ (datum dle římského kalendáře, ἱερωμένου) θεοῦ μεγάλου Δερζέλα τὸ [?] τοῦ δεῖνος] οἶδε εἶσιν ἔφηβοι ἐπι συναρχία[ς τοῦ δεῖνος], ἱερέως κτλ. Nejdůležitější věc, která z tohoto nového čtení vyplývá, je jméno Velikého Boha Odesských; neznělo Δερζελάτης, jak se domníval Kalinka³⁾, nýbrž Δερζέλας. Na mincích města Odessu z doby Gordiana III (228 – 244 po Kr.) máme doloženo nikoliv sice jméno boha samého, nýbrž jméno her, slavených na jeho počest (Δαρζάλεια)⁴⁾. Název tento odvozen je ode jména Δαρζάλας = Δερζέλας; jméno to i božstvo jím nazvané jsou thráckého původu.

Pro výkaz ἱερωμένου θεοῦ μεγάλου atd. mohu odkázati na výraz ἱερόμενος Διονύσου, doložený dvakrát v Dionysopoli (Balčiku).⁵⁾ Nápadné je, že jméno kněze na našem nápisu není zachováno; svědčí to o neobratičnosti v redigování podobných praeskriptů, sotva lze přičísti takovouto chybu prostě kameníku. Kněžství Derzelovo bylo roční, ale mohlo býti opakováno i několikrát; patrně bylo spojeno s určitými oběťmi hmotnými, stejně jako kněžství Dionysovo v Dionysopoli.⁶⁾

Mezi efeby na prvním místě jsou uvedeni jako πρῶτοι τῶν ἐφήβων καὶ ἐφηβάρχοι dva bratři, Αὐρήλιος Διονυσόδωρος a Αὐρήλιος Ἀγαθῆνωρ, synové Julianovi. Čekali bychom, že jen jediný efeb bude míti tento titul; tak tomu skutečně také jest v seznamu efebů z Varny z r. 238 po Kr., častěji již citovaném.⁷⁾ Odchyłka v našem seznamu svědčí o nedostatku tradice; bratří,

¹⁾ Srv. výklad Bischoffův (PW s. v. Kalender sl. 1591 nn.).

²⁾ U Kalinky č. 114 = IGRR I č. 1439; nápis u Kalinky č. 115 má praescript jiného rázu.

³⁾ V díle uvedeném sl. 109 a v indexu sl. 409 a 410.

⁴⁾ B. Pick — K. Regling: Die antiken Münzen von Dacien u. Moesien č. 2370-2372, srv. i č. 2368-2369; srv. i výklad B. Picka (Arch. Jb. XIII str. 157) a Headův (HN² str. 277).

⁵⁾ U Kalinky č. 95 sl. 89 ř. 14 nn. (z doby kol r. 48 př. Kr.) a č. 188 sl. 170 (snad ještě ze III. stol. př. Kr.); srv. již Herodota II 35 a 37 (ἱρᾶται δὲ οὐκ εἰς ἑκάστου τῶν θεῶν ἀλλὰ πολλοί.).

⁶⁾ Doklad o tom v čestném dekretu z Dionysopole z doby kol. r. 48 př. Kr. u Kalinky č. 95 sl. 89 ř. 14 nn: τοῦ τε ἐπωνύ[μου τῆς πόλεως Διονύσου] οὐκ ἔχοντος [ἰ]ερῆ ἀφ' ἑτῶν πληθόν[ων ἐπικληθεὶς ὑπ]ὸ τῶν πολιτῶν ἐπέδωκεν ἑαυτὸν καὶ . . . ἀναλαβ[ὼν τὸν στέφανο]ν τοῦ θεοῦ τὰς τε πομπὰς καὶ θυσίας [ἐπετέλεσε καλῶ]ς καὶ μεγαλομε[ρ]ῶς καὶ τοῖς πολιταῖς μ[ετέδωκε] κρε[ί]των ἀφθόνως. V našem nápisu ř. 4 je × (jednotka) na místě prvním, I (desítka) na druhém; analogicky v nápisu ze vsi Bašikarovo (okres T.-Pazardžik) Izvěstija na bulgarskija archeologičeski institut I 1921–1922 p. 249: λεγ(εῶνος) εἰ' Ἀπολλινασοίας.

⁷⁾ U Kalinky č. 114 = IGRR I č. 1439.

snad dvojčata, byli na sebe žárlivi a proto uznáni za ἐφηβάρχοι oba.

Seznam jmen efebů sestaven je ve třech sloupcích; první a druhý sloupec obsahují po 21 jménu, třetí 22 jména, tedy celkem 64 + 2 ἐφήβαρχοι = 66 efebů. Jména skládají se ze tří prvků: nomen „gentile“, cognomen a patronymicum. Nomen „gentile“ u všech efebů je stejné: Αὐρήλιος;¹⁾ praeomen je u všech efebů vynecháno. Ἀρχων se jmenuje rovněž Αὐρήλιος, má však praeomen M.

Jednotné nomen gentile je zjev, vysvětlitelný jen jediným způsobem: v seznamu našem odráží se vliv t. zv. constitutio Antonina neb Antoniniana, jejíž udělení klade se obecně do r. 212 po Kr; ti, kdo jí nabyli práva občanského, měli nomen gentile Αὐρήλιος podle císaře Caracally. Poněvadž ani jediný z těchto efebů nemá jiného jména než Αὐρήλιος, jsou tu patrně sestaveni všichni, kteří dekretem Caracallovým nabyli práva občanského a byli v příslušném věku; to nám dává možnost představit si, jaké množství bylo nových občanů v Odessu, bohužel neznáme celkového počtu obyvatelstva tohoto města.²⁾

Constitutio Antonina se nedávno stala předmětem živějšího zájmu vědeckého, když byl publikován papyrus, který vydavatel jeho, P. M. Meyer, pokládal a pokládá za text constitutio Antonina v řecké formě.³⁾ Teprve v poslední době ozvaly se hlasy kritiky.⁴⁾ Čtení a doplnění Meyerovo v textu papyru pokládám za správné, nemohu však uvěřiti, že by krok tak dalekosáhlý, jako bylo udělení římského práva státicům lidí po celé římské říši, mohl býti proveden pouhou stručnou zmínkou v textu, který obsahoval ještě ustanovení jiná⁵⁾.

¹⁾ Ve třech případech je nomen gentile dvojitě: b 13 Αὐρ. Φλάβιος Ἀγαθῆνωρ, c 1 Αὐρ. Φλάβιος Γρεκῖνος, c 8 Αὐρ. Φλάβιος Κρισπεῖνος; ve všech těchto případech schází patronymikon; smíme pomýšleti na chyby kamenické?

²⁾ V seznamu z r. 238 po Kr., citovaném v pozn. 1, jsou mezi efeby jen dva Aurelii a tři Flavii; Aurelii nemají praeomen, Flavii ano. Nápis u Kalinky č. 115 není bohužel datován, písmo zdá se býti asi ze II. stol po Kr.; jména jsou vesměs řecká, ta, která jsou latinská (Βάσσους, Μάρκος), nemají nomen gentile, nositelé jejich tedy nebyli občany římskými. V athénském seznamu efebů IG III 1 č. 1177, dle Dittenbergera nejpozději z r. 221/2 po Kr., mají všichni efebové jména římská a téměř všichni jsou Aurelii, kdežto v předešlých nápisích efebové bez římských jmen jsou četnější než s nimi a mezi těmi, kteří mají jména římská, Aurelii nejsou četnější než Iulii, Claudii, Flavii, Aelii.

³⁾ Papyrus tento (Pap. Giss. 40, 1) je nejpohodlněji přístupten ve známé sbírce Mitteis-Wilckenově II 2 č. 377; oba vydavatelé (Wilcken I 1 str. 56, Mitteis II 1 str. 288n.) souhlasí s názorem P. M. Meyera.

⁴⁾ O práci Segré-ově vím pouze z odpovědi P. M. Meyera (Zeitschrift der Savigny-Stiftung Rom. Abt. XLVI str. 264 nn.); berlínská dissertace E. Bickermanna (Das Edikt des Kaisers Caracalla in P. Giss. 40) nebyla mi dosud přístupna.

⁵⁾ V jednom papyru berlínském z r. 215 po Kr. (BGU II 655, srv. Mitteis-Wilcken I 1 str. 55 v pozn. 3) máme výslovný odkaz na občanství římské získané vlivem constitutio Antonina: Αὐρήλιος Ζώσιμος, πρὸ μὲν τῆς θίας δωρεᾶς Ζώσιμος Λεονίδου (sic); také zde schází praeomen, jako u Aurelii v našem nápisu.

Zaslouží konečně úvahy i ta okolnost, že Caracalla meškal v Thracii r. 214 po Kr., tedy v roce před postavením tohoto seznamu;¹⁾ není vyloučeno, že i tato okolnost měla určitý vliv na rozsah udělení římského občanství po Thracii vůbec a také ve Varně.

U jmen otců třikrát přichází forma římská: c 19 $\overline{\text{K}\lambda}$ Κάτλου, nominativ $\text{K}\lambda(\alpha\upsilon\delta\iota\omicron\varsigma)$ Κάτλος (= Catulus), c 20 a 21 $\overline{\text{K}\lambda}$ Κάστου, nom. $\text{K}\lambda(\alpha\upsilon\delta\iota\omicron\varsigma)$ Κάστος, c 10 'Ιουλίου Βάλεντος²⁾. Některá jména otců jsou římského původu, ale nesvědčí o římském občanství; to je Μάρκος a 16, b 5, 10, 16, 21, c 7, Μαρτιάλης b 14, Βιάτωρ c 22.

Také mezi efeby nalézáme cognomina římského původu: 'Ακτιος a 8, Βιάτωρ c 21, Γερμανός c 19, 'Ιγγένης c 20,³⁾ Μάρκος b 10, 16, 19, c 9, Φαρσουλεῖος a 11, Φίρμος a 1. Jména Κρισπεῖνος c 8 a Γρεκῖνος c 1, o nichž srv. pozn. 1 na str. 29, jsou rovněž původu římského.

Thráckého původu jsou jména Τατᾶς a 7, Δαδᾶς b 11, c 4 mezi patronymiky, Ζιέρις c 22 mezi cognominy efebů; pochybný je mi původ slova 'Απελᾶς, které je konstantně psáno s jedním λ (patronymika b 18, 19, c 2, cognomina a 16, b 1, c 3), a sotva je totožné se jménem 'Απελλᾶς, které je také známo ve Varně⁴⁾. Neřeckého původu je asi jméno Μέντης (a 21, b 3), známé již ve Varně.⁵⁾ Velikou většinu mají jména řecká. V některých případech měl efeb stejné cognomen jako bylo jméno otcovo; často bývá pak místo patronymika psáno pouze β (a 13, b 6, c 11, 12, 13). V několika případech jsou patronymika u jmen těsně za sebou následujících stejná: b 8, 9 Ζωπιρίωνος (= Ζωπυρίωνος), b 18, 19 'Απελᾶ, c 20, 21 $\overline{\text{K}\lambda}$ · Κάστου; efebové ti byli asi bratři. Jinak však nevidíme v seřazení těchto jmen žádného systému; některá jména vracejí se častěji, jiná jsou ojedinělá; ve dvou případech (a 15, c 17) jsou patronymika asi neúplně vytesána, v prvním případě mělo asi státi 'Ηλι<οδώρου>, ve druhém <Απῆ<μονος>. O tvaru a výzdobě desky pojednám při čísle následujícím.

b) Č. 9. Zlomky tří jiných seznamů.

Zlomky tří jiných seznamů efebských; označuji je α), β), γ); fotogr. 9 α, na tab. 5, 9 β, γ, na tab. 7.

Zlomek α) nalezen ve Varně, nyní v museu ve Varně inv. III č. 131; v. 0.75 m, š. 0.45 m, tl. 0.12 m; zlomek tvoří levý horní roh seznamu s dekorací a začátky několika řádek nápisu, jež možno doplniti dle praeskriptu nápisu předešlého:

1) Srv. výklad Rohdenův PW s. v. Aurelius sl. 2448.

2) Cognomen efeba v tomto případě bylo vynecháno.

3) Pokládám toto slovo za graecisované jméno latinské Ingenuus.

4) V nápisích u Kalinky č. 115 a 264.

5) Srv. náš nápis str. 54, č. 22 a u Kalinky č. 265.

Ἐρωμέ[νου θεοῦ μεγάλου Δερζέλα τὸ ? αὐτοκράτορος . . . .
'Αδριανοῦ [. . . . μῆνος . . . . οἶδε εἶσιν ἐφηβοί.

Πρῶτός ἐστι [τῶν ἐφήβων καὶ ἐφηβάρχος ὁ δεῖνα . . . .

'Αρτέμ[ωνος? nebo 'Αρτεμ[ιδώρου? . . . .

Δι[. . . .

Α[. . . .

Zlomek pochází z doby císaře Hadriana nebo jeho nástupce Antonina Pia; i v jiných případech zastával panovník nákladné funkce kněžské, ovšem jen honoris causa.

Zlomek β) pochází rovněž z Varny, nyní v museu ve Varně inv. III č. 349, rozměry: v. 0.33 m, š. 0.3 m, tl. 0.14 m; pravý horní roh s dekorací, ale bez nápisu.

Zlomek γ) pochází z Dionysopole-Balčiku, nyní v museu ve Varně inv. III č. 331, rozměry: v. 0.26 m, š. 0.19 m, tl. 0.17 m; pravý horní roh s dekorací, částečně poškozený, bez nápisu.

O dekoraci těchto seznamů pojednám stručně úhrnem; popis úpravy byl již podán, celková úprava všech tří nových zlomků je v podstatě analogická. U zlomku α) zachována je hlavice levého sloupu korinthského slohu, která nesla oblouk trojčlenný, ukončený svrchu vystupující římsou; oblouk tento byl orámován jednoduchým čtyřúhelným rámem, mezi obloukem a rámem zůstává volné pole, vyplněné v rohu zachovaném (a patrně bylo tak i v druhém rohu, nezachovaném) postavou nahého efeba, jenž pravou nohou opírá se o úhel mezi obloukem a rámem, levou klečí na oblouku poněkud výše, pravou rukou drží palmu podle boku a levou stuhu, t. j. konec festonu, který patrně zdobil část nad středem oblouku. Tělo efeba je podáno ze 3/4, avšak hlava z profilu; relief pracován je obratně, hlava je odbyta jen zběžně, zejména vlasy, rozdělené v praménky na krajích zvlněné, jsou podány velmi schematicky.

U zlomku β) máme zachován jen oblouk, opět trojčlenný, s římsou, opatřenou zubřezem, který však nesměruje ke středu oblouku, nýbrž kolmo, po př. nepatrně šikmo dolů. Dolní úhel mezi obloukem a rámem je vyplněn basí nahoře jednoduše profilovanou; na ní stojí mladík, opíraje se o pravou nohu a lehce se dotýká base nohou levou; zobrazen je en face, hlava je poškozena, ale je při tom patrné, že mladík měl dlouhý, bohatý vlas, splývající až na ramena ve zvlněných kadeřích. V pravé ruce drží mladík palmu, v levé luk. V levo vedle něho vidíme část festonu, na konci zdobeného zavázanou stuhou se splývavými konci; mladík se festonu vůbec nedotýká. Zdá se, že mladík představuje sochu, kterou bylo gymnasium zdobeno; byla to socha Apollona, který není vlastním božstvem palaestry, ale uctíván v ní býti mohl, a to mladistvý typ Apollona, kombinovaný (palma) s typem efeba. Relief našeho seznamu č. 8 z r. 215 po Kr. je upraven podobně, je

však daleko hrubší a patrně pozdější; zlomek β) kladl bych někdy do II. stol. po Kr. *

Relief γ) pocházející z Dionysopole, má oblouk jednoduchý, pod římsou zubořez mířící do středu oblouku, postava v rohu je trochu širších a drsnějších forem, spíše mužských než jinošských, ale jinak osobitěji a výrazněji pracován než zlomek α) z Varny, s nímž se obsahově shoduje; také na zlomku γ) drží nahý mladík jednou rukou palmu, druhou stuhu festonu, přiklekaje na římsu oblouku. Obdobně dekorováno bylo také zakončení reliéfu č. 115 (fig. 31) u Kalinky; nápis nezačínal tu však hned pod obloukem, nýbrž až asi ve výši hlavic sloupů, úsek mezi obloukem a čarou spojující hlavice byl vyplněn uprostřed nádobou na olej, po krajích vždy věncem a palmou.¹⁾ Ozdoba č. 114 (fig. 30) byla odlišná, bohužel je z ní velmi málo zachováno.

Ptáme-li se, odkud se vzaly tyto dekorace seznamů efeských, připadneme nejdříve na Athény; vskutku také mají attické seznamy efeské z různých dob říms. císařství v několika případech dekorace reliéfní²⁾, pravidelně takové, že jinoši věncí kosmeta (a po př. kosmet jinochy), ale ani v jediném není úprava shodná s úpravou reliéfů našich. Oblouk na sloupech je běžné orámování attických reliéfů náhrobních za doby císařské³⁾; postava efeba s palmou vyskytuje se na náhrobku Plautiově.⁴⁾ Spokojují se zatím těmito odkazy; bylo by zajímavé, kdybychom mohli prokázat samostatnost provinčních měst v řešení dekoračních úkolů, bohužel máme dosud příliš málo materiálu slušně publikovaného pro řešení podobných otázek.

IV. Věnování bohům.

a) Č. 10. Věnování Athéně Soteře z Mesembrie.

Kresba K. Škorpila obr. 1a, str. 33, 1b, str. 34. Nalezeno v Mesembrii na mořském břehu; neznámo, kde se nyní nalézá. Malý mramorový oltář délky 0·33 m, šířky 0·3 m, výšky 0·19 m; patka i ukončení jednoduše profilováno.

Nápis na *horní* ploše:

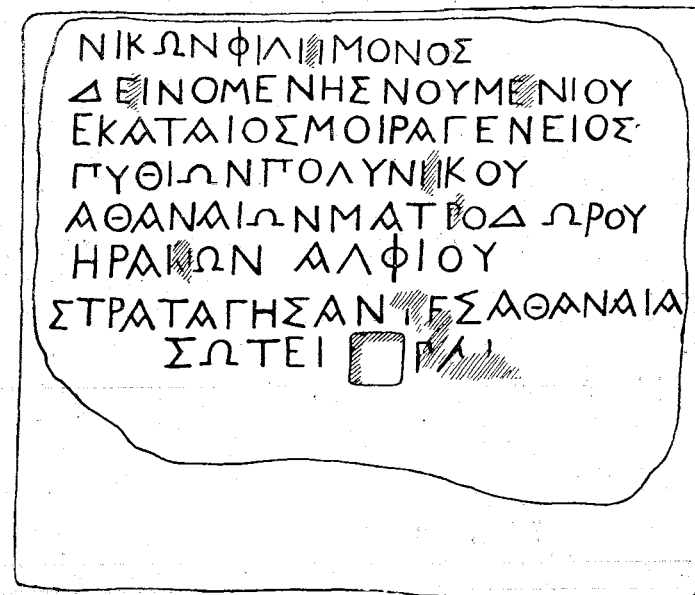
¹⁾ Seznam tento dle jmen efebů i dle písma zdá se býti nejstarší ze všech zachovaných, bohužel nelze jej přesněji datovati (I. stol. po Kr.?).

²⁾ Srv. popis jejich v IG III 1 č. 1092 (asi r. 100 po Kr.), č. 1093 (shodná doba), 1177 (mezi r. 212/3 — 221/2 po Kr.), bohužel vesměs bez fotografií i kreseb.

³⁾ Hojný materiál v díle A. Conze-ho: Die attischen Grabreliefs tab. 392 č. 1854 a 1867, tab. 393 č. 1856, 394 č. 1860, 1865, tab. 396 č. 1863 atd., tab. 401 č. 1883 (trojitý oblouk, oblouk plochý č. 1956) atd.

⁴⁾ U Conzeho č. 2022 v textu na str. 73.

Νίκων Φιλήμονος,
Δεινομένης Νουμ[η]νίου,
Ἐκαταῖος Μοιραγένειος.
Πυθίων Πολυν[ε]ϊκού,
Ἀθηναίων Ματροδώρου,
Ἡρά[κ]λων Ἀλφιοῦ,
στραταγήσαντες Ἀθαναία
Σωτεί — ραι.

1a. Věnování Athéně Soteře z Mesembrie.

Nemám bohužel fotografie nápisu; předpokládá se, že kresba zachycuje správné formy písma, a odkazuje na formy dialektické, o nichž bude ještě řeč, chtěl bych datovati nápis tento asi do III. — II. stol. př. Kr.

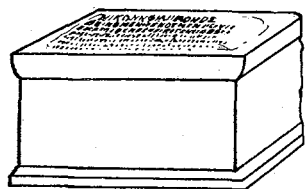
Oltář věnován je bohyni Atheně s příjmením Σώτειρα, Spasitelka; příjmení to příkládá se zejména bohyním Artemidě, Athéně, Hygiei a Koré, ale také jiným.¹⁾ Athena je tak nazývána v Pireu,²⁾ dále v Mytileně (IG XII 2, 111 ř. 1), u města Aseje (Paus. VIII 44, 4).³⁾ Nápis náš věnovali dárcové στραταγήσαντες; Σώτειρα nemá zde tedy významu „bohyně léčící“, nýbrž bohyně pomáhající v boji.

¹⁾ Srv. článek F. Dornseiffa PW s. v. Soter sl. 1212.

²⁾ Doklady viz v díle O. Gruppe-ho: Griech. Mythologie u. Religionsgeschichte I str. 29 v pozn. 4.

³⁾ O. Gruppe v díle uv. na str. 1205 v pozn. 1 a j.

Dárců bylo šest; sestavení jejich jmen stěží možno vysvětliti jinak, než že zastávali funkci στρατηγοί společně; funkce ta byla pravděpodobně roční.¹⁾ Obsazování její dále se patrně volbou nebo losováním; pravděpodobně hledělo se k tomu, aby v tomto počtu šesti zastoupeny byly všechny oddíly, na které občanstvo bylo rozděleno; to by znamenalo, že by Mesembria měla v době, kdy nápis tento byl věnován, šest fyl, nebo, měla-li každá fyła dva zástupce, tři fyly.

1b. Oltář z Mesembrie s věnováním Athéně Soteiře.

Strabon (VII 319) nazývá Mesembrii kolonií Megarských²⁾; vývoj byl komplikovanější, za válek řecko-perských uchýlili se do Mesembrie uprchlíci z Byzantia a Kalchedonu, měst, která byla rovněž založena od Megarských.³⁾ Ve městě dorského původu je počet tří fyl zcela pravidelný.

O chrámech Atheniných v Megaře mluví Pausanias (VIII 42, 4); uvádí tři, u prvního a patrně hlavního nezmiňuje se o příjmení bohyně. Víme, že příjmení Σώτειρα měla v Megaře bohyně Ἀρτεμις (Paus. VIII 40, 2). Nemůžeme-li s jistotou odvozovati z Megary název bohyně, můžeme tak učiniti s bezpečností při jméně Ἀθαναίων, ode jména jejího odvozeném; ukázal jsem již, že jméno toto se vyskytuje dosud jen u lidí pocházejících z megarských kolonií, kdežto forma Ἀθανίων je zcela běžná i jinde.⁴⁾

Forma Μοιραγένειος v ř. 3 je rovněž stopou dialektu megarského; je analogická formám Ἡρακλειος⁵⁾ a βασιλειος⁶⁾ a dlužno ji vysvětlovati po příkladu Bechtelově⁷⁾ tak, že ε před vokály vyvíjí se ve zvuk velmi úzký, blízký k ι; přízvuk forem těchto není znám, přízvukoval jsem na třetí od konce.

¹⁾ V jiném věnovacím nápisu z Mesembrie (G. Seure RA 1911, II str. 424) z poloviny I. stol. př. Kr. je jmenováno šest στρατηγοί, srv. i Kalinka. A. D. str. 192 č. 227; také jiná funkce, ταξίαρχοι, byla zastávána šesti občany zároveň (Dumont-Homolle str. 463 č. 111 m).

²⁾ Μεσημβρία Μεγαρέων ἄποικος.

³⁾ Herodot VII 33: Βυζάντιοι... καὶ... Καλχηδόνιοι... πόλιν Μεσαμβρίην οἰκῆσαν; existovala-li Mesembria již dříve, znamenal tento příliv obyvatelstva počátek rozkvětu města.

⁴⁾ Srv. můj článek v Listech Filologických XLIX 1922 str. 193 n. (zmínka o něm Supplem. epigr. Graecum II 1925 č. 478); Ἀθαναίων v Kalchedoně SGDI 3053 ř. 17, 3054 ř. 3, Arch. Anz. 1904 str. 212, u občana byzantského v dekretu Mytilenských IG XII 5 č. 424 ř. 10, v Mesembrii RA 1911 II str. 424 fig. 1a (G. Seure), srv. i Izvěstija IV 1914 str. 296 (B. Filov). Jméno to chybí ve známém díle Bechtelově, Historische griech. Eigennamen str. 23.

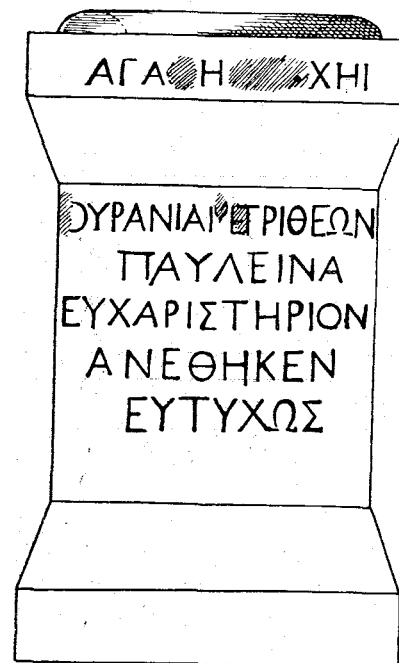
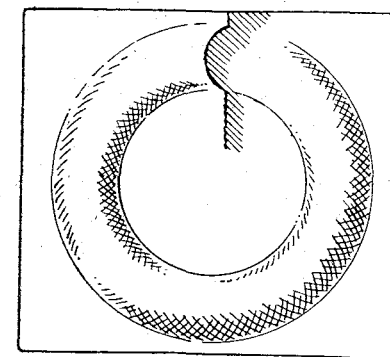
⁵⁾ Dittenberger Sylloge³ 1011 ř. 4 a 11, z Kalchedonu.

⁶⁾ SGDI 3055 ř. 1., rovněž z Kalchedonu.

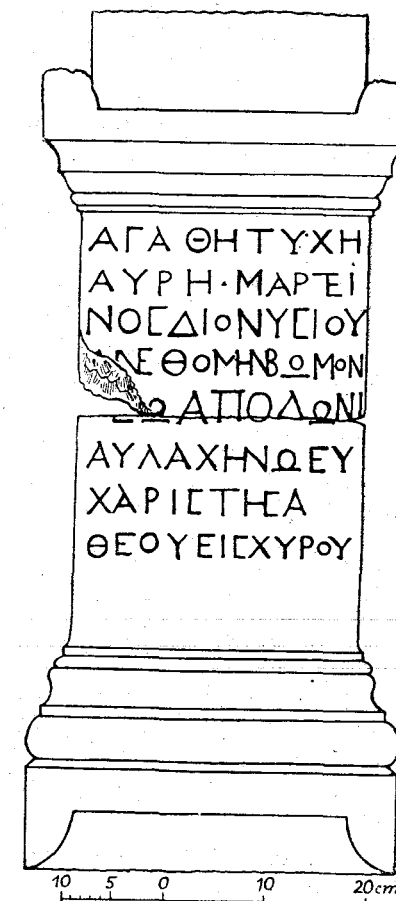
⁷⁾ Fr. Bechtel: Die griechischen Dialekte II str. 187 § 44.

Jméno Ἡράκων vyskytuje se na megarském nápisu z III. stol. př. Kr.,¹⁾ avšak není omezeno na toto město.

Jméno Ἀλφίος je odvozeno ode jména známé řeky; u Herodota (VII 227) dosvědčeno je v podobě Ἀλφεός (Λακεδαιμόνιος), tedy máme zde nový doklad pro zúžení ε před samohláskou v Mesembrii.

2. Oltář z Marcianopole s věnováním Matce Bohů.

3. Oltář z Marcianopole s věnováním Apollonu Aularchenovi.

Kresba Škorpilova naznačuje čtyřhranný otvor na horní ploše kamene, jemně se nápis (slovo Σωτεί — ραι) vyvíjí; otvor existoval tedy již před

¹⁾ IGIV 926 ř. 83, u Fr. Bechtela: Histor. griech. Eigennamen str. 192.

vytesáním nápisu, byl utvořen úmyslně podle své pravidelné formy, bohužel nemám poznámek o jeho rázu.

b) Č. 11. Věnování Matce Bohů z Marcianopole.

Fot. č. 10, tab. 8, kresba K. Škorpila obr. 2, str. 35. Nalezen ve zříceninách Marcianopole zároveň s následujícím oltářem; nyní v museu ve Varně, inv. III č. 221. Čtyřboký oltář vápencový s jednoduchou patkou i zakončením; výška 0.62 m, šířka uprostřed 0.32 m, nahoře 0.38 m, tloušťka 0.27 m. Na vrchní ploše vypouklý rámeček kruhový.

Nápis na přední stěně:

Ἄγαθῆ[ι] τύχη
 Οὐρανία Μ(η)τρι θεῶν¹⁾
 Παυλεῖνα
 εὐχαριστήριον
 ἀνέθηκεν
 εὐτυχῶς.

Oltář tento věnován je Matce Bohů Kybélé; kult tento v Marcianopoli byl již znám, vědělo se zejména z mincí, že postaven tu byl veřejný chrám Matce Bohů a že se jí dostávalo úcty zejména za Severů.²⁾

Velmi zajímavé je přijetí Οὐρανία, jež u jména Kybelina není dosud vůbec doloženo.³⁾ Rovněž tak je s latinským equivalentem tohoto přijetí Caelestis;⁴⁾ ani to se nevyskytuje u jména Matky Boží. Οὐρανία je přijetí syrské bohyně Atargatis, která bývá nazývána také Ἀφροδίτη Οὐρανία; Caelestis se vyskytá velmi zhusta jako označení karthaginské bohyně Virgo Caelestis. Svou podstatou jsou si všechna tato božstva blízce příbuzná;⁵⁾ skutečných dokladů spojení není právě nadbytek. Tak na př. taurobolium vyskytá se také v kultu Venus Caelestis;⁶⁾ v Brindisi jeden a týž muž je knězem Matris Magnae, deae Suriae a Isidis.⁷⁾

¹⁾ Na nápisu je zřetelně vytesáno Μετρί; je to nový příklad zkracování dlouhé samohlásky.

²⁾ Srv. výklad H. Graillota: Le culte de Cybèle mère des Dieux etc., v Paříži 1912 str. 481 n. V této knize je velmi důkladně sestaven materiál týkající se kultu Kybelina.

³⁾ Srv. výklad Schwennův (PW sv. Kybele sl. 2296).

⁴⁾ Schwenn na uv. m. sl. 2295.

⁵⁾ Srv. výklad H. Graillota v díle uv. str. 259: A vrai dire, la Vierge Céleste de Carthage est proche parente de la Mère des Dieux, au titre que l'Ourania syrienne.

⁶⁾ CIL X 1596 z Puteol; srv. H. Graillota v kn. uv. str. 153; v pozn. jeho uvedeny jiné doklady.

⁷⁾ CIL IX 6099, srv. H. Graillota v kn. uv. 431; na str. 385 praví Graillot, že dle mincí byl kult Kybelin ve styku s kultem syrské Uranie v karské Stratonikeii a na ostrově Kou. Srv. i výklad O. Gruppeho: Griech. Mythologie u. Religionsgeschichte II str. 1529 s pozn. 2 a 1585 s pozn. 1.

Nápisné doklady pro kult Matky Bohů z dnešního Bulharska jsou řídké.¹⁾

Nedůslednost v psaní t. zv. t subscriptum je běžná v nápisech doby císařské.

c) Č. 12. Věnování Apollonovi s příjímím Ἀλαρχηγός z Marcianopole.

Fot. č. 11, tab. 8, kresba K. Škorpila obr. 3, str. 35. Nalezeno ve zříceninách Marcianopole (Reka Devna, Provadijský okres) v polích na jihozápad od vlastního města; nyní v museu ve Varně, inv. III č. 220. Čtyřboký oltář vápencový s profilovanou patkou i ukončením; po stranách akroteria v podobě výseků koule (1/8); celková výška 0.85 m, šířka uprostřed 0.28 m, nahoře 0.38 m, tloušťka uprostřed 0.24 m.

Nápis na přední straně:

Ἄγαθῆ τύχη.
 Ἀὐρή(λιος) · Μαρτεῖ-
 νος Διονυσίου
 ἀ]νεθόμην βωμὸν
 θε]ῶ Ἀπόλλωνι
 Ἀύλα(ρ)χηγῶ εὐ-
 χαριστήσα(ς)
 θεοῦ εἰσχυροῦ.

Božstvo, kterému je věnován tento oltář, nebylo neznámo; jedno ze svědectví nápisných dosud známých pochází přímo z Devny,²⁾ druhé z její blízkosti, totiž z Assardžiku v okrese Provadijském, ze zřícenin první stanice na silnici mezi Marcianopoli a Dorostorem,³⁾ k nim pak přibyl ještě dokument třetí z místa dosti vzdáleného, totiž ze Staré Zagory.⁴⁾ V prvních dvou textech psáno je přijetí boha Ἀλαρχηγός, ve třetím Ἀλαρχηγός, vždy však s ρ; proto doplnil jsem ρ i v našem textu, soudě, že vypadlo pouhým nedopatřením kameníka právě tak, jako druhé λ ve jméně Apollonov⁵⁾ a ζ na konci participia εὐχαριστήσα(ς).

¹⁾ Srv. u Kalinky č. 151 (z Varny), č. 152 (ze vsi Avči-Duvanča); nejbezpečnější je ještě č. 197 (z Varny), k tomu přidati AEM XV 1892 str. 214 č. 93 (Novi Nikjup), tamže XVII 1894 str. 221 č. 126 (okolí Papazli), Izvěstija atd. III 1912 str. 23 č. 20, RA 1906 II str. 44 č. 45 (Nicopolis ad Istrum) věnování Sabazioví, synu Matky Bohů; AM XXXV 1910 str. 139 nn. (mus. v Sofii).

²⁾ Srv. u Kalinky č. 154 (Ἀλαρχηγ[ν]ῶ).

³⁾ Srv. u Kalinky č. 153 (Ἀλαρχηγῶ).

⁴⁾ Dobruský, Matériaux d'archéologie en Bulgarie VI 1907 str. 113 č. 163 = Année épigraphique 1908 str. 33 č. 138 (θεῶ ἐπηκόω μεγίστω Ἀύλαρχηγῶ). Srv. i Kacarova Izvěstija atd. VII 1919—1920 str. 3 s pozn. 4. a str. 12.

⁵⁾ Podobná haplografie v nápisu u Kalinky č. 116.

Pro tvar *ἀνεθόμην* (m. *ἀνεθέμην*) ř. 4 máme již analogii v nápise z Pizu z r. 202 po Kr.;¹⁾ *εὐχαριστέω* se pojí s dativem, pro užití genitivu při tomto slovese neznám druhého dokladu.²⁾

Ἀύλαρχηνός či *Ἀύλαρχηνός* je domácí božstvo thrácké, které bývá buď označováno slovy: veliký bůh a milostivý, jako v nápise citovaném na str. 37, v pozn. 4, nebo ztotožňováno s řeckým Apollonem, jak bylo obvyklé v Marcianopoli.

Dle písma (četné ligatury) a jména dárcova (*Ἀύρηλιος*) kladl bych nápis někdy do III. stol. po Kr.

Psaní *ει* místo *ι* (*εἰσχυροῦ* m. *ἰσχυροῦ*) vyskytuje se i na jiném nápise z Marcianopole.³⁾

d) Č. 13. Neúplný nápis z Dionysopole (snad věnování božstvu).

Fot. 12a, 12b, tab. 9. Nalezeno v Balčiku (Dionysopolis) na hlavní ulici vedoucí k přístavu, nyní v museu ve Varně inv. III č. 178. Zbytek mramorové desky, složený ze tří zlomků; výška 0.63 m, šířka max. 0.38 m.

Na desce byl původně vytesán relief, rozdělený příčným přepažením ve dvě pole; z horního pole zbývají jen stopy noh tří postav a štítu podlouhlého, dolní pole bylo ohraničeno jednoduchým rámem a zobrazena na něm postava jezdce sedícího na koni vzepiatém na zadních nohách, za zády jeho vlaje plášť, v pravé ruce držel patrně kopí, v levé štít, tedy scéna bitevní, což je ve shodě se zbytky pole horního. Relief kladl bych do římské doby císařské, snad do doby Trajanovy nebo Hadrianovy.

Relief tento ztratil již patrně význam ke konci první polovice III. stol. po Kr.; a tak se stalo, že ho bylo užito nějakým spolkem náboženského rázu podruhé, a na jeho zadní stěně vytesán byl nápis, a to tak, že horní kraj reliefu stal se dolním krajem nápisu; nápis vrouben byl rámcem jednoduše profilovaným.

Nápis zní:

ΥΠΕΡΤΗΣ	Ἵπερ τῆς [τοῦ θειοτάτου καὶ μεγίστου κυρίου ἡμῶν
ΑΥΤΟΚΡΑΤ	Ἀυτοκράτ[ορος Καίσαρος Μ. Ἀντωνίου
ΣΕΒ· ΣΕΒ· Κ	Γορδιανοῦ Εὐτ(υχοῦς) Εὐσεβ(οῦς) Σεβ(αστοῦ) καὶ τῆς θεοφιλεστάτης Αὐγούστας Φουρίας Σαβίνιας
ΤΡΑΓΚΥΛΛΕ	Τραγκυλλε[ίνης σωτηρίας καὶ νείκης καὶ αἰωνίου διαμονῆς

¹⁾ Srv. u Kalinky č. 34 IV ř. 51 s pozn. na sloupci 41.

²⁾ V nápise nalezeném v jižním Rusku u starověké Kíteje (vydán dle přepisu V. Škorpila V. Latyševem, *Izvestija rossijskoj akademii atd.* II 1922 str. 85 = *Suppl. epigr. Graecum* II č. 481) z r. 234 po Kr. je spojena předložka *σύν* s genitivem.

³⁾ Srv. u Kalinky č. 345: *παρεῖφρον* m. *περίφρον*; *λείθον* m. *λίθον*.

5 ΗΠΕΡΙΤΟΝΙ ΔΙΟΥΙΕΡΗΑΔ ΠΑΤΕΡΑΔΕΑ ΑΥΡΝΟΥΜ ΗΛΙΣΖ	5 ἡ περὶ τὸν ἰδίου ἱερῆ ἄδπατέρα δὲ αὐρ(ἡλιο . .) Νουμ[ῆνιο. . . . . Αὐρ]- ἡλι(ο)ς Ζ . . . . .
10 ΔΙΟΝΥΣΟΔ ΑΥΡΑΥΡΗΛΙ ΙΣΙΔΩ	10 Διονυσοδ[ωρ . . . . . Αὐρ(ἡλι . .) Αὐρηλιφ[. . . . . Ἴσιδω[ρ . . . . .
ΚΑΛΟΚΑΡΟΣΣΠΙ ΕΙΚΗΦΟΡΟΣΜΕ/	Καλόκα(ι)ρος Σπ[ει . . . . . Ν]- εικηφόρος Με/ [. . . . .
15 ΩΖΗΣΦΑΝΕΡΟ ΡΜΑΡΚΙΑΝΟΣΗΦΑΙΣΤΟΔΙ ΑΙ ΗΣΑΡΧΙΓΑΛΛ ΡΑΜΥΡΟΣΠΑΡΑΜΥ ΓΚΑΙΓΡΑΜΜ	15 ὠζης Φανερο[. . . . . Αὐ]- ρ(ἡλιος) Μαρκιανός Ἡφαιστοδ[ῆμου? . . λ ης ἀρ]χιγάλλ[ος Παρ]άμυρος Παραμύ[ρου . . . .]ς καὶ γραμμ[ατεὺς . . . . .
20 ΘΙΣΛΑΜΥΤ ΑΙΓΡΑΜΜ ΗΣ· Β· ΑΡΧ	20 . . . . .]θις Λαμύτ[. . . . .]καὶ γραμμ[ατεὺς? τῆς βουλ[?]ῆς· τὸ β'· ἄρ[χοντος?

Datum nápisu poskytuje ř. 4; nápis pochází z doby mezi r. 241 a 244 po Kr.; r. 241 je (pravděpodobné) datum sňatku Gordiana III a Tranquilliny;¹⁾ r. 244 datum smrti císařovy. Jméno *Καλόκαρος* v ř. 13 je asi čisti *Καλόκαιρος*.²⁾ Četní Aureliové tohoto nápisu připomínají constitutio Antoniniana z r. 212 po Kr., již rozšířeno římské občanství po celé říši římské.

V ř. 5 a násl. mluví se o nějaké společnosti kultovní; jméno její bylo rodu ženského. Tvar *ἱερῆ* v ř. 6 je acc., závislý na *περὶ τὸν* z ř. 5; týž tvar je v Balčiku dosvědčen nápisem daleko starším.³⁾ Velmi lákavé je pak pokušení, doplniti písmena následující *αδ* v *ἄδ[ελφότης]*; bohužel nemáme pro takové doplnění analogie, materiál sestavený v pracích o řeckých spolcích svědčí spíše proti tomuto doplňku.⁴⁾ Jinak je obvyklé jméno pro podobné spolky *ἡ σύνοδος*, dosvědčeno je i jméno *ἡ συμβίσις*.

V ř. 17 je na počátku několik písmen patrně úmyslně odstraněno; slovo *ἀρχιγάλλος*, jehož začátek (*α* a z větší části *ι* *ρ*) byl rovněž postižen, není asi jménem vlastním, nýbrž označením hlavního kněze v kultu *Μεγάλη Μητήρ* a Attida.⁵⁾

¹⁾ P. v. Rohden, *PW* s.v. *Antonius* sl. 2625.

²⁾ Doklady podává Pape, *Eigennamen*; v novém díle Bechtelově (*Die hist. Eigennamen* atd.) jméno toto chybí.

³⁾ Nápis u Kalinky č. 95 ř. 14 z druhé poloviny I. stol. př. Kr.

⁴⁾ Srv. zejména výklad Fr. Polanda (*Gesch. des griech. Vereinswesens* str. 54 n.)

⁵⁾ Cumont, *PW* s. v. *archigallus* sl. 484; H. Graillet: *Le culte de Cybèle* etc., str. 230 nn.

Na konci nápisu bylo asi datum dle archonta města Dionysopolis. Nelze než vysloviti politování, že dokument tak významný je zachován v tak žalostných troskách.

e) Č. 14. **Nové čtení věnovacího nápisu z Anchialu.**

Úvodem chci podati několik dat o tomto městě, poněvadž jich nikde nenacházím. Zmínky u starověkých spisovatelů¹⁾ jsou málo vydatné, většinou označují jen polohu města, jehož zříceniny jsou známy (Ovidius Trist. I 10, 36, Mela II 22, Arrianos Periplus 36, Ptol. III 11, 3) Plinius N. H. IV 45 uvádí na pobřeží thráckém: Mesembria, Anchialum, ubi Messa fuerat.²⁾ Ammianus Marc. XXVII 4, 12 v geografickém přehledu Thrákie bohužel velmi rhetoricky vyšňořeném, uvádí vedle Hadrianopole Anchialon jako civitates magnas. Nejdůležitější místo je u Strabona VII, 6, 1: Ἀγχιάλη πολίχνιον Ἀπολλωνιατῶν; vidíme, že Anchialos, patrně Ἀποικία Apollonie, patřil ještě za doby Strabonovy k mateřskému městu; proto chápeme, že nemá vlastních mincí. Někdy za Traiana stál se teprve Anchialos samostatným a má proto na mincích, nejdříve za doby Antonina Pia,³⁾ legendu Οὐλπιανῶν Ἀγχιαλέων.⁴⁾ Konečně dle Ammiana Marcellina XXXI 5, 16 bylo dobyto Anchialu a Nikopole od Skythů při útoku jejich krátce před vládou Aurelianovou (270—275 po Kr.). Málo vydatné jsou také zmínky v nápisech CIL III 405 (z Thyateir v Malé Asii, kde se uvádí vexillatio equitum Dalmatarum comitatensium Ancialitanorum), a v náhrobním nápisu CIL III 14190 z Eskišehiru rovněž v Malé Asii (označení původu mrtvého: de provincia Thracia civitate Ancialis).

Tím většího významu nabývá pro nás nápis pocházející z Anchialu a vydaný poprvé v pouhém facsimile bez přepisu ve vzácném cestopise francouzském téměř před sto lety: Album d'un voyage en Turquie fait par ordre de Sa Majesté l'Empereur Nicalos I en 1829 et 1830 par E. Sayger et A. Desarnod, lithographie à Paris chez Engelmann et Cie⁵⁾ tab 47 fig. 1. Nápis byl pak znovu objeven u studně před chrámem sv. Žofie ve vsi Novoselo (okres Slivenský) a publikován Škorpilem (Ein. Bemerkungen etc. str. 79—80), Jirečkem-Hartlem (AEM 1886 str. 146—8 s pozn. 13); Dumont-Homolle (Mélanges etc. str. 363 č. 62, 27) opakovali nejprve tento text dle Jirečka-Hartla, později však (str. 568 k č. uved.) sáhli k facsimile francouzských cestovatelů a upravili text samostatně. V této úpravě

¹⁾ Srv. M. Besnier, Lexique de géographie anc., s. v., kde přidati dlužno důležitá místa Amm. Marc. XXXI 5, 16 a Strabona VII 6, 1.

²⁾ Zdá se, že jde o nějakou mýlku a že poznámka, přidaná ke jménu Anchialos, týká se Mesembrie.

³⁾ Srv. BMC Thrace str. 83 nn. s doplňkem na str. 232.

⁴⁾ Srv. také B. Pick: Die antiken Münzen v. Dacien u. Moesien str. 593 pozn. 2.

⁵⁾ Tento přesný titul znám z poznámky V. Latyševa (Ath. Mitt. IX 1884 str. 212).

otiskl text R. Cagnat (IGRR I č. 767) a užil ho Ch. Picard, Ephèse et Claros etc., zejm. str. 124 s pozn. 8 a str. 717 s pozn. 2. Dle této úpravy šlo by o text, jímž čtyři ženy [Ο]ύλ[πία] Ἀνεφελής [?] καὶ Ἡρώς καὶ Βα[κχίς] καὶ Τονζ[η]τ[ς] věnovaly τὰ [π]ροκε[λευστὰ] τῶν θεῶν ἀγάλματα dle věsteb Apollona Kolofonského skrze epimeleta, jenž je jmenován a zdědil funkci po svém otci, a že se tak stalo podle usnesení rady. Je patrné při podrobnějším zkoumání, že otazník, který vydavatelé připojili jen k jedinému slovu, patřil by ještě ke mnohým jiným; podle facsimile, jehož kopii poslal mi rovněž p. ředitel Škorpil, upravil bych text takto:

ΑΓΑΘΗ[Ι]ΤΥ[Χ]Η

Ἀγαθῆ[ι] τύ[χ]η

[ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΟΥΛΠΙΑΣ Ἀγχι-

[τῆς] πόλεως Οὐλπίας Ἀγχι-
[ά]λου

[Φ]ΥΛΑ[Ι]ΕΓΕΛΗΙΣΚΑΙΗΡΩΙΣΚΑΙΒΑ

[φ]υλα[ι] Ἐγελής [?] καὶ
Ἡρώς καὶ Βα-

[ΚΧΙ]ΣΚΑΙΤΟΝΖ[ΗΙΣ]ΑΝΕΘΗΚΑΝΤΑ

[κχι?][ς] καὶ Τονζ[η]τ[ς?] ἀνε-
θηκαν τὰ

ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΑ ΤΩΝ ΘΕΩΝ ΑΓΑΛ-
ΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΧΡΗΖΜΟΥΣ ΤΟΥ
ΚΥΡ[ΙΟΥ] ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΚΟΛΟΦΩ-
ΝΙΟΥ ΔΙΑ ΕΠΙΜΕΛΗΤΟΥ ΤΙΤΟΥ
ΦΛΑΟΥΙΟΥ ΑΝΙΚΗΤΟΥ ΔΙΑ ΔΕ
[Ξ]ΑΜΕΝΟΥ [ΤΗ]Ν ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΝ
ΤΩΝ [ΕΡΓΩ]Ν ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΠΑ-
Τ[ΡΟΣ] Μ[ΑΡ]ΚΟΥ ΦΛΑΟΥΙΟΥ
Α[Ν]ΙΚ[ΗΤ]ΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ ΤΗΣ
[ΛΑ]Μ[ΠΡΟ]Τ[ΑΤΗΣ] ΒΟΥΛΗΣ
[ΔΟΓ]ΜΑ

προκείμενα¹⁾ τῶν θεῶν ἀγάλ-
ματα κατὰ χρῆζιμους τοῦ
κυρ[ίου] Ἀπόλλωνος Κολοφω-
νίου διὰ ἐπιμελητοῦ Τίτου
Φλαουίου Ἀνικήτου(?) διαδε-
[ξ]αμένου [τῆ]ν ἐπιμέλειαν
τῶν [ἔργω]ν παρὰ τοῦ πα-
τρ[ός] Μ[άρ]κου Φλαουίου
Ἀ[ν]ικ[ήτ]ου κατὰ τὸ τῆς
[λα]μ[προ]τ[άτης] βουλῆς
[δόγ]μα.

Získáváme touto novou úpravou textu jména čtyř fyl města Anchialu za doby po Trajanovi; Anchialos byla kolonie Apollonie, ta zase Miletu, tedy původu ionského. Opírá-li se toto rozdělení na fyly ještě o tradice doby řecké, byl by počet čtyř fyl zcela přirozený. Ze jmen pokládám jen Ἡρώς za bezpečné; pro jméno Τονζήης sestavili Dumont-Homolle l. c., pokládajíce je opět za jméno ženy, řadu analogií v topografických jménech thráckých; nevím, zda-li můžeme připustiti φυλή thráckého jména ve městě řeckého původu;²⁾ něco zcela jiného je φυλή Ῥοδοπητής (AEM XVIII 1895 str. 114

¹⁾ Znamená veřejně vystavená; cf. Syll.³ 888 ř. 95 γράμματα ἐν στήλῃ ἀγαγραφέντα δημοσίᾳ προκείσθαι. Dumont-Homolle četli π[ρο]κε[λευστὰ], opětovalo Cagnatem l. c.

²⁾ Facsimile nenaznačuje, že by místo bylo na nápisu těžko čitelné; máme-li měniti, myslil bych na Τραιανίς; podobně v egyptské Antinoupoli byla fyla

č. 26); předposlední jméno mohlo znít také Βα[σκλητός], v prvním skrývá se snad nějaké jméno původní ionské fyly. Anchialos je nazýván Ulpia stejně jako města Traianem založená, právě tak i na mincích.

Jen v této nové úpravě pochopíme správně souvislost: na rozkaz věštby Apollona Klarského rada městská se usnesla, aby byly pořízeny sochy božstev blíže nejmenovaných; usnesení to vykonávaly čtyři fyly prostřednictvím epimeleta; když ten v průběhu prací zemřel, zdědil po něm funkci jeho syn a přivedl ji k zdárnému konci pro blaho města.

Jiný nápis, rovněž z Anchialu.

Jiný nápis (tamže tab. 41 č. 1) neprojevuje již svým obsahem původ z Anchialu; francouzští cestovatelé označili původ jeho záhlavím: Mésembrie et Anchiale, ale bez přesného rozlišení, který text kterému městu patří. Dumont-Homolle str. 576 ad p. 465 č. 111 t otiskují text nerozhodující se; ale na str. 465 č. 111 t zařadili jej pod rubriku Anchialos, a vskutku v CIG 2052 b (=Le Bas 1556), kde je otištěna první řádka Boeckhem dle kopie Blarembegovy, je přidělen tomuto městu. Soudil bych proto, že vskutku pochází z Anchialu. Z facsimile nelze vytěžit pro úpravu textu více než již učinili Dumont-Homolle na uv. místě.¹⁾

Starý přepis není úplně bezcenný ani nyní, kdy se našel v Anchialu originál.²⁾ Kopis Filovova zní:

... ΠΟΝΑΓΑΘΗΤΥΧΗ
ΑΥΡΠΟΛΥΧΡΟΝΙΟΣ
ΑΤ /// ΥΜΒΙΟΥ ΜΟΥΠΙ
/// ΓΑΛΚΟΥΦΥΛΗ
ΒΩ ΜΟΝΕΚΤΩΝ
[ΕΥΦ]ΡΟΣΥΝΗC.

Přepis a doplnění, kterého vydavatel nepodává, zní tedy:

[Δω?]ρον. Ἀγαθῆι τύχηι. | Αὐρ. Πολυχρόνιος | [μετ]ὰ τῆς σ[υ]μβίου μου Αὐρ-
(ηλίας) | [τῆς] Γλαύκου φυλῆι | [... τὸν] βωμόν ἐκ τῶν | [ἰδίων ὑπὲρ τῆς
ἱερ]ωσύνης ...

Vynechání členu u slova φυλή i jména fyly je nápadné. Tedy Aur. Polychronios se svou ženou věnovali své fyle oltář z vděčnosti

Ἀδριανίς pojmenována podle zakladatele města Hadriana, srv. W. Otta (PW. s. v. Hadrianis).

¹⁾ X[?]άρων[?] Ἀγαθῆι τύχηι | . . . ω Αὐρ(ήλιος) Πολυχρόνιος | . . . [μετ]ὰ τῆς συμβίου μου Αὐρ(ηλίας) | . . . τῆς Γλαύκου φυλῆ(ι) | Nom de tribu. [τ]ὸ[ν] βωμόν ἐκ τῶν | [ἰδίων ὑπὲρ]ρ ἱωσύνης — . . . αρχων.

²⁾ B. Filov, Izvěstija atd. I 1910 str. 226; vydavatel přehlédal, že nápis byl již publikován, fotografie nepodává, jen přepis v majuskulích. Nápis je vytesán na desce z bílého mramoru, vysoké 0.62 m, široké 0.65 m, tlusté 0.7 m. O dalším osudu jejím se vydavatel nezmiňuje.

za to, že byl muž (nebo oba) jmenován knězem, a to, dle staršího přepisu, některé korporace, jejíž jméno se končilo v -αρχος.

Měli bychom tedy v tomto nápise druhý doklad o existenci fyl v městě Anchialu za doby císařské; dle toho, že muž i žena mají jméno Αὐρήλιος resp. Αὐρήλια, patří nápis nejdříve někdy do 2. poloviny II. stol. po Kr.

Další nápisy z Anchialu sestavili Dumont-Homolle str. 464 č. 111 a násl.; R. Cagnat z nich opakoval jen jediný (IGRR I č. 771).

V. Čestné nápisy.

a) Č. 15. Nápis na podstavci sochy z Histrie.

Fot. 13a, 13b, tab. 10; kresba K. Škorpila obr. 4, str. 44. Nalezeno r. 1916 ve zříceninách města Histrie u vsi Karanasuf v severní Dobrudži; není známo, kde se kámen nyní nalézá. Byl to mramorový kvádr 0.68 m dlouhý, 0.52 m vysoký, 0.38 m tlustý. Dvě stěny tohoto kvádru nesou nápisy; přední stěna nápis čestný (α), spodní stěna nápis metrický (β). Kvádru bylo tedy užito dvakrát k napsáním; nápis α je původní, nápis β vytesán později. Zdá se, že kámen původně patřil k větší basi; pak by strana napsu β byla stěnou spodní a dvě díry čtyřhranné na ní vytesané byly by určeny pro čepy spojující kvádr s vrstvou spodní.¹⁾

Nápis α):

Ἡ βουλή καὶ ὁ δῆμος
Αἰσχρίωνα Ἀριστοδήμου
τὸν εὐεργέτην.

Krásné písmo doby hellenistické (III. stol. př. Kr.); forma napsu je obvyklá, i z Histrie známe již analogii.²⁾

Nápis β):

Byl již publikován Vasilem Parvânem dle oklepku papírového;³⁾ přes to podávám fotografii originálu, poněvadž o některých podrobnostech byl spor.

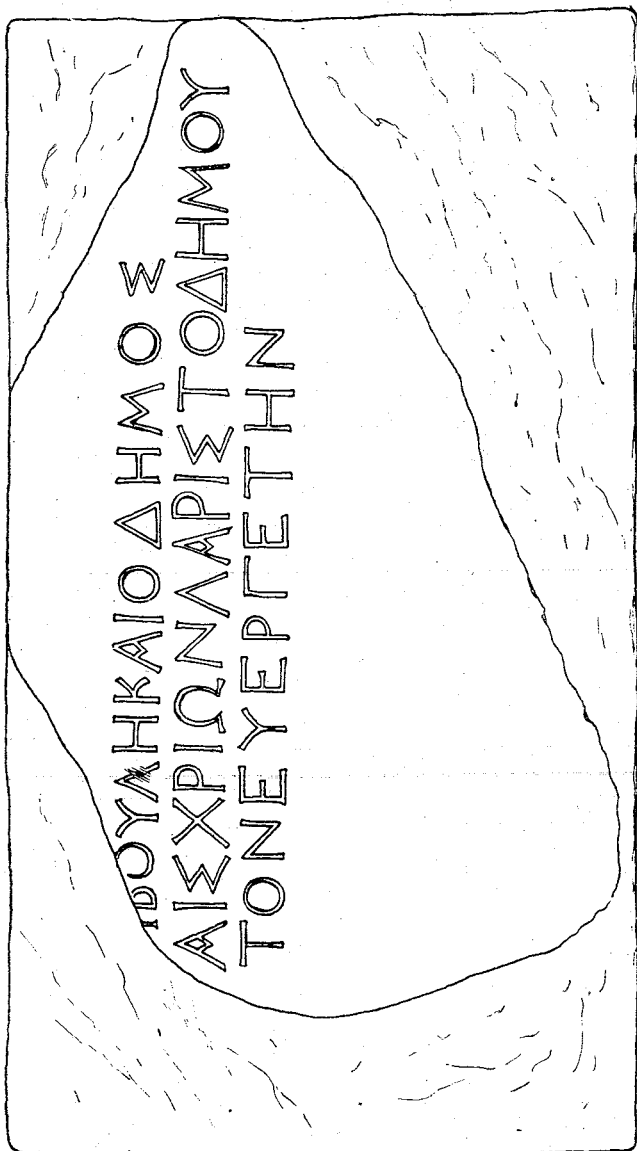
¹⁾ Poznámka K. Škorpila: „Na horní uží stěně je vyhloubenina se zbytky olova.“ Jde patrně o stěnu původně zadní, byla to tedy zase díra pro spojovací čep a nikoliv pro nohu sochy, jak se domníval p. K. Škorpil.

²⁾ Analele Academiei Române ser. II tomul XXXVIII str. 545 (V. Parvân): Ἡ βουλή καὶ ὁ δῆμος Καλλιάδην Καλλιάδου τὸν εὐεργέτην.

³⁾ Histria VII (= Academia Română, memoriile secțiunii istorice, seria III, tomul II, București 1924) str. 26 č. 17 s fotogr. otisku na tab. IV = Supplementum epigraphicum Graecum II č. 461.

b) Č. 16. Nápis z Mesembrie k počtě císaře Klaudia.

Kresba K. Škorpila obr. 5, str. 45. Pochází z Mesembrie, byl zazděn ve zdi turecké džamije v Mesembrii. Mramorová deska dlouhá 0.49m, vys. 0.21m, tlustá 0.20 m; na horním kraji byla římsa, která byla úmyslně odtesána.

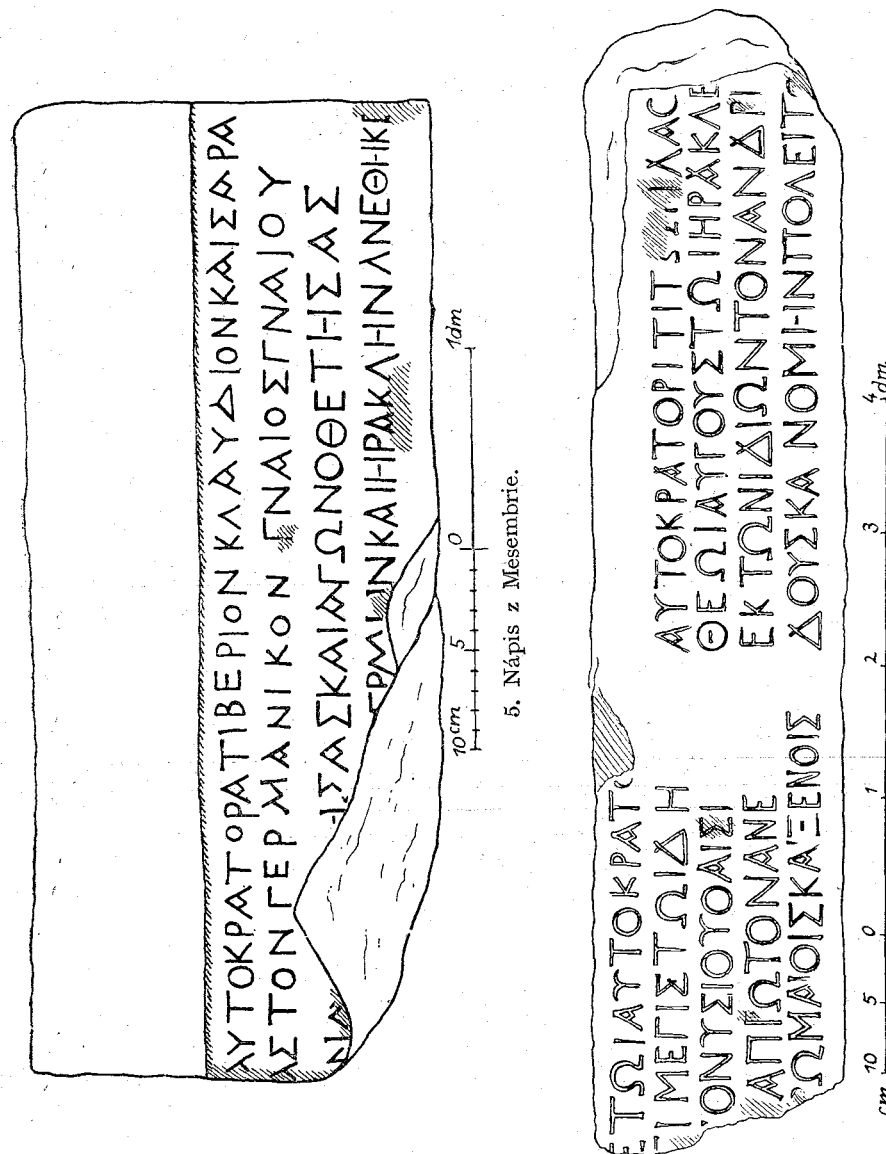

4. Nápis z Histrie.

Nápis zní:

Αὐτοκράτορα Τιβερίον Κλαύδιον Καίσαρα
Σεβ]αστὸν Γερμανικὸν Γναῖος Γναίου
γυμ]να[σιάρχ]ήσας καὶ ἀγωναθετήσας
καὶ τοὺς θεοὺς? Ἑρμῆν καὶ Ἡρακλῆν ἀνέθηκε[ν].

Jde tu o císaře Klaudia (41—54 po Kr.), jehož oficiální titul je latinsky Ti. Claudius Caesar Aug. Germanicus; řecké jméno je přesným překladem tohoto latinského titulu. Jméno gymnasiarcha zní Γναῖος Γναίου; pokládám za jisté, že na kameni nikdy více nebylo, že tedy jméno vlastní

5. Nápis z Mesembrie.

6. Nápis z Odessu (Varny).

i patronymikon jest tvořeno pouhým latinským praenominem. Zdá se, že ještě v první pol. I. stol. př. Kr. římská jména byla v těchto končinách tak řídká, že stačilo praenomen k označení osoby.¹⁾

¹⁾ Srv. Ἀσκληπιάδης Γαῖου u Kalinky č. 218 (nalezeno v Sofii), Γάτος Βιάνορος Νεικαεύς tamže č. 311 (Kalinka pomýšlí na změny textu).

Gymnasiarchie a agonesie byly úřady čestné, jež vyžadovaly od svých nositelů často značné oběti finanční. Na konci funkčního období, asi ročního, věnoval Γναῖος asi gymnasiu tři sochy: císař. Klaudia jakožto vládnoucího panovníka a bohů Herma a Heraklea. Tito dva bozi jsou od pradávna v řeckém náboženství ochránci gymnasií a cvičící mládeže; tak již podle Pindara (Nem. X 97 Schroeder) jsou Hermes, Herakles a Dioskurové božstvy her ve Spartě. Proto bývají sochy jejich stavěny do gymnasií a obětováno jim od gymnasiarchů i cvičící mládeže.¹⁾

Doplnění mezery v řádce čtvrté není jisté; ostatní doplňky pokládám za bezpečné.

c) Č. 17. Nápis k počtě císaře Tita z Varny.

Kresba K. Škorpila obr. 6, str. 45. Nalezen ve Varně v soukromém domě v ulici zvané Šejnovo; nyní v museu ve Varně inv. III č. 359. Mramorový kámen uražený v pravo i v levo; délka 0·86 m, výška 0·2 m, tloušťka 0·48 m. Nápis dva, jeden v levo, druhý v pravo, o řádku níže.

Nápis v levo:

Αὐτοκράτορι Τίτωι Οὐεσπασιανῶι θεῶι Αὐγού]στοι Αὐτοκράτο-
ρος Οὐεσπασιανῶι θεοῦ Σεβαστοῦ υἱῶι ἀρχιερ]εῖ μεγίστωι δη-
μαρχικῆς ἐξουσίας τὸ ? . . . . ὁ δεῖνα . . . Δ]ιονυσίου ὁ αἰσι-
μνήτης? . . . ἐκ τῶν ἰδίων τὸν ἀνδριάντ]α πρῶτον ἀνέ-
στησεν ἐπιδοῦς καὶ νομῆν πολεῖταις πᾶσι καὶ] Ῥωμαίοις καὶ ξένοις.

Nápis v pravo:

Αὐτοκράτορι Τίτωι Φλαο]υῖοι Οὐεσπασιανῶι
θεῶι Αὐγούστοι Ἡρακλε[ίδης? τοῦ δεῖνος
ἐκ τῶν ἰδίων τὸν ἀνδρι[άντα ἀνέστησεν ἐπι-
δοῦς καὶ νομῆν πολεῖτῶ]ν na př. πεντακοσίοις.

Při doplnění nápisu v levo, kde schází daleko více než je zachováno, užil jsem jednak nápisu v pravo, jednak nápisu z Aboby.²⁾ Base pro obě

¹⁾ Podávám jen několik dokladů: věnování gymnasiarcha Hermovi a Herakleovi v aitolském Naryku (Le Bas 240, 1009), v boiotské Thisbě (IG VII 2235; k bohům přidruženo město), v achajské Dyme (BCH IV str. 521 č. 2 = SGDI II 1618), na ostrově Chiu (A. M. XIII 1888 str. 173) a Melu (IG XII 3, 1090 a 1091) atd.; věnování cvičenců na ostrově Tenu (Kaibel Epigr. č. 948) a v lyckých Kyaneai (Denksch. Wien. Ak. XLV 1897, 28 č. 28). Společný oltář Herma a Heraklea stál v stadiu v Megalopoli dle Paus. VIII 32, 3, a sochy těchto bohů v gymnasiu v Sestu dle nápisu OGIS č. 339 ř. 62: τῶι τε Ἑρμῆι καὶ τῶι Ἡρακλ[εῖ] τοῖς καθιδρυμένοις ἐν τῶι γυμνασίωι θεοῖς; srv. i nápis s ostrova Ikarie (Kaibel č. 295): Ἑρμῆν γυμνασίου προέδρον. Hermes má příjmení Ἐναγώνιος t. j. pomocník v závodech; srv. o tom všem další materiál (s citáty tu a tam porušenými chybami tisku) v článku Eitremově, PW VIII 1 s. v. Hermes.

²⁾ IGRR I č. 594.

sochy věnované těmito nápisy byla společná, proto nutno předpokládati, že oba nápisy byly asi současné. Doba nápisu v pravo je dána jménem panovníkovým, je to Titus (79—81 po Kr.); na nápisu v levo bylo číslo, označující počet let tribunicia potestas a podávající tedy přesné datum, bohužel však není zachováno. Nápis v levo brání pomýšletí na Vespasiana.

Za jménem věnovatele nápisu prvního čteme ještě písmena ΟΑΙΣΙ na kopii K. Škorpila; jen Σ je šrafováním označeno za poškozené. Nevím o jiném doplnění než ὁ αἰσι [μνήτης nebo αἰσι[μνῶν; máme pro tuto formu jména tohoto doklad z nápisu megarského,¹⁾ vyskytala se i v koloniích megarských, Selinuntě,²⁾ v Kalchedonu a Selymbrii.³⁾ Tak se ocitáme již v končinách blízkých Odessu; kdybychom přijali formu tu v našem nápisu, musili bychom připustiti přenesení její z některé kolonie megarské do Odessu.

Termín νομῆ znamená rozdělení darů v naturalích, zejména v obilí;⁴⁾ výraz ten vyskytuje se za doby císařské ve spojení s δίδωμι,⁵⁾ ἐπιδίδωμι⁶⁾ a προτίθημι⁷⁾. V nápisu v pravo možno čísti δοῦς nebo ἐπι]δοῦς; zvolil jsem tuto formu, v častěji již citovaném nápisu z Aboby (IGRR I 594) čteme δοῦς, ale také νομὸν místo νομῆν.

VI. Nápis náhrobní a týkající se kultu mrtvých.

a) Č. 18. Nápis ze vsi Türk-Arnautlar.

Fotogr. č. 14, tab. 11. Nalezeno ve vsi Türk-Arnautlar (okres Prova-dijský), nyní v museu ve Varně, inv. III č. 162. Deska vápencová, vysoká 0·9 m, široká 0·57 m, tlustá 0·09 m. Nápis psán je uprostřed dolní polovice desky; písmo v horních řádkách velmi nepravidelné, takřka kursivní, teprve v posledních dvou řádkách přibližuje se nápisnému písmu doby císařské.

Ἐνθα Δίνις ἀνέθετο Ῥησκουπόρ[ε]ος ἥρωι
ὕπερ ζωῆς ΓΕΛΛΟΥΕΝΟΙ τέκνιοι, (Νυν)φῆς γε κούραις
θεαῖς εὐξάμενος. Ἐγένετο ΠΟΛΥΛΛΑΤΟΣ ἥρωας
ἀθάνατος. Ἐν δὲ ῥόδοισι [ῥ]όδον ἐπιχεύσατε
τῶ περιβωμῶ, ὃ φιλάδελφον γένος ΚΛΟΥΜΝ.
Ὁ βίος ἐνθα ΤΟΤΕ ΜΟΡΩΝΤΑ αὐξεί ὦι τὸ πρότερον.

¹⁾ Dittenberger Syll.³ 642 s pozn. 2 (Hiller v. Gärtringen) = Cauer³-Schwyzer 158.

²⁾ Roehl IGA č. 514 = Imagines³ 53 = Cauer³-Schwyzer 165 g (nalezen v Olympii).

³⁾ Nápis kalchedonský Cauer³-Schwyzer 169; ostatní příklady sestavil Ferd. Solmsen, Beiträge zur griech. Wortforschung str. 39 (znám z Dittenbergerovy Syll.³ 642 pozn. 2).

⁴⁾ Pojednal o něm na př. W. Liebenam, Städteverwaltung im röm. Kaiserreiche str. 111.

⁵⁾ IGRR I 594, Herodianus V 5, 8 (Stavenhagen).

⁶⁾ Herodianus III 8, 9 a 10, 2 (Bekker).

⁷⁾ Herodianus III 8, 4 (Bekker).

Mnohé věci v tomto nápise zůstávají temné; forma jeho je polo-metrická, odtud plynou asi také některé volnosti, přípustné jinak jen v básních (τέκνοις v ř. 2). Vedle toho však jsou některá slova nesrozumitelná a asi zkomolena, některé tvary pak hybridní; tak na př. ἐπιχεύσατε je imp. aor. (místo ἐπιχέατε, po př. ἐπιχύσατε), utvořený podle futura ἐπιχεύσω.

Ve větě první je smysl celkem jasný: Zde Dinis vykonal obět (nebo věnoval tuto desku) duchu Rheskuporeově za život (svého) dítěte, pomodliv se zároveň panenským bohyním; bohyně ty označeny jsou dativem Νωφῆς, což má značiti patrně Νύμφαις. Slovo, psané majuskulemi ve druhé řádce, zůstává záhadné; pomýšlel jsem nejprve na genitiv nějakého vlastního jména — bylo by to jméno onoho dítěte. Bylo by to jméno thrácké; nenašel jsem bohužel jména, jež by se hodilo k tahům písmen, a první písmena slova toho je vůbec záhadná. Jiná možnost je participium medií, πελλόμενος či τελλόμενος; druhé se nehodí smyslem, první je vůbec neznámé, stěží je možno spojovati je s adjektivem πελλός — tmavý, smuteční.

Ve větě druhé je opět záhadné slovo, jež v přepise zůstalo psáno majuskulemi; snad jest čísti πολυ(ομνη)τός, jež smyslem vyhovuje, palaeograficky však od tahů nápisu je dosti vzdáleno.

V další větě vybízí se rod, patrně příbuzní Diniovi, aby projevili účast na počtě heroově tím, že přihodí růži k růžím, kterými již místo (u hrobu heroova?) bylo ozdobeno. Naráží se tu na slavnost Rosalií, která i v končinách balkánských je původu římského, nikoliv domácího;¹⁾ při ní byl hrob zdoben růžemi a účastníci slavnosti hoštěni. Jméno rodu je asi obsaženo v posledním slově páté řádky; konec jeho je . . . μων, celek snad jest čísti Καθουμων nebo Κλουμων, byl by to genitiv plurálu jména rodu.

Ve větě poslední nemám pro záhadný výraz TEMOPWNTA jiný výklad, než že původce nápisu měl na mysli slova τὸν τιμωροῦντα²⁾; věta by pak měla smysl asi ten: Život zvelebí (αὔξει) toho, kdo přispívá (k oslavě), tím, čím kdysi (t. j. zvelebil Rheskupora samého); výraz je velmi těžkopádný a téměř nesrozumitelný.

Jméno Dinis je hypokoristikon thráckého původu³⁾; rovněž Rheskuporis je jméno thrácké, forma jeho u králů bosporských (ke konci I. stol. po Kr. a zase ve stol. III. i na zač. IV.) zní nápisně pravidelně Ῥασκουπόρις.⁴⁾ Forma Rhescuporis je doložena u Tacita (Ann. II 64 nn.) a na jednom latinském nápise z Bulharska;⁵⁾ jméno toto měli i tři králové thráčtí, kteří

¹⁾ Srv. o ní výklad P. Perdrizeta (BCH XXIV 1900 str. 299 nn.) a M. P. Nilssona (PW s. v. Rosalia sl. 1111 nn.).

²⁾ Podobné barbarské obměny řeckých slov vyskytují se na náhrobku kdysi v Devně, nyní v sofijském museu (u Kalinky č. 345 fig. 111).

³⁾ Srv. u Kalinky č. 34 I ř. 21, č. 130, 314.

⁴⁾ Srv. článek Kahrstedtův (PW s. v. sl. 622).

⁵⁾ U Kalinky č. 402 (z Damjanova v okrese Sevljevském, nyní v sofijském museu).

panovali v době mezi r. 50 př. kr. a 20 po Kr.¹⁾ Nápis náš vyšel tedy z kruhů thráckého obyvatelstva; tím se vysvětlí jeho zvláštnosti; pro kult mrtvých v Thracii zůstává dokumentem zajímavým, je v něm na př. nápisně doloženo spojení mezi heroem a nymfami; nymfy jsou patrně ženské postavy, které se objevují na t. zv. reliefech thráckých jezdců.

b) Č. 19. Náhrobní stela Paidaršina z Varny.

Fot. č. 15, tab. 12. Nalezena ve Varně ve třetí čtvrti; nyní v museu ve Varně inv. III č. 157. Mramorová deska vysoká 1.09 m, široká uprostřed 0.33 m, tlustá 0.11 m; vlastní deska bez ozdob nese nápis, zakončena je nahoře prostou římsou a akroteriem palmettovým.

Nápis zní:

Παιδάρχη

Ἀνθεστηρίῳ

θυγάτηρ.

Podle písma i pravopisu (Ἀνθεστηρίῳ m. Ἀνθεστηρίου) pochází nápis z konce V. nebo počátku IV. stol.; je to tedy jedna z nejstarších památek dosud ve Varně nalezených.

Jméno Παιδάρχη známo je z okolí Burgasu;²⁾ jméno Ἀνθεστήριος je dosti běžné,³⁾ odvozeno je od příjmení boha Dionysa.⁴⁾

Velmi zajímavé je akroterion; náhrobky attické⁵⁾ i jihoruské⁶⁾ poskytují bohatství srovnávacího materiálu; nenašel jsem ani v jednom případě úplně přesně odpovídající analogie. Palmeta náhrobku Paidaršina je utvořena z listů opatřených žebrem, jednoduše prohnutých, ke konci se rozšiřujících a oble ukončených; listy přiléhají k sobě těsně a vyvíjejí se z akanthovitého listu vzhůru vypjatého, jenž spojuje nosné voluty. V celku možno říci, že palmy obdobného rázu byly v obyčeji na náhrobcích attických v době archaické,⁷⁾ ale ty nemívají žeber na listech a vyrůstají ze základu ; tento tvar uchovává se tu a tam i později, zejména na pal-

¹⁾ Kahrstedt, PW s. v. sl. 255.

²⁾ Arch. epigr. Mitteil. XV. 1892 str. 110 č. 67, bohužel nápis nedatovaný, publikovaný H. a K. Škorpilem, Fr. Bechtel: Hist. griech. Eigennamen str. 356 zná jen formu Παιδάρχις s ostrova Paru (= I G XII 5 č. 186 ř. 27).

³⁾ Srv. u Kalinky č. 263 (z Varny, bez data) a zejména č. 242 (z Apollonie-Sozopolu, V.—IV. stol. př. Kr.) a Izvěstija atd. VII 1919—1920 str. 136 (z Mesembrie, téže doby).

⁴⁾ Srv. výklad Bechtelův v díle uv. str. 523.

⁵⁾ Sestavené v rozsáhlém díle A. Conze-ho: Die attischen Grabreliefs.

⁶⁾ Sestavené v díle G. Kieseritzky a Watzinger: Griechische Grabreliefs aus Südrussland; výklad o palmettovém akroteriu v textu str. 12 odd. VI.

⁷⁾ Srv. u Conze-ho tab. č. XIII a XIV.

metách malovaných,¹⁾ obvyčejnější je však tvar novější, kde listy palmety nepřiléhají k sobě, jsou uprostřed širší, úží se k oběma stranám a jsou esovitě prohnuté, při čemž často místo středního listu zůstává volné.

Voluty v našem případě jsou prosté, jen ke koncům vybíhají v listy, v celku mají podobu symmetricky položených a vodorovně ležících S; motivu akanthového listí je užito velmi mírně jen na spojení obou volut uprostřed, při čemž vypjaté spojení nahrazuje starší „srdíčko“, z něhož vzrůstala palmeta²⁾; na attických náhrobcích archaické doby jsou voluty vzpřímenější,³⁾ později rovněž ležaté.⁴⁾

Vedle palmety, a to délkou svou souběžně k jejímu obvodu, jsou položena dvě poupata podlouhlého tvaru ; podobná poupata jako na náhrobku Paidaršině vyskytují se i na náhrobcích attických, obvyčejně bývají umístována tak, že jsou připojena k volutám nebo aspoň tak, aby spojení s volutami bylo lehké možné,⁵⁾ ale jsou i případy, kdy jsou poupata zcela volná a umístěna právě tak jako v našem případě.⁶⁾

Mezi náhrobky jihoruskými, jichž počet je ovšem daleko menší, nenašel jsem analogii; ale také na náhrobcích attických vidíme sice obdoby v jednotlivostech, avšak ani v jediném případě analogii takovou, abychom mohli mluvit o přímé závislosti celého díla na attickém vzoru. A tak má náhrobek Paidaršin při své blízkosti k výtvarným dílům attických svou určitou samostatnost, což váží tím více, že je to práce krásná, až na neobratnost ve střední linii levé voluty. Rovněž písmo má ušlechtilé tvary; kameník se snažil, aby každým slovem vyplnil celou šířku stély, proto písmena druhé řádky jsou daleko více sblížena k sobě než v ř. první a zejména třetí.⁷⁾

c) Č. 20. Náhrobní nápis gymnasiarchův z Varny.

Fot. č. 16, tab. 13. Zlomek mramorové desky, nalezený ve Varně v hloubce 2 metrů u severního břehu kanálu mezi mořem a jezerem, u mlýnu

¹⁾ Srv. tamže tab. LXI č. 247, LXXXVIII č. 374, CXCVII č. 1019, CCLXXX č. 1327 a 1333, CCCXIV č. 1511.

²⁾ Podobná úprava středu (jen středu) u Conzeho tab. XLII č. 124, srv. i tab. XLIII č. 141.

³⁾ Srv. tamže tab. XIII a XIV.

⁴⁾ Jednoduché ležaté voluty na př. u Conzeho tab. XLII č. 118; srv. ještě úpravu volut (jen volut) na tab. XCVI č. 392, tab. C č. 425, tab. CLXVII č. 871, tab. CCCXVI č. 1524.

⁵⁾ Na př. u Conzeho tab. CXXXIX č. 736.

⁶⁾ Analogické postavení poupat na př. u Conzeho tab. CCCXXXIV č. 1576, CCCXL č. 1597, srv. CCCXLVIII č. 1645, CCCLI č. 1646.

⁷⁾ O ozdobách attických náhrobků pojednal Alfred Brückner v diss. výmarské Ornament u. Form der attischen Grabstelen, r. 1886; při práci této mohl již užívati materiálu shromážděného pro Conzeho Corpus, látka by zasloužila zpracování nového.

„Sofia“, zároveň se zbytky kolové stavby a mramorovou basí s attickým profilem.¹⁾ Nyní v museu ve Varně, inv. III č. 285. Výška desky 0·67 m, šířka 0·62 m, tloušťka 0·22 m.

Nápis:

λοιμὸν ὀμαίμοις
'Ινα]χίης ἐπί σοι.

5 Ὁ δεῖνα Ἀπ]ατουρίου γυμνασίαρχος. Ἡρώς [χρηστὴ χαῖρε?
Προῦχων κοσμιότητ]ι κατ' Ὀγυγίων νόμον ἀνδρῶν
ἀξιότιμος ἔην ἄχρι βίου πέρατος.
μοῦνος ἐπηρώτη]σα κατὰ Κλάρον Ἀπόλλωνα,
πᾶσι δ' ἐμοῖς ἐτά]ροις λοιμὸν ἀπεσκέδασα.
10 Ἡβης οὐκ ἀμέ]λησα καὶ εὐστεφάνου μετὰ πατρ[ὸς
ἠιδέων ἀγέλη] λαμπρὸν ἔδωκά γέρας.
Εὐσεβέων πρὸς ἀν]ακτα θεῶ συνέθυσσα Σεβαστ[ῶ.
Τεσσαρακονταέτης] δισὰ λιπὼν τέκεα
μοχθηρὸν διέβην] θνητὸν βίον, εἰμὶ δ' ὑπὲρ γ[ίης,
τῆ]δ' ἐν ἐμῇ στήλῃ χρ]ησμὸς ἀναγράφεται.

Z tohoto metrického nápisu náhrobního je zachována jen pravá půle; doplnění lze pokládati jen za pravděpodobné pokud se týče slov, smysl je většinou asi vystižen správně.

Zesnulý měl patronymikon Ἀπ]ατούριος, které již bylo známo z Varny samotné a z Histrie nyní rumunské;²⁾ vlastní jméno zesnulého zachováno není. Byl gymnasiarchem snad doživotně, anebo zemřel ve funkci gymnasiarcha; jméno jeho bylo uvedeno v ř. 3 v nominativě, za označením gymnasiarchos následovalo ještě slovo Ἡρώς, zdá se však, že pro obvyklou formuli Ἡρώς χρηστὴ χαῖρε nezbyvalo na kameni místa.

V ř. 6 mluvilo se o věštírně Apollonově v Klaru; dotazem u ní odvrátil zesnulý mor od svého města. To byl asi nejvýznačnější čin jeho života; podle doplnění ř. 13 byla věštba napsána na náhrobku, zbytky jejími jsou ř. 1 a 2.

V ř. 4 začátek doplněn podle analogických výrazů metrických nápisů asi současných z Říma³⁾ a z Athén.⁴⁾

¹⁾ Poznámky p. K. Škorpila; jinak o těchto zbytcích kolové stavby nebylo nic publikováno.

²⁾ Varnenský nápis u Kalinky č. 92; je to čestný nápis se zmínkou o věncení, postavený od efebů Xenandroví, synu Apaturiovu, za jeho štědrost, a to někdy na zač. I. stol. př. Kr.; snad jde o děda našeho gymnasiarcha. Nápis z Histrie publikoval V. Parvân Arch. Anz. 1915 sl. 248 (Karaorman, vicus Histriae); cf. i Dittenbergera Syll.² č. 325.

³⁾ Kaibel č. 601, 1: Τὸν σοφίῃ προῦχοντα.

⁴⁾ Kaibel č. 963: Τὸνδ' ἀρετῇ προῦχοντα.

Ἔργων—ἀνδρῶν v ř. 4 značí prostě dávné lidi;¹⁾ thema o mravních i jiných přednostech dávnověkých lidí vrací se znovu a znovu v řecké i latinské poesii.

Doplnění ř. 8 a 9 je ve shodě s úřadem gymnasiarcha, který zesnulý zastával; jako takový ukázal se štedrým k cvičící mládeži²⁾ a spolu se svým otcem věnoval jí skvělý dar, blíže neoznačený. Epitheton εὐστέφανος u otce zesnulého značí prostě, že mu byl dán čestný věnec, asi rodným městem.

Ř. 10 týká se kultu panovníkova; v době, z níž nápis pochází, byl císař pouze jeden. Kult vykonávalo podle termínu συνέθυσια nějaké collegium; bližšího o kultu císařském v Odessu-Varně nevíme nic.

V ř. 11 doplnil jsem označení věku zesnulého, jehož se obyčejně v náhrobních nápisech vzpocmíná; zaručený ovšem doplněk ten není.

V ř. 12 zdá se, že fotografie podává ΟΝ před θνητὸν, nejsem si však tím jist; v tom případě doplnění by bylo slovně nesprávné, nepřipadl jsem však na doplnění jiné; věcně doplněk vyhovuje. Pro výraz εἰμι δ' ὑπὲρ γ[ῆς] neschází analogií v jiných nápisech metrických.³⁾

Podle písma pochází nápis asi z II. stol. po Kr.; tím zajímavější je zmínka o věštbě Apollona Klarského. Pokud se týče řeckých měst na západním pobřeží Černého moře, známy jsou již dva doklady styků s věštnicí v Klaru; jsou to nápisy z Notia, zaznamenávající poselství z Dionysopole⁴⁾ a z Odessu.⁵⁾ Jinak máme ještě doklad pro kult ve Stobech⁶⁾ a v Anchialu⁷⁾. Z Varny samé dosud jsme neměli svědectví o kultu Apollona Klarského; není vyloučeno, že při dalších pracích v Klaru, které byly tak šťastně zahájeny a jichž pokračování bylo by si zvláště přát, najde se zmínka i o poselství, o němž se mluví v našem nápisu, zdá se však, že věštba, metrickou formou sestavená, kterou kněží boha Klarského vydali na ochranu proti moru v Odessu, je definitivně ztracena.

d) Č. 21. Metrický náhrobní nápis z Marcianopole.

Kresba K. Škorpila obr. 7, str. 53. Nalezen ve zříceninách Marcianopole, nyní v museu ve Varně (inv. III č. 455). Čtyřhranný oltář vápencový s jednoduchou basí i hlavicí; celková výška 1·44 m, šířka střední části

¹⁾ Srv. výraz ἔργων ὕψος Ἐριχθονιδῶν u Kaibela č. 845, ₂(z Athén).

²⁾ Ἡιδέων ἀγέλη doplněno dle smyrenského nápisu (Kaibel č. 239): αἰδέων ἡλικος ἐξ ἀγέλας.

³⁾ Na př. v nápisu z Marathesia u Efesu (Kaibel č. 225, ₃): ψυχὴ δ' αἰθέριον κατέχει πόλον; v nápisu z Korkyry (Kaibel č. 261, ₁₅): πρὸς οὐρανὸν ἀστερόεντα ἦλυθον.

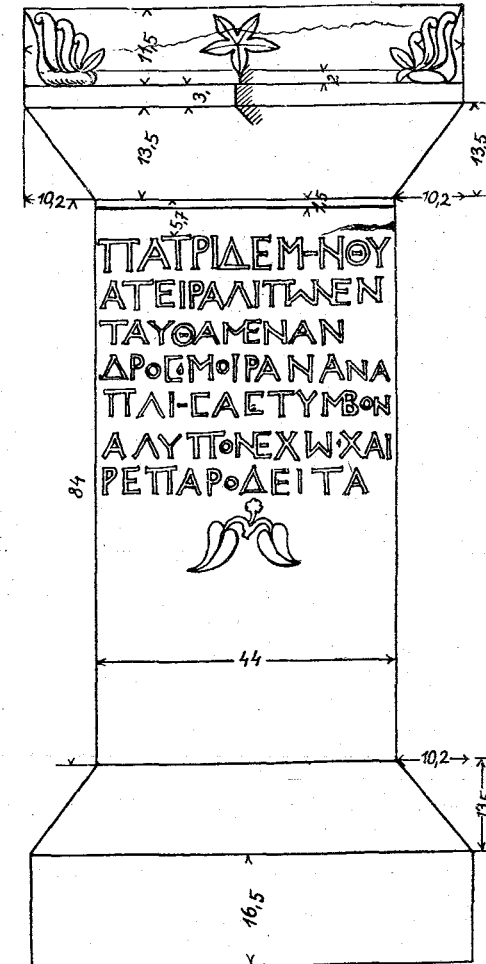
⁴⁾ Publikován Th. Makridy-bejem v Österr. Jahreshfte XV 1912 str. 50 č. 15.

⁵⁾ Tamže (jako v pozn. 2) str. 51 č. 16; týká se jiného poselství, nikoliv toho, o němž je řeč v našem nápisu.

⁶⁾ Tamže (jako v pozn. 2) str. 52 č. 20.

⁷⁾ Arch. epigr. Mitteil. X 1886 str. 147 nn. = IGRR I č. 767; srv. naše č. 14, str. 42n. Materiál sestaven byl Ch. Picardem v díle Ephése et Claros, str. 694.

0·44 m, šířka base a hlavice 0·65 m, tloušťka 0·42 m. Nejhořejší člen hlavice je ozdoben na přední straně uprostřed pětilistou růžicí, v pravo i v levo palmetou. Náhrobky v podobě oltáře s metrickým nápisem náhrobním jsou již známy také na půdě bulharské.¹⁾

7. Metrický nápis náhrobní z Marcianopole.

Πατρίδ' ἐμὴν Θυ|άτειρα λιπὼν ἐν|ταῦθα Μέναν|δρος. || μοῖραν ἀνα|πλήσας τύμβον
|ἄλυπον ἔχω. || Χαῖ|ρε παροδείτα.

Pod nápisem rožníček květový se dvěma lístky břechtanu.²⁾ Mrtvý, Menandros jménem, pocházel z maloasijského města Thyateir, kde asi

¹⁾ Srv. u Kalinky č. 348 (z Plovdiva) a č. 349 (ze Sofie); hlavice tohoto posledního je i podobně zdobena na přední straně růžicí pětilistou jako v našem případě; srv. i č. 383.

²⁾ Podobná dekorace v hrubším provedení je také pod nápisem č. 428 sbírky

zanechal svou rodinu, protože se praví v distichu, že u jeho náhrobku se nenaříká (τύμβον ἄλυπον ἔχω.)¹⁾ Poněkud nápadný je nedostatek bližšího určení o osobě mrtvého; schází patronymikon i určení věku, abychom uvedli aspoň údaje nejpodstatnější. Ale takový nedostatek vyskytuje se i v jiných metrických nápisech náhrobních.²⁾

e) Č. 22. Náhrobní nápis Menta a jeho ženy z Varny.

Fot. č. 17, tab. 12. Nalezen ve Varně na tržišti, kde ho znovu užito ve hrobce ze IV. stol. po Kr. jako desky zakrývající vchod; nyní v museu ve Varně inv. III č. 355. Deska mramorová vysoká 0·61 m, široká 0·45 m, tlustá 0·16 m. Kraj desky v levo je poněkud vyvýšen; horní kraj je vodorovný, pouhými vrytými čarami je tu vyznačen štít s jednoduchými akroteriemi, uprostřed štítu pak kruh a v něm vepsána šesticípá růžice. Stopy po spájení na kraji levém a vezpod pocházejí od nového upotřebení kamene ve hrobce, o kterém byla již řeč.

Náhrobní nápis skládá se zřetelně ze tří částí:

a) Písmena 2·5 cm veliká:

Μέντης Μέντου
καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ "Αν-
νειον "Ελληνος θυγάτηρ,
χαίρετε.

b) Metrický nápis (písmena 1—1·5 cm):

Μέντης, ὃ παροδεῖτα, θανὼν ὅδε κεῖμ' ἐνὶ τύμβῳ,
γηραλέου βιότου δόξαν ἀειράμενος,
εἰμὶ δ' ἐνὶ φθιμένοις γεραρότατος, οὐνεκὲν ἄστοις
κύδιμα τέκνα λιπὼν ἤλυθον εἰς ἄνεσιν.

c) Dodatek, písmem o něco větším, hrubých forem:

καὶ δοῦλος Τρόφιμος.

Jméno Μέντης bylo již ve Varně známo s reliefu s pohřební hostinou³⁾; žena zesnulého jmenovala se tu "Αννι = "Αννι[ον], buď úmyslná zkratka (ὀποχοριστικόν) nebo chyba kameníková. Není vyloučeno, že byl mezi

Kalinkovy, srv. i č. 225 (práce barbarská).

¹⁾ Také metrický nápis č. 248 sbírky Kaibelovy patří ženě, která pocházela z Thyateir, ale náhrobek měla ve Filoméliu ve Frygii.

²⁾ Srv. náhrobní nápis z Filipp, který jsem uveřejnil v BCH XLVII 1923 str. 83 (= Suppl. epigr. Graecum II č. 423).

³⁾ Srv. u Kalinky č. 265; je to jméno thrácké, viz Μεντούτραλις na reliefu z Kopilovců (Kystendil), Kacarov Izvěstija za bŕlgarskoto archeologičesko družstvo IV 1914, str. 92 č. 5 s pozn. 1. a 2. Jméno ženy viz zde str. 20.

oběma rodinami poměr příbuzenský; podle písma pocházejí oba nápisy z doby přibližně stejné, někdy z II.—III. stol. po Kr.

Nominativ vyskytuje se v těchto končinách zhusta místo vokativu v nápisech náhrobních.

V metrickém nápise, který jinak je složen fraseologií obvyklou v podobných skládáních, je zajímavá myšlenka, že zdatné děti, zanechané na zemi, zjednávají zesnulému úctu mezi mrtvými, a výraz ἄνεσις, kterým se patrně míní „posmrtný klid.“ Naše slovníky zaznamenávají jen spojení ἄνεσις καὶ σχολή (Polyb. I 66, 10); přesné analogie, kde by se rovněž slovo odnášelo k záhrobí, neznám.

Na římských náhrobcích bývá často vyznačeno, že hrob je určen pro rodinu a její propuštěnce; v našem případě byl vložen do hrobu otrok a vytesáno na náhrobku i jeho jméno, nikoliv však jména dětí, o nichž se v epigramu mluví; příčiny toho však neznáme.

f) Č. 23. Náhrobní nápis dvou žen z Varny.

Fot. č. 18, tab. 14. Nalezen ve Varně v Soluňské ulici, v hloubce 4 m, při stavbě kanalisace; nyní v museu ve Varně inv. III č. 357. Mramorová deska vysoká 0·37 m, široká 0·33 m, tlustá 0·1 m. Deska vybíhá nahoře v trojhranný štít poněkud vystupující z plochy náhrobku se zbytky jednoduchých akroterií uprostřed i po obou krajích. Vnitřek štítu je vyhlouben až na kraje, tvořící rámeček; uprostřed štítu jednoduchá kruhovitá ozdoba, uvnitř vyhloubená, představující asi misku obětní.

Na ploše náhrobku jsou reliefně zobrazeny dvě tabulky obdélné s trojúhelníkovými ansami po stranách; podobné tabulky hotovily se z bronzu, zde jsou imitovány v mramoru.

Nápis na horní tabulce:

Μάμα Ἀρτέμωνος
θυγάτηρ, γυνὴ δὲ
Σεραπίωνος τοῦ
Δημητρίου.

Uprostřed mezi tabulemi: Χαίρεται (= χαίρετε).

Nápis na dolní tabulce:

Μάμα Ξένωνος
θυγάτηρ,
χαῖρε.

Jméno Μάμα je již ve Varně známo¹⁾; Σεραπίων je jméno theoforní, odvozené od jména alexandrijského boha Serapida.

¹⁾ Z nápisu u Kalinky č. 284.

Nápisem bylo nejdříve vyplněno pole horní, pak dolní; slovo *χαίρεται*, které je nutno čísti *χαίρετε* (imperativ), bylo přidáno teprve při druhém pohřbu a vztahuje se k oběma zesnulým.¹⁾

Shoda obou ženských jmen (*Μάμα*) je zajímavá; pro určení vzájemného jejich poměru (příbuzenství?) nemáme indicií.

Podobná, ale bohatěji zdobená tabula ansata určená pro nápis nalézá se na sarkofágu ze Silistry (Durostorum),²⁾ nápis však tu nebyl vytesán vůbec; v jiném případě, na sarkofágu ze Sofie,³⁾ nese tabula ansata velmi jednoduché formy jen dvě písmena.

g) Č. 24. Sarkofág Flavia Felixe z Mesembrie.

Kresba K. Škorpila obr. 8, str. 57, (s transkripcí). Nalezeno v Mesembrii, ve staré nekropoli na západní části města. Sarkofág z jednoho kamene, z něhož je zachována pouze větší část přední stěny a část levé stěny boční. Není zpráv o tom, kde se nyní sarkofág ten nalézá.

Nápis tento má metrickou formu nepřesnou, částečně snad vinou kameníka, především však asi vinou skladatele. Nelze s určitostí zjistiti, zda verše mají býti elegickými distichy nebo jenom hexametry; v doplňcích jsem se snažil, aby byl zachován stejný počet písmen, řady chyb metrických jsem si velmi dobře vědom. Část metrická se končí slovem *τῆδε* na začátku čtvrté řádky; rozdělení na jednotlivé „verše“ jsem označil značkou |; vím o tom, že verš 4. na př. je pětistopý. Část následující je prosaická, je to obvyklá hrozba proti tomu, kdo by se odvážil otevřítí hrob (*multa sepulcralis*); ale i tu některé řady slabik mají úpravu metrickou.

Slovo *σκληροτυχής* v ř. 2 zdá se býti *ἄπαξ* *λεγόμενον*.

VII. Mezníky a nápisy latinské.

a) Č. 25. Mezník území Odesských.

Mezník nalezený ve zříceninách římské Marcianopole (nyní Reka Devna, okres Provadijský) a uložený v museu ve Varně (inv. III č. 2.).

1a) Na jedné straně je nápis o písmenech 10 cm vysokých:

FTERR	F(ines) terr(ae)
THRAC	Thrac(iae)

1b) na straně protější nápis o písmenech stejně velikých:

FTERR	F(ines) terr(ae)
ODESS	Odess(itanorum)

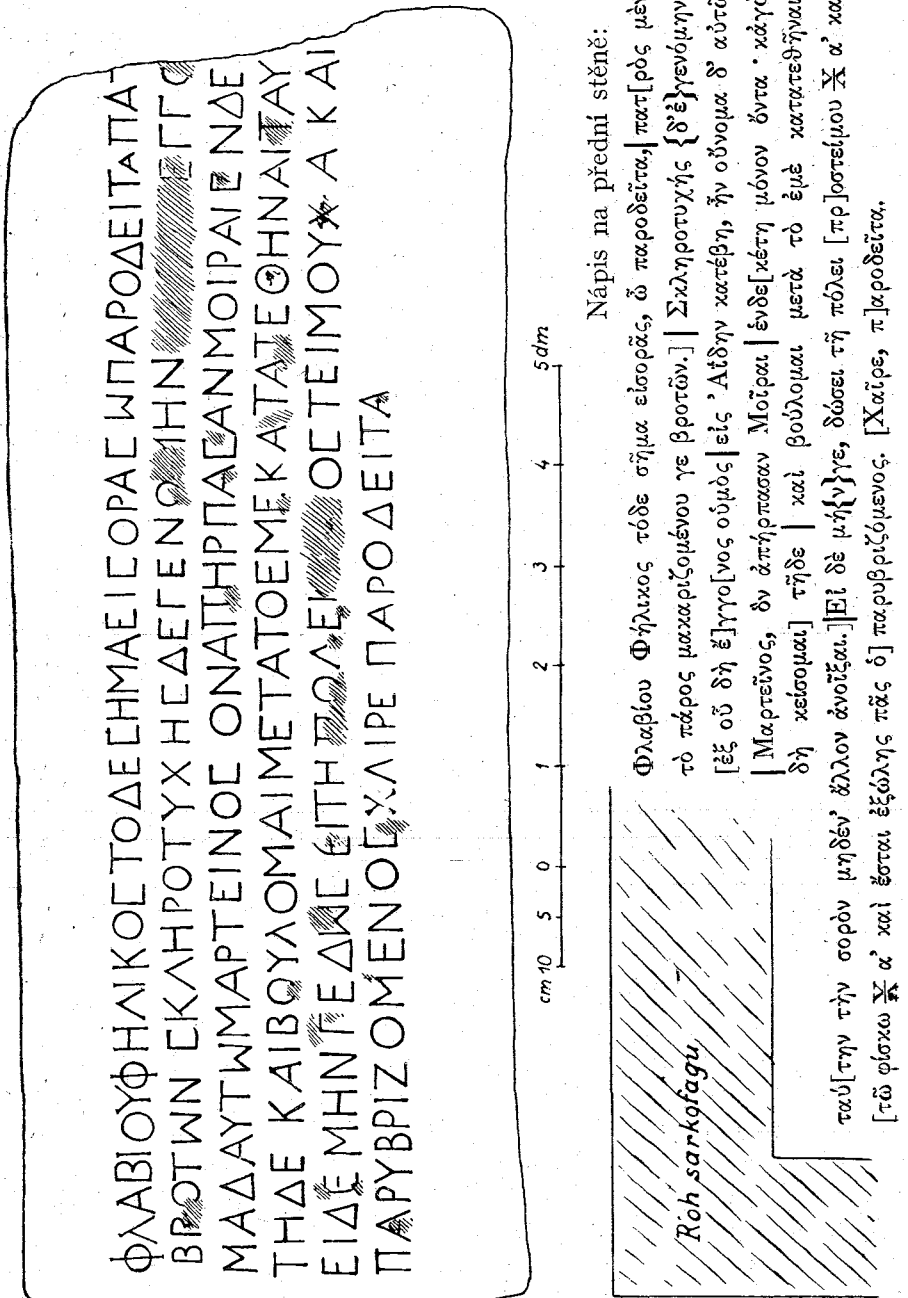
¹⁾ Stejná orthografie slova *χαίρετε* vyskytá se na jiných dvou náhrobních nápisech z Varny (u Kalinky č. 264 a 291).

²⁾ Srv. u Kalinky č. 352 fig. 112.

³⁾ Srv. u Kalinky č. 332 s kresbou Hoffillerovou.

2. Již před časem nalezen byl jiný mezník podobný, publikovaný AEM XVII 1894 str. 202 č. 77 K. Škorpilem, ve vsi Nikolajevsku¹⁾, 27 km sz.

8. Sarkofág Flavia Felixe z Mesembrie.

¹⁾ Řed. Škorpil praví přesněji: na jz. od vsi Nikolajevsk, ve zboženišti starého hradu; na mapě CIL sv. III tab. IV je označeno ještě staré jméno Hadarča. Nyní v museu ve Varně, inv. III č. 1.

od Varny, v kraji Varnenském (=CIL III č. 13729), nápis však měl jen po jediné straně: [F(ines)] terr(ae) Thrac(iae).

3. Dále byl publikován na též místě str. 206 pod č. 93 jiný nápis mezníku, pocházejícího ze zřícenin mezi vesnicemi Aplaat a Devedži-kjőj v okrese Dobříčském (kraj Varna) (=CIL III č. 12508): Fines ter[rae] vici.

4. Tamže str. 206 pod č. 92 (=AEM X 1887 str. 181, odtud CIL III 7589): zlomek mezníku, chovaný tehdy ve vsi Dišpudak (Azizié) sev. od Varny: f(ines) terr(ae) Odess(itanorum).

5. Můžeme připomenouti ještě mezník, pocházející z Kalaidžidere, u 25. kilometru od Mangalie směrem k jihu, a uveřejněný AEM X 1887 str. 191 (=CIL III č. 7587, viz AEM XIX 1896 str. 106): F(ines) terr(ae) Call(atianorum).¹⁾

Konečně nesmíme zapomenouti zmíniti se také o nápisu, pocházejícím z Mangalie (= Kallatis) a podávajícím zprávu, zdá se, o linii hranic; nápis vydal Tocilescu AEM XIX 1896 str. 104 (=CIL III 14214 ³³).²⁾

Jaký význam má mezník, nahoře publikovaný? Především je jisto, že v době, ze které pochází,³⁾ město Marcianopolis, které leželo na místě nynější osady Reka Devna, patřilo k Thrakii. Město toto počalo raziti mince za císaře Commoda (176—192 po Kr.), srv. B. Picka, Die antiken Münzen von Dacien u. Moesien I str. 185; císařští legáti, jichž jména čtou se na těchto mincích (srv. tamže str. 186) jsou vesměs *ἐπαρχικοί* (consulares), jen jediný Um... Tereventinus (Ὀὐμ. Τερεβεντινῶν, srv. Pros. imp. Rom. III str. 467 č. 587, za Alexandra Sev.) je *ἡγεμονεύων* (praetorius). Je známo, že císařští legáti spravující Thrakii byli praetorii, správci Moesie (inferior) však consulares. Přesto B. Pick soudil, že nějakou výjimkou poslán byl Um. Tereventinus jako praetorius za správce Moesie dolní, nechtěje připustiti, že by byla kdy Marcianopolis patřila k Thrakii; znal při tom již mezník uvedený nahoře pod č. 2, nepokládal však jej za rozhodující.

Naproti tomu G. Seure na své mapce (R A X 1907 str. 259) umístil Marcianopolis do Thrakie, nechávaje hranici běžeti něco na sever od tohoto města, svého názoru však v tomto bodě podrobněji neodůvodnil.

Ve prospěch názoru Seurova byl také nový materiál numismatický, který sebral Dobruský,⁴⁾ Tacchella,⁵⁾ H. Dressel⁶⁾ a konečně sestavil také

¹⁾ Otázka, zda-li tyto mezníky měly také svá řadová čísla, jako cippi ohraničující římské pomerium a břehy Tibery, byla pronesena Tocilescem na uv. místě, nelze si však představit, že by tak pozorní badatelé jako bratři Škorpilové byli u v š e c h těchto dokumentů opomněli poznamenati řadové číslo.

²⁾ Tocilescu v pozn. 1 na m. uv. odkazuje i na mezníky postavené r. 136 po Kr. Antiem Rufinem; jednal jsem o nich jinde (LFLIV str. 17).

³⁾ G. Seure (R A X 1907 str. 269 s pozn. 6) klade svou skupinu třetí, která obsahuje právě texty nahoře sestavené, do doby Diocletianovy (284—305); důvody jeho nejsou pevné, spis. jest si však tohoto stavu vědom.

⁴⁾ Sborník min. nar. prosv. (bulh.) XVIII 1901 str. 742 č. 1.

⁵⁾ Revue numismatique 1901 str. 314 nn.; mně nepřístupno, rovněž jako práce jmenovaná v pozn. 1.

⁶⁾ Numism. Zeitschrift XXIV 1904 str. 26 nn.

K. Regling.¹⁾ Na těchto mincích města Marcianopole z doby císaře Commoda objevuje se totiž jméno thráckého místodržícího Caecilia Materna ([ἡγ]. Καικιλ(ίου) Ματέρονου); Dressel na uv. m. uznal, že Marcianopolis byla za Commoda podřízena místodržiteli thráckému, a soudil, že příčinou nebylo nějaké přechodné administrativní opatření, nýbrž — podle vši pravděpodobnosti, jak praví — teritoriální příslušnost.²⁾

Tu je tedy náš mezník novým, tentokrát rozhodujícím důvodem; byl postaven, když Marcianopolis patřila k Thrakii, nikoliv k Moesii. Podle Picka na m. uv. byla Marcianopolis přidělena císařem Severem nebo nebo snad již Commodem k Moesii dolní. Při tom však Pick nemluví o minci Um. Tereventina, o níž jsme se nahoře zmínili, jejíž titul *ἡγεμονεύωντος* se hodí pro Thrakii, nikoliv pro Moesii.³⁾ Připustíme-li pro tuto výjimku výklad, který byl již nahoře podán, nezbyvá než souditi, že terminus ante quem pro mezník náš a snad i pro celou skupinu nahoře uvedenou je právě přidělení Marcianopole k Moesii za císaře Severa nebo ke konci vlády Commodovy.⁴⁾

A tu se můžeme vrátiti k myšlence, kterou pronesl Tocilescu (srv. nahoře str. 58, pozn. 2.), že také rozhraničení Thrakie a Moesie, provedené r. 136 Antiem Rufinem, je v souvislosti s našimi mezníky. Mezník Antia Rufina známe nyní celkem pět: a) CIL III 749, b) CIL III str. 992, c) CIL III 12407, d) CIL III 14422¹, e) Klio XII 1912 str. 236 pozn. 1.⁵⁾ Podle toho, co jsme právě řekli o datování našeho mezníku, vyloučeno by to nebylo; nesmíme si však také zatajovati okolnosti, které mluví proti tomu. Ačkoliv Antius Rufinus nemá titulu na nápisích mezníků, přece je jasno, že rozhraničení dalo se na rozkaz císařův (ex auctoritate etc.); na meznících našich č. 1—5 není označeno, kdo je postavil, ani na čí rozkaz se tak stalo; je jisto, že impuls vyšel z římské strany, poněvadž jinak by byl jazyk jejich řecký, nikoliv latinský. Je tu konstatováno pouze faktum, není však podán jeho právní podklad; Římané se tak vyhnuli řešení nevděčných otázek autonomie řeckých měst na západním pobřeží Černého

¹⁾ Die antiken Münzen v. Dacien u. Moesien II. 1 str. 593 pozn. 3.

²⁾ Dle A. Steina: Römische Reichsbeamte der Provinz Thracia, Sarajevo 1920 str. 12 s pozn. 1, byla končina od Nikopole a Istru až k Marcianopoli spolu s těmito dvěma městy za císaře Trajana oddělena od Moesie dolní a přidělena k Thrakii, tento stav pak potrvál až do Septimia Severa.

³⁾ D. D. Kalopothakes (De provincia Thracia, Diss. Berl. 1893 str. 38 pozn. 1) chtěl vykládati titul ten jako pouhý omyl Marcianopolských, což právem odmítá B. Pick (v díle uv. str. 185 pozn. 3.) S. A. Stoutová (viz pozn. 1, na str. 60), str. 70 č. 112 řadí Um. Tereventina mezi správce dolní Moesie.

⁴⁾ Datování Seurovo pak je aspoň pro náš mezník nesprávné.

⁵⁾ A. v. Premerstein (Österr. Jahreshfte I Beiblatt sl. 186) znal pouze tři z těchto mezníků; mimochodem řečeno, uvádí neprávem jako praenomén Antia Rufa M. (Marcus), ač toto praenomen je neznámé. B. Filov (Izv. za bulg. arch. druž. II 1911 str. 271) čte vsutku praenomen M na novém mezníku z Romanu; není to omyl?

moře v přesné nějaké formě a nesvázali si ruce pro budoucnost.¹⁾

Všimněme si nyní blíže našeho mezníku č. 5: f(ines) terr(ae) Call(atianorum); řekli jsme, že byl nalezen v Kalaidžidere, u 25. kilometru od Mangalie (=Kallatis) směrem k jihu. Pohled na mapu přesvědčí nás, že mezi Kallatidou a Odessem leželo ještě řecké město Dionysopolis (Balčík); je však jisto, že hranice území tohoto města nesáhaly na sever až k nynější vsi Kalaidžidere, je to patrné konečně i z toho, že mezník má nápis jen na straně jediné, nikoliv také na straně druhé. Totéž platí o hranicích území města Odessu na straně severní (naš mezník č. 4). Z toho plyne, že území řeckých měst na záp. pobřeží černomořském netvořila souvislého pruhu u pobřeží, nýbrž že mezi nimi byly kusy pobřeží, které jim nepatřily a jichž postavení státoprávní nebylo přesně vymezeno snad proto, že šlo o území pustá. To vrhá určité světlo na sdružení těchto měst, o němž jsme se dověděli z několika epigrafických textů.²⁾ Kdy bylo sdružení toto založeno, nevíme, ba ani tolik není jisto, zda-li existovalo před dobou římskou; v prvním století po Kr. skládalo se z pěti měst, byla to πεντάπολις; jedním z nich bylo Odessos (CIG 2056 c), jména ostatních jsou sporná. V II. stol. po Kr. se objevuje místo pentapole ἑξάπολις; zase není jisto, jak vznikla, nejjednodušší způsob by byl ten, že by stará πεντάπολις se byla o jedno další město rozšířila; toto mínění se obecně přijímá, ale zase není shody o tom, který byl onen nový člen. Od doby Antonina Pia bylo středem sdružení město Tomis, jež dostává na mincích tohoto císaře titul μητρόπολις³⁾. V čele tohoto sdružení za II. a III. stol. po Kr. stojí ποντάρχης; soudí se, že sdružení patřilo k provincii Moesii jako samostatná organizace a bylo podřízeno přímo jejímu legátu. Účelem společnosti prý bylo hlavně pořádati společně slavnosti a hry, opatrovati kult císařův a udíletí pocty i podávati žádosti. Je patrné, že je v jednotlivostech mnoho nejasného; je proto velmi vítán nový text, který ukazuje, že město Odessos nepatřilo k provincii Thracii, nýbrž mělo své vlastní území, které na západě hraničilo u Marcianopolé s územím thráckým.

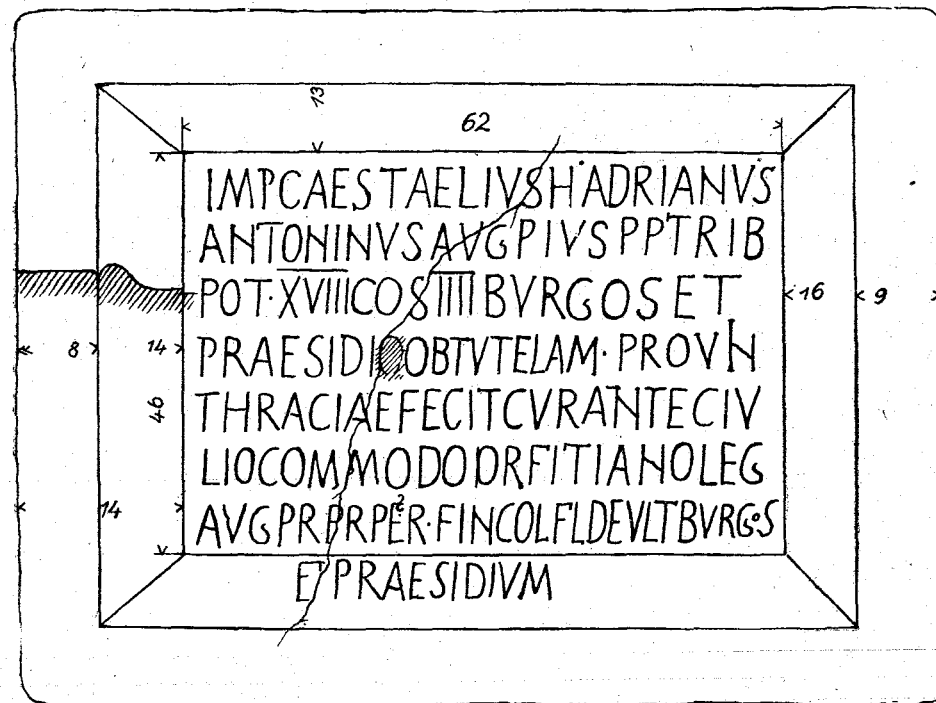
Pokládám za jisté, vzhledem k nalezišti mezníku č. 3 a jeho poměru

¹⁾ A. Stein v kn. uv. str. 15 č. 8 uvádí sice Antia Rufina mezi správci Thracie, ale s otazníkem. S. A. Stoutová: The governors of Moesia, Princeton 1911 str. 49 č. 71 uvádí jej mezi správci dolní Moesie, rovněž s pochybnostmi.

²⁾ Přehledný, bohužel velmi stručný výklad podává Vulič (PW XI sl. 1053 n. s. v. Koinon) se starší literaturou; nověji přistoupila zmínka B. Picka (Die antiken Münzen von Dacien u. Moesien II str. 520). Srv. i výklad A. v Premiersteina (v Österr. Jahreshfte I 1898 Beiblatt sl. 191 nn.) a výklad J. Weisse (Österr. Jh. XIV 1911 Beibl. sl. 149 nn.)

³⁾ Před tím snad Odessos, srv. B. Picka Die ant. Münzen etc. str. 520 s pozn. 6; podle J. Weisse na uv. místě tvořila pentapoli v době po M. Aureliovi a spíše po constitutio Antoniniana: Tomis, Kallatis, Odessos, Istros, Dionysopolis; před tím existovala hexapole, k níž patřila ještě Mesembrie, která prý vypadla za úpravy hranic mezi r. 187 po Kr. a císařem Severem, poněvadž se dostala k Thracii.

geografickému k nalezišti mezníku č. 2, že místo, kde byl nalezen mezník č. 3, f(ines) terr(ae) vici, nepatřilo k území města Odessos, nýbrž patrně do provincie Moesia inferior; nemůže nám tedy povědět nic o administrativní struktuře území města Odessu, jeho podoba s mezníky tohoto území zdá se však nasvědčovat tomu, že také ohraničení města Odessu vycházelo z Moesie, jejímuž správci by tedy toto území bylo nějakým způsobem, přes formální autonomii, podřízeno, jak se ostatně již dříve obecně soudilo.

9. Nápis císaře Antonina Pia z Burgasska.

b) Č. 26. Nápis císaře Antonina Pia z Burgasska.¹⁾

Kresba K. Škorpila obr. 9. Nalezen u vsi Kara-Kjutuk (okres Burgasský) při římské silnici mezi stanicemi Deultum a Sadame; nyní v muzeu v Burgase. Mramorová deska ze zadu jen hrubě otesaná; délka 0.92 m, výška 0.74 m, tloušťka 0.11 m. Přední plocha prohloubena je v pole dlouhé 0.62 m a vysoké 0.46 m; pole je vyplněno nápisem, kolem běží profilovaný rám, po pravé i levé straně široký 14 cm, nahoře i dole po 13 cm; poslední řádka nápisu vytesána je již na rámci.

¹⁾ Po vysázení tohoto oddílu jsem se přesvědčil, že nápis byl již publikován G. Kacarovem s bohatým komentářem (Izvěstija za bulgarskija archeologičeski Institut IV 1926—1927 str. 107 nn. č. 31 s fotografií oklepku).

Imp(erator) Caes(ar) T. Aelius Hadrianus
Antoninus Aug(ustus) Pius p(ater) p(atriciae) trib(unicia)
r. 155 po Kr. pot(estate) XVIII co(n)s(ul) IIII burgos et
praesidi[a] ob tutelam provin(ciae)
Thraciae fecit curante C. Iu-
lio Commodo Orfitiano leg(ato)
Aug(usti) pr(o) pr(aetore). Per fin(es) col(oniae) Fl(aviae)
Deult(ensium) burgos
et praesidium.

Burgus (jiná forma je burgos) značí malou pevnůstku (Vegetius IV 10), jaké byly zřizovány v blízkosti větších pevností jako detachovaná opevnění (srv. Seecka PW s. v.). Spojení slov burgus a praesidium vyskytuje se v podobném smyslu v nápise CIL III 3385 z r. 185 po Kr. (Dessau 395 cf. 8913): ripam omnem burgis a solo extractis item praesidiis per loca opportuna ad clandestinos latruncolorum transitus oppositis munivit. V našem případě je patrné, že burgus, jehož zřízení měl právě nápis připomínati, tvořil spojovací bod mezi dvěma pevnostmi většími a měl chrániti silnici mezi nimi kdesi uprostřed. Praesidium značí zde patrně kasárna posádky.

C. Julius Commodus Orfitianus není muž neznámý; víme již ledacos z jeho kariéry úřední (cursus honorum), dosavadní materiál sestaven je v Pros. imp. Rom. II str. 187 č. 185.¹⁾ Z nápisu CIL III 10595 (=Eph. ep. II č. 719), nalezeném v Pusztá-Maróth v kraji Ostrihomském, vidíme, že byl legátem Aug. pro praetore v provincii Pannonia superior²⁾; nápis bohužel není datován, je to dedikace Nymphis Medicis, patrně za uzdravení. Podle nápisu z města Říma CIL VI 1119 byl Commodus Orfitianus r. 161 po Kr. spolu s Ialliem Bassem curator operum publicorum; jde jistě o muže téhož.

Na mincích thráckých měst Anchialu, Hadrianopole, Perinthu a Topiru (sestaveny v Pros. imp. Rom. II str. 155 č. 47) vyskytuje se za doby Antonina Pia jako jméno legáta provincie Thracie s titulem pro praetore, jako je v Thracii přirozeno, jméno Iu... Commodus; soudilo se, že jde zase o muže téhož (Pros. i. R. II str. 187 č. 185); tato domněnka byla potvrzena řeckým nápisem, nalezeným ve vesnici Katunsko Konare v okrese Plovdivském a publikovaném AEM XVII 11895 str. 114 č. 26; nápis tento unikl Ritterlingovi na uv. m., Riba (PW XI s. v. Iulius č. 193) klade jej asi do r. 153 po Kr.; našim nápisem byla přesněji určena doba, kdy byl Orfitianus správcem Thracie.

¹⁾ Samostatný článek věnoval tomuto muži J. Klein, Rhein. Museum XXXV 1880 str. 317–320; nejnověji vyložil o něm A. Stein v kn. uv. str. 22 č. 15.

²⁾ Tak správně konstantoval E. Ritterling AEM XX 1897 str. 27; Liebenam Forschungen zur Verwaltungsgesch. des röm. Kaiserreichs I str. 342, asi podle mapy Kiepertovy v III. sv. CIL, zařadil jej mezi správce Pannonia inferior, a podle něho i Pros. imp. Rom. na uv. m.

Není jisto, zda-li je totožný s ním i Commodus, správce Syrie, známý z nápisů na mincích v Pros. na m. posledně uv.³⁾

Kariéra Orfitianova byla tedy asi takováto:

a) leg. Aug. pr. pr. provinciae Thraciae r. 155 po Kr.

b) curator operum publicorum v Římě r. 161 po Kr.

[c) leg. Aug. pro pr. Syriae Palaest. (podle Ritterlinga asi 161–164?)]

d) leg. Aug. pr. pr. provinciae Pannoniae superioris (podle Ritterlinga snad 164–166?)⁴⁾

Colonia Flavia Deultensium; ještě úplněji čte se tento titul v nápise z města Říma CIL VI 3828 ř. 4 = 31692: in colonia Flavia Pacis Deultensium (ř. 8 tamže colonia Deultum). Nápis ten pochází z r. 82 po Kr. Podle původního doplnění Mommsenova (k č. 3828) byl by býval T. Flavius Sabinus prvním patronem této kolonie; podle doplnění nového (k č. 31692), od téhož učence pocházejícího, tomu tak není. Jako kolonie veteránů zřízeno bylo Deultum někdy za vlády Flaviovců; podle místa Pliniova (N. H. IV 45) existovalo však již před tím pode jménem Develton, které je asi původu thráckého.⁵⁾

Polohu tohoto místa zjistil K. Škorpil; je to vesnice Jakasly u Russokesse (Russokastra) cf. CIL III str. 2084 XII a; též badatel vydal také mezník, značící hranice této kolonie;⁶⁾ mezník ten však byl nalezen 3 km na jz. od nynějšího města Burgasu,⁷⁾ značil tedy hranici na místě jiném, než kde byl nalezen nápis nový. Srv. i nápis CIL III 14207¹² = 12328, který asi rovněž pochází z Deulta, ale je z doby pozdější.⁸⁾

Již interpunkcí v textu nápisu jsem naznačil, jak vykládám poslední slova; v ř. 1–7 zač. je řečeno obecně, že legát na rozkaz panovníkův obstaral po celé provincii zřízení pevnůstek, ke konci pak přidána poznámka, týkající se speciálně Deultu: při té příležitosti také na území této kolonie zřízena byla pevnůstka. Pokládám tedy formu burgos za nominativ singu-

³⁾ V Pros. na uv. m. datováno je správcovství Syrie do r. 157 po Kr.; to odmítá Ritterling na uv. m., dle něhož není ani jisto, dle jaké éry jsou mince datovány. Pochybné jest, zda-li nápis z Jericha CIL III 6645, který je neúplný, se týče téhož muže, srv. Pros. II str. 187 č. 185; Ritterling, na uv. m. soudil, že byl v onom nápise zase jmenován též muž jako co(n)sularis a klade konsulát jeho do r. 158 nebo krátce před tím.

⁴⁾ Podle Ritterlinga byl by Orfitianus spravoval napřed Syrii, pak Pannonii; to asi neodpovídá významu Syrie.

⁵⁾ Místo Pliniovo zní: Develton cum stagno, quod nunc Deultum vocatur veteranorum; zdá se tedy, dle chronologie díla Pliniova, že kolonie zřízena byla již prvním Flaviovcem, Vespasianem.

⁶⁾ AEM XV 1892 str. 110 = CIL III 12329.

⁷⁾ Místo je označeno na mapě CIL III tab. IV. slovem fons.

⁸⁾ Výklad K. Millera (Itineraria Romana sl. 588) o Deultu není k potřebě; nápis z města Říma citován je pouze CIL VI (!), nápis, o kterém jsem se zmínil posledně, označen CIL III 14207, ač pod tímto číslem je v Corpus zahrnut neméně než 41 nápis. V seznamu pak Deultum vůbec není uvedeno, jen Debelco, pod nímž sotva kdo bude tuto kolonii hledati.

laru, nikoliv za akk. plur.; a v materiálu sestaveném v Thes. I. I. s. v. nacházím pro to analogii v Gloss. IV 27, 1: burgos castra s pozn. sic passim, cf. burgones. Je zajímavé, že nápis náš je nejstarším dokladem epigrafickým dosud známým pro toto slovo; nejstarší doklad citovaný v Thes. na uv. m. je CIL III 8385 (cf. 10312/3) z r. 185 po Kr., kde je toto slovo s bezpečností doplněno.¹⁾

Zřizování nových pevností ob tutelam provinciae Thraciae r. 155 po Kr. mělo své příčiny; jsou to jistě obavy před útoky barbarů ze severu, dle Kacarova str. 112 na zač. válek markomanských.

c) Č. 27. Metrický nápis ze vsi Vojvoda.²⁾

Fot. č. 19, tab. 14. Nalezen ve vsi Vojvoda (okres Novi Pazar, kraj Šumenský), nyní v museu Šumenském; původ jeho není však zjištěn.³⁾

Mramorová deska, nahoře i dole uražená, v pravo i v levo na krajích otlučená; rozměry nynější: výška 0.70 m, délka 0.97 m, tloušťka 0.1 m. Při novém upotřebení byla na horní straně rovně otesána a na ploše takto vzniklé vydlabány dvě díry pro upevnění její. Písmo pravidelné asi III. stol. po Kr.

LEI LIQVA KAIE . . . . . quam rate . .

ve]nerat ad portum vitata pericula cred[ens,

a]missam classem saepe in statione defl[evit⁴⁾

in]cusansque deos talia est fortasse [locutus:

5 Quid pelagi trucis profuit evasis[se tumores,⁵⁾

s]i mihi in portu pelagus naufragia [fecit?⁶⁾

Ha]nc cladem inspiciens factis nomen [maculatum?

ex]olvit miseris obiectaque scrup[ula mentis?⁷⁾

Vert?] it⁸⁾ in melius hanc Eusebi cura;⁹⁾ b[eavit?

10 no?]men amissum et reddidit us[que sepulcro?]

invida pos]teritas ne haec oblivis[catur maligne?

stat? lapis? . . . . .]mansurus i[n? aevum?

¹⁾ Malý omyl v Thes. nemá významu: v citátu mělo státi bu[r]gis místo bur[gis].

²⁾ Nápis tento publikován byl G. Kacarovem (Izvestija na bulgarskija archeologičeski institut IV 1926—1927 str. 105 n. s facsimilem). Doplnění jeho je v podstatě shodné s mým, což je svědectvím, že smysl byl zachycen správně. Rozdíly vyznačuji v poznámkách.

³⁾ Dle p. ředitele Škorpila pochází buď z Marcianopole (Reka Devna) nebo z Odessu (Varna); rozhodnutí je při fragmentárním stavu nápisu nesnadné, obsah části zachované svědčil by pro město přístavní, tedy Odessos.

⁴⁾ K. deflebat.

⁵⁾ K. procellam(?)

⁶⁾ K. nedoplnil vůbec.

⁷⁾ K. scrupis fata?

⁸⁾ K. verterat.

⁹⁾ K. curae . . . Další veršů K. nedoplňuje.

Nápis metrický, skládaný hexametry daktylskými dosti obratně, nikoliv však prostý větších i menších chyb prosodických; zdá se, že to byl nápis náhrobní, není to však úplně jisto. Poslední verše, narážející na skutečné události, vymykají se z obvyklých kolejí a jsou proto nesnadno doplnitelné; marně jsem hledal v zachovaných metrických nápisech latinských nějakou analogii. Obsah předcházejících řádek je v celku jasný; muž, který se plavil s lodí (nebo snad s celým loďstvem, classis ve v. 3), byl postižen námořní bouří, z níž sám šťastně vyvázl, loď však byla zničena. Muž sám dostal se k cíli (statio ř. 3; přesný význam?) a v samomluvě často nařikal nad svým neštěstím; je-li doplnění naše správné, je následujícími verši zastřené naznačena jeho sebevražda.

Co si nového, nějaký obrat k lepšímu, obsahují verše poslední, ve kterých je jmenován Eusebius, jméno, které bylo v užívání, pokud vím, výhradně u křesťanů. Bohužel, právě v těchto místech, která snad byla zajímavá, naráží doplnění na nepřekonatelné překážky. Podle našeho doplnění zřídil Eusebius kenotafion zesnulému, snad utonulému.

Latinské nápisy jsou v Thracii vůbec vzácné, tím vzácnější ovšem nápisy metrické; nápis nepochází patrně od obyvatel domácích, nýbrž od lidí, kteří byli nějakým způsobem ve spojení s římskou správou provincie.

d) Č. 28. Nápis nájemce cla z Letnice.

Kopie K. Škorpila obr. 10, str. 66. Nyní ve vnějším nartheku kostela ve vsi zvané Letnica (okres Lovečský); pochází podle jedné zprávy ze zřícenin města Nicopolis ad Haemum, podle druhé zprávy ze zřícenin veliké budovy zvané Monastýr u vsi Laženy (okres Lovečský).

Spodek vápencové base; výška 0.98 m, šířka dole 0.79 m, nahoře 0.6 m, tloušťka 0.52 m. Profilování na straně přední a obou bočních, nikoliv na straně zadní.

Nápis na straně přední:

[cohortis . . . . . miliaria?]e equitat[ae scri-
b]a, tribunicius [ap-
paritor, imp(eratoris), Cae[s(aris)]
[T(iti)], Ael(ii), Hadr(iani), Anton[i]
5 ni, Aug(usti), Pii, p(atris) p(atriciae) cond(uctor)
< p(ublici)p(ortorii) > [I]llyr(ici), utriusq(ue), et,
ripae, Thracicae, (sic?)

Nápis na straně zadní:

Ex v(oto) (posuit).

Čestný nápis nájemce veřejných cel v obojím Illyriku a na břehu thráckém; takoví nájemci jsou již známi z nápisů jiných.¹⁾ Illyricum utrumque vztahuje se na Pannonii a Dalmatii, ripa Thraciae značí břeh Dunaje, který patřil k provincii Moesia inferior; již Th. Mommsen v poznámce

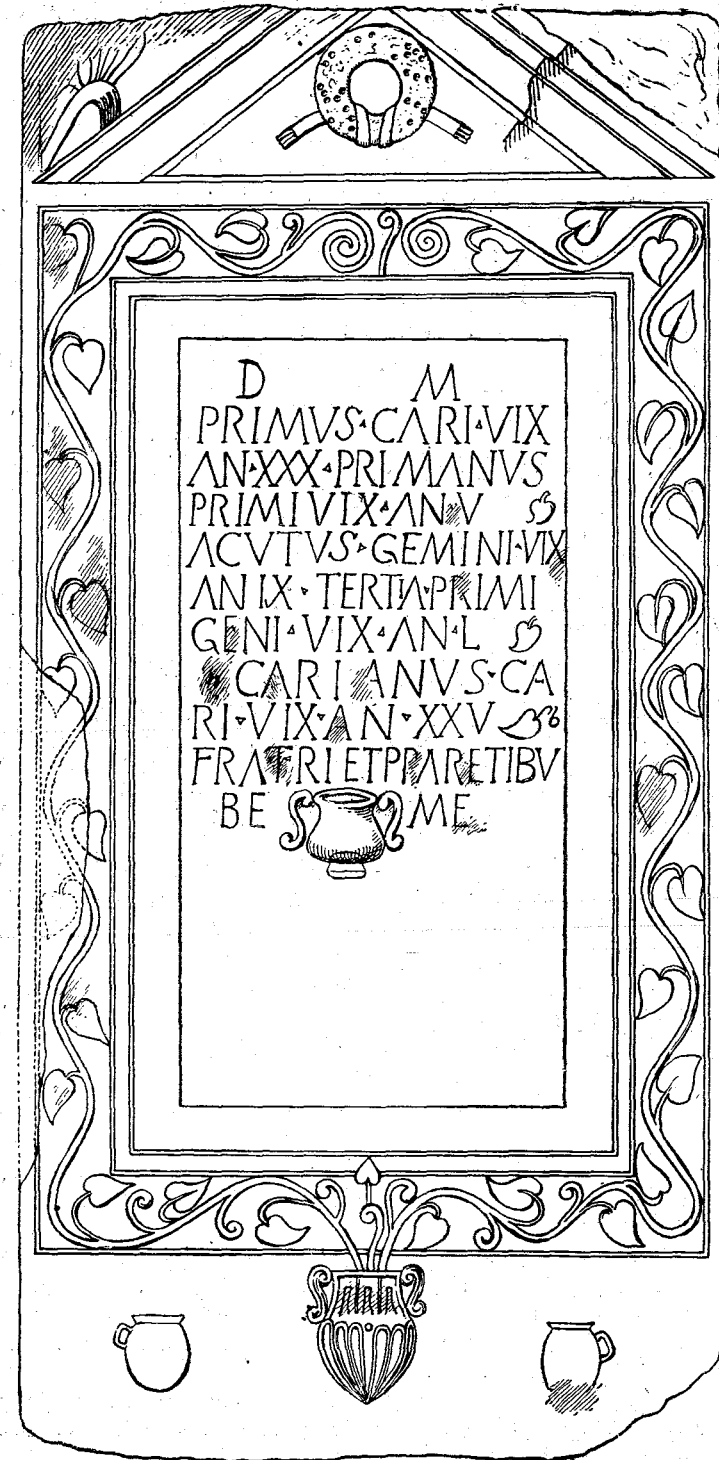
EXVI

10. Nápis z Letnice.

k nápisu CIL III 751—752 ukázal, že v tomto titulu udržují se starší pojmy geografické, když již rozdělení provincií římských vypadalo zcela jinak.

Kariéra nájemcová vedla tedy od služby v některé cohors equitata,

¹⁾ CIL III 7429 (= 753 cf. str. 992 = Dessau 1465) z Turnu Magureli, 7434-35 (= 751, 752; cf. str. 992 = Dessau 1855) z Nikopole. V tomto druhém případě užito jména ripae Thraciae, v prvním zkratky r. T.; kopie K. Škorpila podává formu ripae Thracicae; pokud vím, není tato forma dosud vůbec doložena a vyžaduje nové kontroly na kameni. V ř. 3 třeba čísti PARITOR nikoliv RARITOR, v ř. 7 musí odpadnouti značka před prvním R.—Nový nájemce na nápisu z Histru, srv. V. Parvána Histria IV 1916 č. 15 a 16 z r. 100 po Kr.

11. Latinský nápis náhrobní z Marcianopole.

kteřou není možno blíže určit, k hodnosti scriba tribunicius,¹⁾ odtud do služby při dvoře Antonina Pia²⁾ a konečně k nájmu cla v provincii, kde bylo možno se obohatiti.

Zkratku P·P za jménem panovníkovým nelze vykládati než p(atris) p(atriciae); titul ten měl Antoninus Pius již od r. 139 po Kr., tedy to je terminus post quem pro celý nápis, který je tedy časově blízký prvním dvěma nápisům nájmců již uvedeným. Za slovem cond(uctor) měla býti zkratka P P opakována; zdá se, že na kameni není místa pro tato dvě písmena, kameník se tu patrně dopustil haplografie.

Chtěl bych ještě připomenouti, že obě zprávy o původu kamene možno spojit v jednu jedinou, vzpomeneme-li na osudy kamenů CIL III 7434/35; ty byly přeneseny (kdysi na poč. 19. stol.) biskupem Angelem Parsim z Nikopole do vsi „Lažine“. Pokládám za jisté, že ves „Lažine“ je totožná se vsí Lažnou; snad to byl týž biskup, který přenesl i náš nápis z Nikopole do Lažny, odtud pak dostal se do chrámu v Letnici asi dříve, než byly ostatní dva nápisy opsány³⁾.

e) Č. 29. Latinský nápis náhrobní z Marcianopole.

Kresba K. Škorpila obr. č. 11, str. 67. Nalezen v dolině zvané Karovča ve zříceninách města Marcianopole; nyní v museu ve Varně, inv. III č. 514. Deska vápencová vys. 1·9 m, šir. 0·9 m, tlustá 0·26 m.

Nápis umístěn je na podlouhlém, orámovaném poli; po rámu vine se s každé strany větvička břečťanová, vlnitá, s listy a úponkami.⁴⁾ Obě větvičky vycházejí z ozdobné vásy uprostřed pod rámem umístěné; vása má prolamované hrdlo, břicho zdobené vypouklými žebry a vybíhající vezpod ve špici, dvě ucha stočená v podobu S u hrdla. Po obou stranách této vásy je po jednoduché nádobce se zaokrouhleným dnem a jedním uchem; setkali jsme se s podobnou nádobkou v ruce efeba na velikém efebském dekretu z Varny (č. 8), tedy sloužily asi podobné nádoby k uchovávání oleje k natírání těla.

Nahoře ukončena je deska vodorovně a ozdobena profilovaným štítem;⁵⁾ uprostřed štítu je vyobrazen věnec ovinutý stuhou, rohy, jež vy-

¹⁾ Srv. titul scriba librarius tribunicius v nápisu z města Říma (Dessau 1898); jde o sekretáře tribuna plebis.

²⁾ Apparitor Caesarum Dessau 1898, praeco et apparitor Aug(usti) Dessau 1934; oba tyto nápisy pocházejí z města Říma; je zajímavé, že také muž z nápisu u Dessau 1898 dostal se z tajemníka tribunova ke službě u císařského dvora.

³⁾ Poprvé uveřejněny Henzenem (ann. dell' instit. arch. 1859 str. 109 n.); srv. Kanitze, Donaubulgarien II str. 195.

⁴⁾ Podobné úponkovité ornamenty rostlinné vyskytují se i na jiných nápisích náhrobních v Bulharsku; obyčejně bývá to réva (srv. nápis u Kalinky č. 394 fig. 125), břečťan snad u Kalinky č. 405 fig. 131.

⁵⁾ Podobné zakončení má na př. stéla u Kalinky č. 410 (fig. 132).

bývají po krajích, byly dekorovány ozdobou asi palmetovitou, která je jen na levé straně poněkud uchována.¹⁾

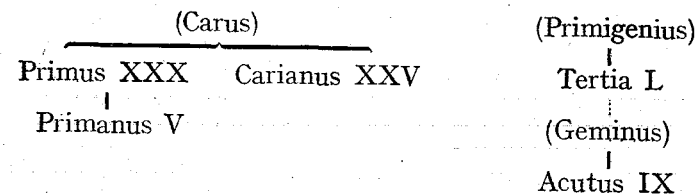
Nápis zní:

D(is) M(anibus)
Primus Cari vix(it)
an(nos) XXX, Primanus
Primi vix(it) an(nos) V,
Acutus Gemini vix(it)
an(nos) IX, Tertia Primi-
geni vix(it) an(nos) L,
Carianus Ca
ri vix(it) an(nos) XXV
fratri et p{p}are[n]tibu[s]
be(ne) me(ritis).

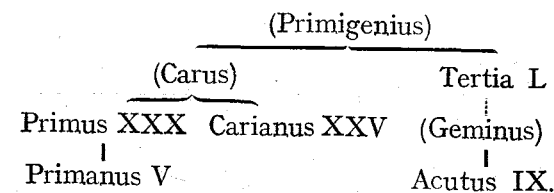
Mezi oběma posledními slovy vytesána je dvojchá vása s úzkým spodkem a širokým břichem, směrem k otvoru poněkud se zúžujícím; ucha jsou opět v podobě S jako u veliké nádoby pod rámcem.

Náhrobek postavil asi Carianus Cari svému bratrovi — to je Primus Cari, jmenovaný na prvním místě — svým příbuzným a sobě.²⁾

Stemma rodiny bylo takové:

Je pravděpodobné, že Tertia byla sestrou Carovou; pak by se stemma zjednodušilo takto:

¹⁾ Podobný věnec se stuhou na př. u Kalinky č. 379 (fig. 121); snad je věnec v souvislosti se slavností Parentalií a Rosalií.

²⁾ Slova parentes neznají jen rodiče, nýbrž někdy příbuzné vůbec.

Résumé.

I. Reliefs représentant un cavalier thrace (p. 5—18).

1. Relief d'Eski-Arnaoutlar (près de Provadia), actuellement au musée de Varna (inv. III. 525 et 526). Photo tab. 1, n° 1a, 1b. Le relief représentant cavalier (photo 1b), en marbre blanc, h. 0·265 m, l. 0·225 m, ép. 0·035 m, est entouré d'un cadre en calcaire blanc (photo 1a), h. max. 1·08 m, l. 0·46 m, ép. 0·18 m. Le cavalier tient une torche dans sa main droite. Le relief (p. 7) et le cadre (p. 8) portent une dédicace au héros Παλαδεινῆνος, attribut dérivé de Παλα-δαινα, nom local sûrement, inconnu jusqu'à présent.

Date: IIIème s. après J.-C. environ.

2. Fragment d'un autre relief trouvé au même village, actuellement au musée de Varna. Photo tab. 2, n° 2. Dédicace à un héros portant le même surnom que le n° 1, transcrite p. 9; l'ο dans ἦροϊ n'est pas dialectal, mais il provient de l'influence des voisins barbares. Date: IIe s. après J.-C. environ.

3. Relief de Marin-tepe près du village de Dolni Tchiflik (env. de Varna), actuellement au musée de Varna inv. III. 502. Photo tab. 2, n° 3. Inscription transcrite p. 11, = Βίσδης Ἀντόνις Βενδίκου.

4. Relief trouvé à Varna (IVe, Batovo n° 350), actuellement au musée de Varna, inv. III. 510. Photo tab. 3, n° 4. H. 0·5 m, l. 0·44 m ép. 0·08 m. Un cavalier thrace s'avance vers un autel dont la face antérieure est décorée d'une colonne hermétique et d'un animal (un bélier? un âne?) en relief; sur l'autel est placé un cratère à couvercle. Derrière l'autel, un arbre avec un serpent entre les rameaux, à droite de l'autel, une femme vêtue, avec une coupe dans la main gauche. L'inscription est transcrite p. 14. Dédicace à Heros Manimazos, connu déjà par une inscription provenant de Varna (Neue Jahrbücher, Suppl.-B. XIX 1853 p. 372. n° 6), attribuée à tort à l'arrondissement d'Iambol (Arch.-epigr. Mitteil. XV. p. 107 n° 58) et à Gabrovo (PW Suppl. III. col. 1142). Le surnom a été expliqué par W. Tomaschek (Sitzungsber. Wien. Ak. 1893 vol. 130 p. 58) comme signifiant beau et grand. Θυνεῖται = pêcheurs de thons; c'était une association pro-

fessionnelle fondée par Hermas et dont le prêtre était Eptaikenthos, fils d'Asiatikos. L'un des deux épimélètes s'appelait Ζῆνις; le génitif Ζῆνι est connu déjà à Varna (AM X. 1885 p. 317 l. 29 et 39 et p. 319). La divinité principale de l'association était Priape, dieu des jardiniers, des bergers et des pêcheurs, cf. par ex. Anthol. Pal. VI. 33; les reliefs de l'autel se rapportent à Priape. Date: IIème s. après J.-C. environ.

II. Autres reliefs (p. 18—25).

5. Relief représentant un „répas funébre”; trouvé à Varna dans les fondations du nouveau théâtre et actuellement au musée de Varna (inv. III 290). Photo tab. 3, n° 5. Plaque en marbre blanc, h. 0·95 m, l. 0·71 m, ép. 0·09 m. Un homme à demi couché sur une κλίνη tient dans la main gauche un rouleau de papier et dans la droite une couronne qu'il passe à une femme assise sur un fauteuil à gauche.

La table est petite, ronde, à trois pied, sur elle est servi le repas; à gauche un petit palefrenier conduisant un cheval. Près de la femme assise, une petite servante debout; à droite, un valet debout aussi. Inscription est transcrite p. 20; ... ἐὼν dans la 1ère ligne peut-être Παρμ]ένων.

Date: IIème s. après J.-C. environ.

6. Relief représentant Zeus et Héra, trouvé près de Monastyr (arr. Provadia), actuellement au musée de Varna inv. III 547. Photo tab. 4, n° 6. H. 0·32 m, l. 0·31 m, ép. 0·065 m. Relief anépigraphé; à gauche, Zeus debout, nu, barbu, une auréole autour de la tête, tient un sceptre de la main gauche, et tend sa droite tenant une patère vers un autel situé à gauche; à droite, Héra, vêtue, une auréole analogue autour de la tête, porte des attributs analogues dans ses mains. — L'auréole n'a ici rien à faire avec le christianisme

7. Relief provenant de la station romaine d'Erite (entre Odessos et Mesembria) et représentant Hercule; actuellement au musée de Varna inv. III. 501. Photo tab. 4, n° 7. H. 0·194 m, l. 0·143 m, ép. 0·036 m; ce relief anépigraphé représente un Hercule nu, aux formes athlétiques, barbu, portant sa massue de la main droite, une peau de lion sur l'avant-bras gauche et semblant tenir dans sa main gauche les pommes des Hespérides.

III. Catalogues éphébiques (p. 26—32).

8. Catalogue éphébique de l'année 215 après J.-C., trouvé sur le marché de Varna, où il fut remployé dans un tombeau du IVe s. après J.-C.; actuellement au musée de Varna inv. III. 348. Photo planche 5, n° 8a, pl. 6, n° 8b. Plaque en marbre blanc un peu endommagée, h. 1·08 m, l. 0·9 m, ép. 0·12 m. Encadrement décoré en relief: deux colonnes portent un arc, dans l'angle droit (l'angle gauche manque) un éphèbe nu, tenant dans sa droite un objet rond, un disque ou un vase à huile et dans sa gauche une

palme. Transcription du texte p. 26 et suiv.; ce texte est daté a) d'après les consuls de l'année 215 après J.-C. Maecius Laetus et Sulla Cerialis, b) d'après le prêtre du Grand Dieu d'Odessos, dont le nom a été omis par le graveur, c) d'après l'archonte de la ville, dont le surnom, Παρμι, est peut être incomplet ou à expliquer d'après Ζῆνι du texte n° 4.

Le nom du Grand Dieu était Derzelas, non Derzelates; il faut donc restituer autrement le début d'un autre catalogue, publié par Kalinka (Antike Denkmäler in Bulgarien n° 114 = IGRR I. n° 1439): Αγαθῆι [τύχη] Πείω καὶ Πρόκλω ὑπάτοις πρὸ [date d'après le calendrier romain, ἱερωμένου] θεοῦ μεγάλου Δερζέλα τὸ [chiffre, τοῦ δεῖνος] etc.

Les éphèbes ont tous le prénom d' Αὐρήλιος; notre catalogue reflète l'influence de la constitutio Antonina (ou Antoniniana) de l'année 212 après J. C., cf. le catalogue attique IG III., 1 n° 1177.

Trois pères portent des surnoms romains: c 19 Κάτλος = Catulus, c 20 et 21 Κάστος = Castus, c 10 Βάλης = Valens; cf. aussi Μαροτιάλης b 14, Βιάτωρ c 22, et le prénom Μᾶρκος a 16, b 5, 10, 16, 21, c 7.

Noms romains parmi les éphèbes: Ἀκτιος a 8, Βιάτωρ c 21, Γερμανός c 19, Ἰνγένης c 20, Μᾶρκος b 10, 16, 19, c 9, Φαρσουλεῖος a 11, Φίρμος a 1; cf. aussi Κρισπεῖνος c 8 et Γρεκῖνος c 1.

Noms thraces: Τατᾶς a 7, Δαδᾶς b 11, c 4, Ζιέρις c 22, Μέντης (a 21, b 3), peut être aussi Ἀπελᾶς (b 18, 19, c 2, a 16, b 1, c 3). Les noms grecs sont en grande majorité.

9. Trois fragments de catalogues éphébiques. Fragment α) trouvé à Varna, actuellement au musée de Varna inv. III 131; photo 9 α à la pl. 5; h. 0·75 m, l. 0·45 m, ép. 0·12 m; l'angle supérieur gauche porte une décoration, les débuts de lignes conservés sont restitués p. 31 d'après le catalogue n° 8.

Fragment β) trouvé à Varna, actuellement au musée de Varna inv. III 349; photo 9 β sur la planche 7; h. 0·33 m, l. 0·3 m, ép. 0·14 m, l'angle supérieur droit est décoré; aucun reste d'inscription.

Fragment γ) trouvé à Dionysopolis-Baltschik, actuellement au musée de Varna inv. III 331; photo 9 γ sur la planche 7; h. 0·26 m, l. 0·19 m, ép. 0·17 m; l'angle supérieur droit est décoré; aucun reste d'inscription.

Les catalogues éphébiques trouvés en Attique et provenant de l'époque impériale sont décorés quelq'efois en relief, mais la décoration en est différente; ce sont plutôt les reliefs des tombeaux attiques de la même époque qui présentent des analogies d'encadrement, cf. p. 32 note 3; un éphèbe tenant une palme sur le relief chez Conze, Die attischen Grabreliefs (texte p. 73 n° 2022).

IV. Dédicaces aux divinités (p. 32—43).

10. Petit autel en marbre blanc dédié à Athéna Soteira, trouvé à Mesembria au bord de la mer; on ne sait pas où il est gardé actuellement.

Dessin fig. 1a (à la p. 33), 1b (à la p. 34). H. 0·33 m, l. 0·3 m, ép. 0·19 m. Le texte, transcrit à la p. 33, est gravé sur la face supérieure. L'autel fut dédié par les στρατηγοί qui étaient au nombre de six; d'autres dédicaces des stratèges de la même ville cf. Seure, R A 1911, II. p. 424, Kalinka A. D. p. 192 n° 227; les ταξίαρχοι de Mesembria étaient aussi au nombre de six (Dumont-Homolle p. 463 n° 111m). La ville était d'origine dorienne (Strabon VII 319 et Hérodote VII 33); il est naturel qu'elle ait eu six (ou trois) phyles.

Le nom Ἀθαναίων, qui manque dans les collections de Bechtel, Hist. griech. Eigennamen, ne se rencontre que dans les inscriptions de Mégare et de ses colonies, Kalchedon, Byzantion, Mesembria (p. 34 note 4).

La forme Μοιραγένειος appartient elle aussi au dialecte mégarien.

Sur la face supérieure de l'autel, au milieu du dernier mot de l'inscription, est creusé un trou carré; je n'ai aucune note sur sa nature.

11. Autel en calcaire dédié à la Mère des Dieux et trouvé à Marcianopole, actuellement au musée de Varna inv. III 221. Photo n° 10 à la planche 8, dessin fig. 2 à la p. 35. H. 0·62 m, l. 0·32 m—0·38 m, ép. 0·27 m. Sur la face supérieure un cadre rond en relief. Le texte transcrit à la p. 36, contient une dédicace à la Mère des Dieux; au nom de celle-ci est accolée l'épithète Οὐρανία, épithète qui appartient en réalité à l'Atargatis Syrienne, comme son équivalent latin Caelestis à la déesse carthaginoise Virgo Caelestis.

Le mot Μητρὶ est gravé avec τ (au lieu d'η); un phénomène analogue revient souvent dans les textes provenant de l'ancienne Thrace.

Date: fin du IIème ou le IIIème s. après J.-C. environ.

12. Autel en calcaire dédié à Apollon Aularchéon os, trouvé avec le n° précédent à Marcianopole, actuellement au musée de Varna inv. III 220. Photo n° 11 sur la pl. 8, dessin fig. 3 à la p. 35. H. 0·85 m, l. 0·28 m—0·38 m, ép. 0·24 m (au milieu de la h.). Texte transcrit à la p. 37. La lettre P dans le surnom du dieu a été restituée d'après les inscriptions citées à la même page note 2, 3, 4; la divinité s'appelle ou Θεὸς Μέγας Ἐπηρόος, ou Ἀπόλλων.

La forme ἀνεθόμην revient dans l'inscription de Pizos de l'année 202 après J.-C., citée p. 38 note 1.; εὐχαριστέω avec le génitif est isolé.

Date: IIIème s. après J.-C. environ.

13. Fragment d'une inscription (une dédicace peut-être) de Dionysopolis, trouvé à Baltschik dans la rue principale qui mène au port, actuellement au musée de Varna inv. III. 178. Sur la plaque fut d'abord, à l'époque de Trajan ou d'Hadrien, gravé un relief (photo 12a sur la planche 9); vers la moitié du IIIème siècle, le revers de la plaque fut réemployé pour une dédicace, semble-t-il, faite en l'honneur de l'empereur Gordien III et de sa femme Tranquillina par une association religieuse peut-être.

14. Restitution de deux inscriptions d'Anchiale.

Les passages de Strabon (VII. 6, 1). et d'Ammien Marcellin (XXVII 4, 12) sont importants pour l'histoire de la petite ville.

Une inscription publiée plusieurs fois (E. Sayger et A. Desarnod: Album d'un voyage en Turquie etc., Paris, Engelmann et Cie, planche 47 fig. 1, Chkorpil, Einige Bemerkungen etc. p. 79—80, Jiretschek-Hartl: AEM 1886 p. 146 suiv., Dumont-Homolle Mélanges etc. p. 363 n° 62, 27 et p. 568; IGRR I. n° 767, cf. aussi Ch. Picard, Ephèse et Claros etc. p. 124 note 8 et 717 note 2) doit être restituée autrement (p. 41): au lieu de quatre femmes, ce sont quatre phyles de la ville qui ont dédié les statues des divinités. Dans une ville d'origine ionienne le nombre de quatre phyles est naturel.

Une autre inscription (Album planche 41 n° 1, Dumont-Homolle p. 465 n° 111 t, p. 576; CIG 2052b, Le Bas 1556) a été retrouvée et republiée dans les Izvestia etc. de la société arch. Bulgare, I. 1910 p. 226 en majuscules seulement, sans qu'on se soit aperçu qu'il s'agissait d'un texte déjà connu; plaque en marbre blanc h. 0·62 m, l. 0·65 m, ép. 0·7 m; l'éditeur n'indique pas où se trouve la pierre actuellement et ne donne ni photographie ni dessin. Transcription p. 42.

V. Inscriptions en l'honneur de certains personnages (p. 43—47).

15. L'inscription publiée par V. Parvân (Histria VII p. 26 n° 17 et planche 4 = Suppl. epigr. Graecum II n° 461) d'après un estampage seulement était gravée sur l'une des faces d'un bloc de marbre trouvé en 1916 près du village de Karanasouf, dans la Dobroudja du nord; on ne sait pas où se trouve ce bloc actuellement. La photo, planche 10, n° 13 b, donne le texte déjà connu; sur une face étroite du même bloc est gravé un autre texte, photo planche 10, n° 13 a, dessin p. 44 fig. 4, transcription p. 43. Ce texte, qui remonte au IIIème s. av. J.-C., est original, l'autre texte métrique déjà connu provient d'un remploi. Dimensions du bloc: h. 0·52 m, l. 0·68 m, ép. 0·38 m; la face originairement inférieure (= face de l'inscription métrique) porte deux trous de goujon quadrangulaires, la face originairement postérieure un trou avec des traces de plomb.

16. Inscription en l'honneur de l'empereur Claude, provenant de Mesembria.

Plaque en marbre h. 0·21 m, l. 0·49 m, ép. 0·20 m; la moulure dont les traces on voit près du bord supérieur a été abattue intentionnellement. On a trouvé la plaque à Mesembria et on l'a réemployée dans le mur de la djamiéh turque de la même ville.

Dessin p. 45 fig. 5, transcription p. 44.

Le nom du gymnasiarque et agonothète est tout simplement Γναῖος Γναῖου.

17. Inscription double en l'honneur de l'empereur Titus, provenant de Varna. Dessin p. 45 fig. 6. Bloc en marbre

trouvé à Varna, rue Šejnovo, actuellement au musée de Varna inv. III 359. H. 0·2 m, l. max. 0·86 m, ép. 0·48 m. Restitution du texte p. 46; cf. inscription analogue d'Aboba, IGRR I n° 594.

Les deux textes ont été gravés en même temps; or, l'empereur nommé dans le texte qui se trouve à droite est, lui aussi, Titus et non Vespasien.

VI. Inscriptions funéraires ou ayant rapport au culte des morts (p. 47—56).

18. Inscription trouvée au village de Turk Arnaoutlar (arr. de Provadia), actuellement au musée de Varna inv. III n° 162. Photo planche 11, n° 14. Plaque en calcaire, h. 0·9 m, l. 0·57 m, ép. 0·09 m. Transcription p. 47; quelques mots non transcrits ne sont pas clairs: l. 2, peut-être le nom du fils de Dinis au génitif; l. 3, peut-être *πολύουνητός*; l. 6, peut-être le nom de la famille au génitif pluriel (*Καθουμων?* ou *Κλοούμων?*); l. 7, peut-être *τὸν τιμωροῦντα*, ce qui rend l'expression obscure. Intéressante est la mention des Nymphes à la l. 2; les Nymphes sont jointes au héros; *ὁ περιβώμοος* (l. 6) signifie le héros; la l. 5 se rapporte à la fête des Rosalia.

19. Stèle funéraire d'une femme de Varna Trouvée à Varna (IIIème quart.), actuellement au musée de Varna inv. III 157. Photo planche 12 n° 15. Plaque en marbre h. 1·09 m, l. au milieu 0·33 m, ép. 0·11 m; la partie inscrite est terminée en haut par une simple moulure et un acrotère en forme de palmette avec volutes. Transcription p. 49; d'après l'écriture et l'orthographe la stèle provient de la fin du Vème ou du début du IVème s. av. J.-C.; elle est donc des plus anciens monuments de la ville.

Les stèles attiques et celles de la Russie méridionale fournissent un certain nombre de monuments semblables, sans qu'on puisse noter une analogie stricte dans tous les détails.

20. Épigramme funéraire d'un gymnasiarque de Varna. Fragment d'une plaque en marbre, trouvé à Varna près du moulin „Sofia“, actuellement au musée de Varna inv. III. 285. Photo planche 13, n° 16. H. 0·67 m, l. 0·62 m, ép. 0·22 m. Transcription p. 51. L'épigramme a été restituée d'après les textes analogues; si la restitution est correcte, nous avons dans les lignes 1 et 2 le reste d'une réponse, métrique elle aussi, de l'oracle d'Apollon à Klaros. Les documents épigraphiques connus concernant les relations de cet oracle avec les villes grecques sur la côte Ouest de la Mer Noire, ont été recueillis par Ch. Picard, Ephèse et Claros, p. 694.

21. Autel portant une épigramme funéraire et trouvé à Marcianopolis, actuellement au musée de Varna inv. III 455. Dessin (et transcription) p. 53 fig. 7. Autel en calcaire h. 1·44 m, l. (au milieu) 0·45 m, (en bas et en haut) 0·65 m, ép. 0·42 m. Le haut de la face antérieure est décoré d'une rosette en son milieu et d'une palmette à ses bords; au dessous de la partie inscrite est une fleur de lierre à deux feuilles. Le défunt, Ménan-

dros, a quitté sa patrie, Thyateira en Asie Mineure, où il a laissé sa famille; de là *τύμβον ἄλοπον ἔχω*. Belle écriture de l'époque impériale.

22. Inscription funéraire de Mentès et de sa femme, provenant de Varna.

Photo planche 12, n° 17.

Plaque en marbre, trouvée sur le marché de Varna, où elle fut remployée dans un tombeau du IVème s. après J.-C.; actuellement au musée de Varna inv. III. 355. H. 0·61 m, l. 0·45 m, ép. 0·16 m. Décoration en lignes gravées: fronton avec simples acrotères; au centre, une rosace, entourée d'un cercle. Transcription p. 54; a) inscription en prose, b) épigramme, c) remarque ajoutée plus tard en caractères grossiers, quand l'esclave Trophimos fut enseveli dans le même tombeau.

23. Inscription funéraire de deux femmes de Varna. Photo planche 14, n° 18. Plaque en marbre trouvée à Varna, rue Solunska, actuellement au musée de Varna inv. III 357; h. 0·37 m, l. 0·33 m, ép. 0·1 m. Stèle à fronton avec simples acrotères et décoré en son centre d'un cercle en saillie (patère?). Sur la stèle deux »tabulae ansatae«, dont chacune porte le nom d'une femme. Transcription p. 77.

24. Sarcophage de Flavius Felix de Mesembria. Dessin (et transcription) p. 57 fig. 8. Le sarcophage a été dégagé dans l'ancienne nécropole à l'Ouest de la ville; on ne sait pas où il se trouve actuellement. Inscription métrique d'une forme peu soignée, ce qui rend la restitution très incertaine; on ne sait même pas s'il s'agit d'hexamètres seuls ou de distiques élégiaques. A la fin une „multa sepulcralis“ en prose, mais où parfois quelques syllabes ont une forme métrique.

VII. Incriptions latines (p. 56—69).

25. Borne-frontière, trouvée dans les ruines de Marcianopolis, actuellement au musée de Varna inv. III 2. Transcription p. 56. Autres bornes déjà connues: p. 57 et 58, n° 2—5. Notre borne remonte à l'époque où Marcianopolis faisait partie de la province de Thrace; il en était ainsi sous l'empereur Commode. A la fin du règne de Commode ou sous Septime-Sévère elle fut rattachée à la Moesie inférieure; c'est le terminus antequem de notre borne.

Nous connaissons 5 exemplaires de bornes d'Antius Rufinus, remontant à l'année 136 après J.-C.; quatre d'entre eux ont été publiés dans le CIL III, n° 749, p. 992, n° 12407, n° 14422¹, le cinquième dans la revue Klio XII 1912 p. 236 note 1; l'éditeur (B. Filow) lit M. comme prénom d'Antius Rufinus, cf. aussi Izviestia etc. II. 1911 p. 271. Ce prénom existe-t-il vraiment sur la pierre, où y a-t-il erreur? cf. CIL III. p. 992, Österr. Jh. I. Beiblatt col. 186.

L'étude des bornes frontières des villes de Callatis et d'Odessos nous montre que les villes grecques sur la côte Ouest de la mer Noire n'occu-

paient pas un territoire continu; le développement du *κοινόν* de ces villes n'est pas bien connu dans le détail.

26. Inscription de l'empereur Antoninus Pius, provenant des environs de Bourgas.

Dessin p. 61 fig. 9. Plaque en marbre h. 0·74 m, l. 0·92 m, ép. 0·11 m, trouvée près du village de Kara-Kioutouk, sur la route romaine, entre les stations romaines de Deultum et de Sadamé. Transcription p. 62; après une mesure d'ordre général concernant toute la province de Thrace, suit (l. 7 suiv.) une indication spéciale concernant la colonia de Deultum. Burgos (l. 7) est un nominatif singulier; la même forme (l. 3) est un accusatif pluriel; c'est le plus ancien exemple connu de ce mot.

Le texte a été publié et commenté en détail par G. Kazarow (Izviestia de l'Institut archéologique bulgare IV, 1926—27 p. 107 et suiv. avec une photographie d'un estampage).

27. Inscription métrique provenant du village de Voivoda. Plaque en marbre, qui se trouvait au village de Voivoda, arrond. de Novi Pazar (préfecture de Choumen), actuellement au musée de Choumen; on ne connaît pas l'origine de la plaque. Photo planche 14 n° 19. H. max. 0·70 m, l. max. 0·97 m, ép. 0·1 m. Epigramme funéraire, semble-t-il, provenant d'un cénotaphe. Ecriture du IIIème s. après J.-C. environ. Transcription p. 64.

Publiée par G. Kazarow (Izviestia etc. IV. 1926—27 p. 105 et suiv. avec un fac-simile); notre restitution est d'accord avec la sienne en principe, j'indique les différences de lecture p. 64 notes 4—9. D'après ma restitution de la fin de l'épigramme, le malheureux s'est suicidé et un certain Eusebius lui a érigé un cénotaphe.

28. Inscription d'un fermier de la douane de Letnice. Partie inférieure d'une base de statue en calcaire, actuellement dans le narthex extérieur de l'église du village de Letnica (arrond. de Lovetch); elle provient des ruines de Nicopolis ad Haemum, d'où elle fut transportée d'abord dans le village de Lažena (lire Lajena, cf. aussi CIL III 7434/35), plus tard à Letnica.

Dessin p. 66 fig. 10. H. max. 0·98 m, l. 0·79 m et 0·60, ép. 0·52 m.

Texte transcrit p. 65; inscription d'un *conductor publici portorii Illyrici utriusque et ripae Thracicae* (sic d'après la copie de M. Chkorpil); autres fermiers déjà connus CIL III. 7429, 7434—35, V. Parvân Histria IV. 1916 n° 15 et 16.

29. Inscription latine funéraire de Marcianopolis. Plaque en calcaire, trouvée dans les ruines de Marcianopole, dans une vallée appelée Karovtcha, actuellement au musée de Varna inv. III 514.

Dessin p. 67 fig. 11. H. 1·90 m, l. 0·90 m, ép. 0·26 m. Transcription p. 69; la plaque est décorée en relief.

Index epigraphicus.

A) Inscriptiones graecae.

a) Dii deaeque et heroes¹⁾.

'Αθαναία Σώτειρα	 33
'Ατθης	 57
'Απόλλων Αύλαρχηνός	 37
„ Κλάριος	 51
„ Κολοφώνιος	 41
Αύλαρχηνός v. 'Απόλλων	
Δερζέλης θεός μέγας	..... 26, 31
'Ερμῆς	 44
'Ηρακλῆς	 44
'Ηρωσ ἀθάνατος	 47
„ Μανίμαζος	 14
„ Παλαδεινηνός	..... 7, 9
„ 'Ρησκουπόρεος	 47
θεός 'Απόλλων Αύλαρχηνός	37
„ εἰσχυρός	 37
„ Παλαδεινηνός	 8
Μήτηρ θεῶν Οὐρανία	 36
Μοῖραι	 57
Νύμφαι	 47
Οὐρανία Μήτηρ θεῶν	 36
περιβώμοος (scil. ἤρωσ)	... 47

b) Imperatores, domus eorum, magistratus Romani.

Σώτειρα 'Αθαναία	 33
'Αδριανός	 31

¹⁾ Cultus deorum, v. p.

Γορδιανός (III.)	 38
Κλαύδιος	 44
Τίτος	 46
Τραγκυλλεῖνη, Gordiani III ux.	38
θεός Αὐγοῦστος (Τίτος)	.. 46
Μαίκιος Λαίτος ὑπατος	.. 26
Σύλλα Κεριάλης ὑπατος	.. 26

c) Nomina cognomina virorum et mulierum.

'Αγαθήνωρ Δαδᾶ	..... 26 c 4
„ 'Ηφαιστίωνος	.. 27 a 9
„ Ζωποιρίωνος	.. 27 b 9
„ 'Ιουλιανοῦ	.. 26 praescr.
„ v. Φλάβιος	..... 27 b 13
'Αθαναίων Ματροδώρου	... 33
Αἰσχρίων 'Αριστοδήμου	.. 43
'Ακτιος Εὐελπίστου	..... 26 a 8
'Αλέξανδρος, f. Ξένων	.... 26 a 5
„ f. Φίρμος	... 26 a 1
'Αλεξίμαχος, f. 'Απελᾶς	... 26 c 3
'Αλφίος, f. 'Ηράκων	 33
'Ανθεστήριος, f. Παιδάρχη	49
'Ανίκητος, T. et M. Φλά- ουιος	 41
'Αννειον 'Ελληνος	 54
'Αννι, p. 'Ελλη]ν	 20
'Αντίπατρος Δαδᾶ	..... 27 b 11
'Αντόνιος v. Βίσδης	 11
'Αντώνιος Γίμωνος (sic)	.. 27 b 17
'Απ]απούριος	 51

'Απελᾶς, <i>f.</i> 'Ατανδρίων ... 26 c 2	Δημήτριος, <i>f.</i> Σεραπίων ... 55
„ 'Αλεξιμάχου ... 26 c 3	Δίνις 47
„ <i>f.</i> 'Επαμίνων ... 27 b 18	Διογένης, <i>f.</i> Παρμένων ... 27 b 15
„ <i>f.</i> Μᾶρκος ..... 27 b 19	Διοκλῆς 'Επαμίνωνος ..... 27 a 19
„ Μάρκου ..... 27 a 16	„ 'Ηλι ..... 27 a 15
„ Σωτήρος ..... 26 b 1	„ Μάρκου ..... 26 c 7
'Απη ..... <i>f.</i> 'Ηφεστίων ... 27 c 17	„ Μοσχίωνος ..... 26 b 7
'Απολλόδωρος Μέντου ..... 27 a 21	Διονυσ. .... Κλητιάδου ... 27 b 20
'Αριστόδημος, <i>f.</i> Αἰσχυρίων . 43	Διονύσιος 46
'Αρτεμ 31	„ p. et f. .... 27 a 13
'Αρτεμίδωρος Διονυσίου ... 27 a 12	„ <i>f.</i> 'Αρτεμίδωρος . 27 a 12
„ Ξεάνδρου ... 26 a 2	„ , <i>f.</i> 'Αρτέμων ... 26 c 6
'Αρτέμων Διονυσίου ..... 26 c 6	„ Ζωποιρίωνος ... 26 b 8
„ <i>f.</i> Πρωταγόρας ... 27 a 14	„ , <i>f.</i> Μαρτεῖνος ... 37
'Ασιάτικος 'Επταικένθου ... 14	„ , <i>f.</i> Μένιππος ... 27 a 18
'Ασκληπιάδης, <i>f.</i> Μητρό-	„ Μέντου ..... 26 b 3
δωρος ..... 27 c 16	„ Μητίου ..... 27 a 10
'Ατανδρίων 'Απελᾶ ..... 26 c 2	Διονυσόδ[ωρος] 39
„ Νουμηγίου ... 27 a 17	„ 'Ιουλιανοῦ ..... 26 praescr.
„ Ξένωνος ..... 26 b 4	
Αὐρήλιος, complures ... 26	'Εκαταῖος Μοιραγένειος ... 33
„ plures 39	'Ελλην 'Ηφαιστίωνος ..... 26 a 6
„ , v. Μαρτεῖνος ... 37	„ Μάρκου ..... 26 b 5
„ , v. Πολυχρόνιος . 42	'Επαμίνων 'Απελᾶ ..... 27 b 18
Αὐρήλια Γλαύκου, mar. Πο-	„ , <i>f.</i> Διοκλῆς ... 27 a 19
λυχρόνιος 42	„ , <i>f.</i> Ξένων ..... 27 c 18
	'Επταικένθος 'Ασιάτικου ... 14
Βάλης, 'Ιούλιος ..... 27 c 10	'Ερμᾶς 14
Βασιλεὺς Μενάνδρου ..... 27 c 14	Εὐέλπιτος, <i>f.</i> "Ακτιος ... 26 a 8
Βένδικος, <i>f.</i> Βίσδης 'Αντόνις 11	Ζῆνις Ποσιδωνίου 14
Βιάτωρ, <i>f.</i> Ζιέρις ..... 27 c 22	Ζωποιρίων, p. et f. .... 26 b 6
„ Κλ. Κάστου ..... 27 c 21	„ , <i>f.</i> 'Αγαθήνωρ .. 27 b 9
Βίσδης 'Αντόνις Βενδίκου . 11	„ , <i>f.</i> Διονύσιος ... 26 b 8
Γερμανός Κλ. Κάτλου ..... 27 c 19	'Ηλι... , <i>f.</i> Διοκλῆς ..... 27 a 15
Γίμων (sic), <i>f.</i> 'Αντώνιος ... 27 b 17	'Ηρακλιανός 'Ιουλίου Με-
Γλύκων, <i>f.</i> Μᾶρκος ..... 27 c 9	στοῦ ..... 27 b 12
„ Μαρτιάλου ..... 27 b 14	'Ηράκων 'Αλφιοῦ 33
Γναῖος p. et f. 44	„ , <i>f.</i> Θεόδοτος 14
Γρεκῖνος v. Φλάβιος	'Ηφαιστίων, <i>f.</i> 'Αγαθήνωρ . 27 a 9
	„ , <i>f.</i> "Ελλην ..... 26 a 6
Δαδᾶς, <i>f.</i> 'Αγαθήνωρ ..... 26 c 4	'Ηφαιστόδ... 39
„ <i>f.</i> 'Αντίπατρος ... 27 b 11	'Ηφεστίων 'Απη ..... 27 c 17
Δεινομένης Νουμηγίου 33	

Θεόδωρος 'Ηράκωνος 14	Μεστός, 'Ιούλιος, <i>f.</i> 'Ηρακλια-
„ Τατᾶ ..... 26 a 7	νός ..... 27 b 12
Θεόφιλος Μενίππου ..... 26 a 5	Μήνιος, <i>f.</i> Διονύσιος ..... 27 a 10
	Μητρόδωρος 'Ασκληπιάδου 27 c 16
'Ιγένης Κλ. Κάστου ..... 27 c 20	„ , <i>f.</i> Φαρσου-
'Ιουλιανός, <i>f.</i> Διονυσόδωρος et	λεῖτος ..... 27 a 11
'Αγαθήνωρ ..... 26 praescr.	Μοιραγένης, <i>f.</i> 'Εκαταῖος . 33
'Ισιδωρ 39	Μοσχίων p. et f. .... 27 c 11
	„ , <i>f.</i> Διοκλῆς ..... 26 b 7
Καλόκα(ι)ρος 39	„ Νουμηγίου ..... 27 a 20
Κάστος Κλ. <i>f.</i> Βιάτωρ ... 27 c 21	„ <i>f.</i> Φιλῖνος ..... 26 b 2
„ „ , <i>f.</i> 'Ιγένης ... 27 c 20	
Κάτλος, Κλ. (<i>f.</i> Γερμανός) . 27 c 19	Νηικηφόρος 39
Κλ. v. Κάστος et Κάτλος	Νίκων Φιλήμονος 33
Κλητιάδης, <i>f.</i> Διονυσ. . . . 27 b 20	Νουμ. 39
Κρισπεῖνος, v. Φλάβιος ... 26 c 8	Νουμήνιος, <i>f.</i> 'Ατανδρίων .. 27 a 17
Κρίτων Φιλῖνου ..... 26 a 4	„ , <i>f.</i> Δεινομένης ... 33
	„ , <i>f.</i> Μάρων ..... 26 a 3
Λαμυτ... 39	„ , <i>f.</i> Μοσχίων ... 27 a 20
Μάμα 'Αρτέμωνος θ. 55	Ξένανδρος, <i>f.</i> 'Αρτεμίδωρος 26 a 2
„ Ξένωνος θ. 55	Ξένων 'Αλεξάνδρου ..... 26 a 5
Μαρκιανός 39	„ , <i>f.</i> 'Ατανδρίων ..... 26 b 4
Μᾶρκος p. et f. .... 27 b 10, 16	„ 'Επαμίνωνος ..... 27 c 18
„ 'Απελᾶ ..... 27 b 19	
„ , <i>f.</i> 'Α(π)ελᾶς ... 27 a 16	Οὐάλης, <i>f.</i> Στατίλις 7
„ Γλύκωνος ..... 27 c 9	
„ , <i>f.</i> Διοκλῆς ..... 26 c 7	Παιδάρχη 'Ανθεστηρίδ ... 49
„ , <i>f.</i> "Ελλην ..... 26 b 5	Παράμυρος p. et f. 39
„ , <i>f.</i> Σωτήρ ..... 27 b 21	Παρμένων Διογένους ..... 27 b 14
Μαρτεῖνος, Αὐρ., Διονυσίου 37	Παρμ[?]ένων Διονυσογένους . 20
„ , p. Φλάβιος Φῆ-	Παρμ... , M. Αὐρ ... 26 praescr.
λιξ 57	Παυλεῖνα 36
Μαρτιάλης, <i>f.</i> Γλύκων ... 27 b 14	Πολυνείκης, <i>f.</i> Πυθίων ... 33
Μάρων Νουμηγίου ..... 26 a 3	Πολυχρόνιος, Αὐρ 42
Ματρώδωρος, <i>f.</i> 'Αθαναίων 33	Ποσιδώνος, <i>f.</i> Ζῆνις 14
Μένανδρος 53	Πρωταγόρας 'Αρτέμωνος... 27 a 14
„ , p. et f. .... 27 c 12	Πυθίων Πολυνείκου 33
„ , <i>f.</i> Βασιλεὺς ... 27 c 14	
Μένιπ(π)ος Διονυσίου ..... 27 a 18	'Ρησκούπορις 47
„ , <i>f.</i> Θεόφιλος . 26 c 5	
Μέντης p. et f. 54	Σεραπίων Δημητρίου 55
„ , <i>f.</i> 'Απολλόδωρος . 27 a 21	Στατίλις Οὐάλεντος 7, 8
„ , <i>f.</i> Διονύσιος ..... 26 b 3	

Σωτήρ p. et f.	27	c	13
„ , f. Ἀπελᾶς	26	b	1
„ Μάρκου	27	b	21
„ , f. Φιλῖνος	27	c	15
Τατᾶς, f. Θεόδωρος	26	a	7
Γίμων, v. Γίμων	27	b	17
Τρόφιμος	54		
Φαρσουλῆος Μητροδώρου ..	27	a	11
Φῆλιξ, Φλάβιος	57		
Φιλῆνος, f. Κρίτων	26	a	4
Φιλήμων, f. Νίκων	33		
Φιλῖνος Μοσχίανος	26	b	2
„ Σωτήρος	27	c	15
Φίρμος Ἀλεξάνδρου	26	a	1
Φλάβιος Ἀγαθήνωρ	27	b	13
„ Γρεκῖνος	26	c	1
„ Κρισπέϊνος	26	c	8
„ Φῆλιξ	57		

Geographica.

Ἀγχίαλος, Οὐλπία	41	praescr.
Θυάτειρα	53	„

Chronologica.

Βοηδρομιῶν	26	praescr.
Κάλανδαι Φεβρᾶριαι	26	„

Cultus deorum.

ἀγάλματα θεῶν	41
ἀνδριάς	46
ἀρ]χιγάλλ[ος	39
βωμός	37, 42
εὐχαριστήριον	36
εὐχαριστήσα(ς)	37
ιερεύς	14, 39
ιερωμένος	26 praescr., 31
ιερωσύνη (?)	42
λοιμός	51
χρηζμός	41
χρησμός	51

Res publicae, collegia, similia.

ἀγωνοθέτης	44
αἰσι[μνήτης ?]	46
ἄρχων	26 praescr. 39
βουλή	39 (?), 41, 43
γυμνασιάρχος	44, 51
δῆμος	43
δοῦλος	54
ἐπιμελητής	14, 41
ἐπιμέλεια τῶν [ἔργω]ν	41
εὐεργέτης	43
εὐστέφανος (pocēt.)	51
ἐφηβάρχος	26, 31
ἐφηβοὶ	26 praescr., 31
θυνεῖται	14
νομή	46
ξένοι	46
πολεῖται	46
Ῥωμαῖοι	46
στραταγοί	33
συναρχία	26 praescr.
φυλή	42
„ Ἐγελητής(?), Ἡρωῆς, ..	
„ Βα[ρχί]ς, Τονζ(ηῆς) ..	41

Sepulcralia, poësis sepulcralis.

ἄνεσις	54
γένος φιλάδελφον	47
Ἴνα?]χίη	51
μοῖρα	53
πρ]όστειμον	57
ῥόδον	47
σῆμα	57
σκληροτυχῆς	57
τύμβος	53, 54
Ἔγγυγιοι ἄνδρες	51

B) Inscriptiones latinae.

a) Imperatores et magistratus Romani.

Antoninus Pius	62, 65
C. Julius Commodus Orfianus	62

b) Nomina virorum et mulierum.

Acutus Gemini	69
Carianus Cari	69
Eusebius	64
Primanus Primi	69
Primus Cari	69
Tertia Primigeni	69

c) Geographica.

burgos (-us)	62
col(onia) Fl(avia) Deult (ensium)	62
Illyricum utrumque et ripa Thracica (sic)	65
Odessus	56
Thracia	56
Thracia provincia	62

d) Notabilia varia.

apparitor imp. Antonini Pii	65
classis	64
(cohors miliaria?) equitata ..	65
conductor publ. port.	65
scrib]a tribunicius	65
statio	64
tutela	62

C) Inscriptionum origo.

Achiolu = <i>Anchialos</i> n. 14 p. 40 et 42.
Baltchik = <i>Dionysopolis</i> n. 9γ p. 31, n. 13 p. 38.
<i>Erite</i> (inter <i>Odessum</i> et <i>Mesembriam</i>) n. 7 p. 24.
Eski-Arnautlar (prope <i>Provadia</i>) n. 1 p. 5, n. 2 p. 9.
Kara-Kiutuk (pr. <i>Burgas</i>), prope fuit <i>Deultum</i> n. 26 p. 61.
Karanasuf (<i>Dobrudscha sept.</i>) = <i>Histria</i> n. 15 p. 43.
Letnica (pr. <i>Lovetsch</i>) n. 28 p. 65.
Marin-tepe (<i>Dolni Tschiflik</i> pr. <i>Varna</i>) n. 3 p. 10.
Misivria-Mesembria n. 10 p. 32, n. 24 p. 56.
Monastyr (pr. <i>Provadia</i>) n. 6 p. 22.
<i>Nicopolis ad Istrum</i> v. <i>Letnica</i> .
Reka Devna: <i>Marcianopolis</i> n. 11 p. 36, n. 12 p. 37, n. 21 p. 52, n. 25 p. 56, n. 29 p. 68.
Türk-Arnautlar (pr. <i>Provadia</i>) n. 18 p. 47.
Varna = <i>Odessos</i> n. 4 p. 12, n. 5 p. 18, n. 8 p. 26, n. 9α, β p. 30, n. 17 p. 46, n. 19 p. 49, n. 20 p. 50, n. 22 p. 54, n. 23 p. 55.

Seznam vyobrazení v textu.

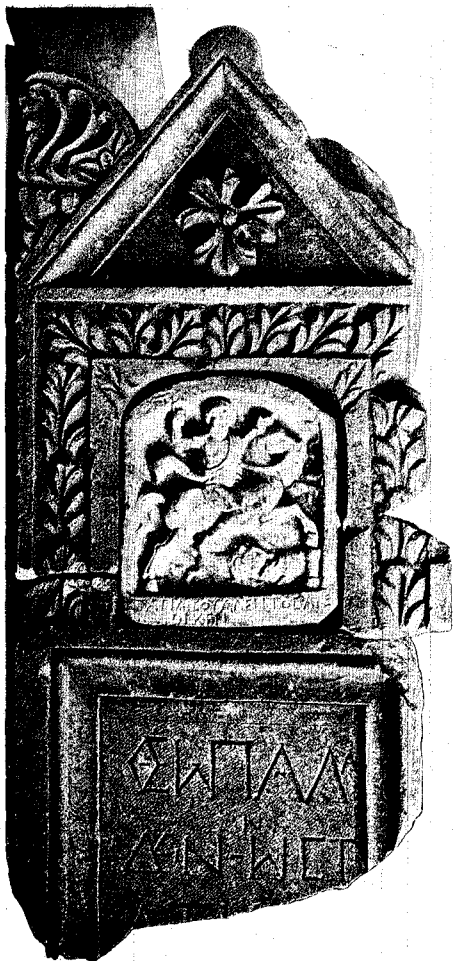
	Strana
Číslo 1a. Oltář věnovaný Athéně Soteire z Mesembrie	33
Číslo 1b. Celkový pohled na tentýž oltář	34
Číslo 2. Oltář z Marcianopole s věnováním Matce Bohů	35
Číslo 3. Oltář z Marcianopole s věnováním Apollonu Aularchenovi	35
Číslo 4. Nápis z Histrie	44
Číslo 5. Nápis z Mesembrie	45
Číslo 6. Nápis z Odessu (Varny)	45
Číslo 7. Metrický nápis náhrobní z Marcianopole	53
Číslo 8. Sarkofág Flavia Felixe z Mesembrie	57
Číslo 9. Nápis císaře Antonina Pia z Burgasska	61
Číslo 10. Nápis z Letnice	66
Číslo 11. Latinský nápis náhrobní z Marcianopole	67

Seznam fotografií.

Tab. 1. Obr. 1a. Relief z Eski-Arnautlaru. Obr. 1b. Thrácký jezdec z reliefu 1a.
Tab. 2. Obr. 2. Jiný relief z Eski-Arnautlaru. Obr. 3. Relief s Marin-tepe.
Tab. 3. Obr. 4. Relief z města Varny. Obr. 5. Relief „pohřební hostiny“ z města Varny.
Tab. 4. Obr. 6. Relief Dia a Hery z Monastýru. Obr. 7. Relief Herakleův z Erite.
Tab. 5. Obr. 8a. Seznam efebů z Varny. Obr. 9a. Zlomek seznamu efebů z Varny.
Tab. 6. Obr. 8b. Začátek seznamu efebů 8a.
Tab. 7. Obr. 9β. Zlomek jiného seznamu z Varny. Obr. 9γ. Zlomek seznamu efebů z Dionysopole.
Tab. 8. Obr. 10. Věnování Matce Bohů z Marcianopole. Obr. 11. Oltář Apollonův z Marcianopole.
Tab. 9. Obr. 12a. Relief z Dionysopole. Obr. 12b. Zadní strana téhož reliefu.
Tab. 10. Obr. 13a. Podstavec sochy z Histrie. Obr. 13b. Druhá strana téhož podstavce.
Tab. 11. Obr. 14. Nápis z Türk-Arnautlaru.
Tab. 12. Obr. 15. Náhrobní stela z Varny. Obr. 17. Náhrobní nápis Mentův z Varny.
Tab. 13. Obr. 16. Náhrobní nápis gymnasiarchův z Varny.
Tab. 14. Obr. 18. Náhrobní nápis dvou žen z Varny. Obr. 19. Metrický nápis ze vsi Vojvoda.

Obsah.

	Strana
Úvod	3
I. Reliefy s obrazem thráckého jezdce	5—17
Č. 1. Relief z vesnice Eski-Arnautlar	5
Č. 2. Fragment jiného reliefu z Eski-Arnautlar	9
Č. 3. Relief s Marin-tepe	10
Č. 4. Relief z města Varny	12
II. Jiné reliefy.	18—25
Č. 5. Relief „pohřební hostiny“ z Varny	18
Č. 6. Relief Dia a Hery z Monastýru	22
Č. 7. Relief Herakleův z Erite	24
III. Seznamy efebů	26—32
Č. 8. Seznam efebů z Odessu z r. 215 po Kr.	26
Č. 9. Zlomky tří jiných seznamů	30
IV. Věnování bohům	32—43
Č. 10. Věnování Athéně Soteire z Mesembrie	32
Č. 11. Věnování Matce Bohů z Marcianopole	36
Č. 12. Věnování Apollonovi s příjmím Αὐλαρχηγός z Marcianopole	37
Č. 13. Neúplný nápis z Dionysopole (snad věnování božstvu)	38
Č. 14. Nové čtení věnovacího nápisu z Anchialu	40
Jiný nápis, rovněž z Anchialu	42
V. Čestné nápisy	43—47
Č. 15. Nápis na podstavci sochy z Histrie	43
Č. 16. Nápis z Mesembrie k počtě císaře Klaudia	44
Č. 17. Nápisy k počtě císaře Tiberia z Varny	46
VI. Nápisy náhrobní a týkající se kultu mrtvých	47—56
Č. 18. Nápis ze vsi Türk-Arnautlar	47
Č. 19. Náhrobní stela Paidaršina z Varny	49
Č. 20. Náhrobní nápis gymnasiarchův z Varny	50
Č. 21. Metrický náhrobní nápis z Marcianopole	52
Č. 22. Náhrobní nápis Menta a jeho ženy z Varny	54
Č. 23. Náhrobní nápis dvou žen z Varny	55
Č. 24. Sarkofág Flavia Felixe z Mesembrie	56
VII. Mezníky a nápisy latinské	56—69
Č. 25. Mezník území Odesských	56
Č. 26. Nápis císaře Antonina Pia z Burgasska	61
Č. 27. Metrický nápis ze vsi Vojvoda	64
Č. 28. Nápis nájemce cla z Letnice	65
Č. 29. Latinský nápis náhrobní z Marcianopole	68
Resumé	71—78
Index epigraphicus	79—83
Seznam vyobrazení v textu	84
Seznam fotografií	84

1a. Relief z Eski-Arnautlaru.

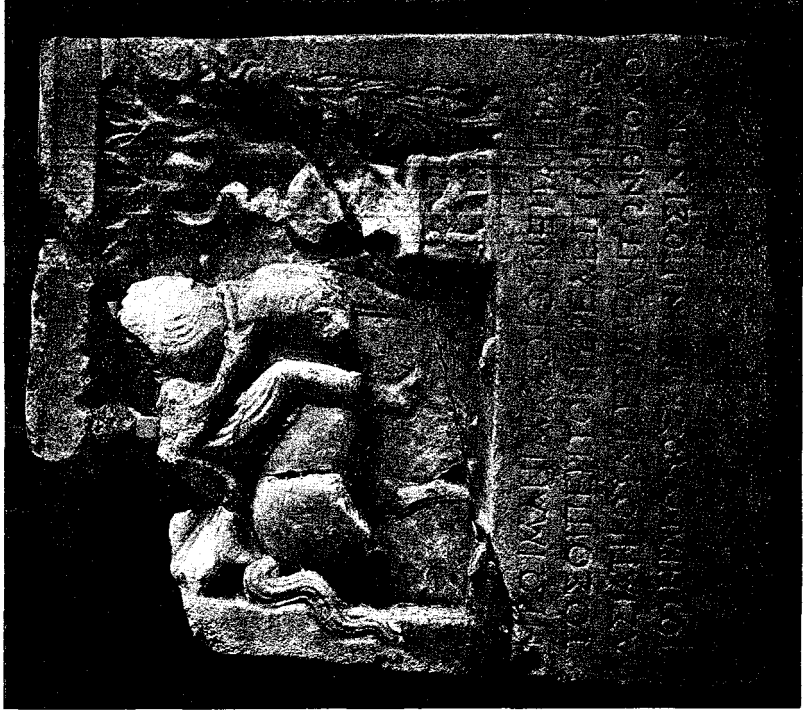
1b. Thrácký jezdec z reliefu 1a.

2 Jiný relief z Eski-Arnautlaru.

3. Relief s Marin-tepe.

4. Reliéf z města Varny.

5. Reliéf „pohřební hostiny“ z města Varny.

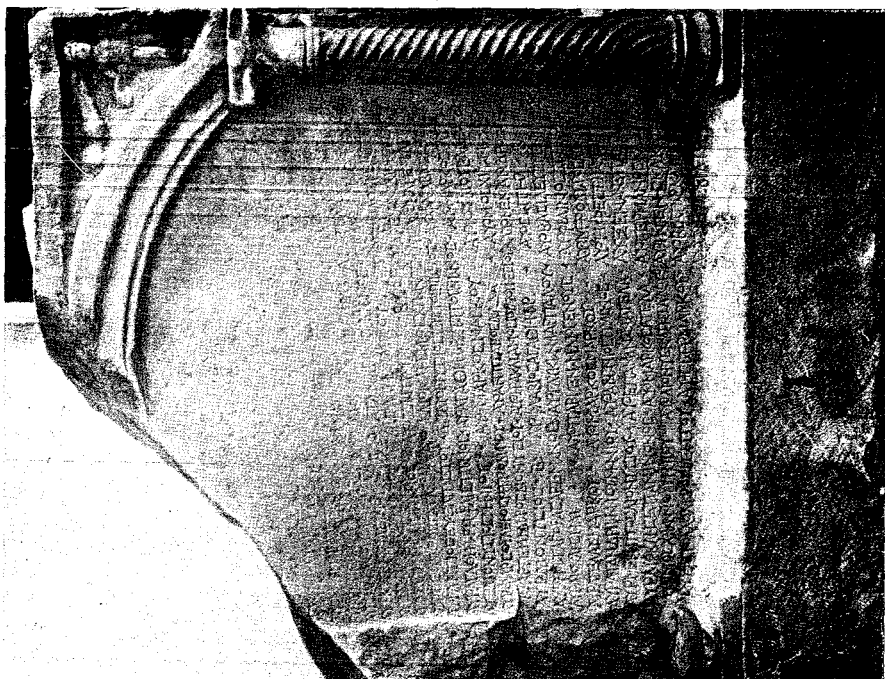
6. Relief Dia a Hery z Monastýru.

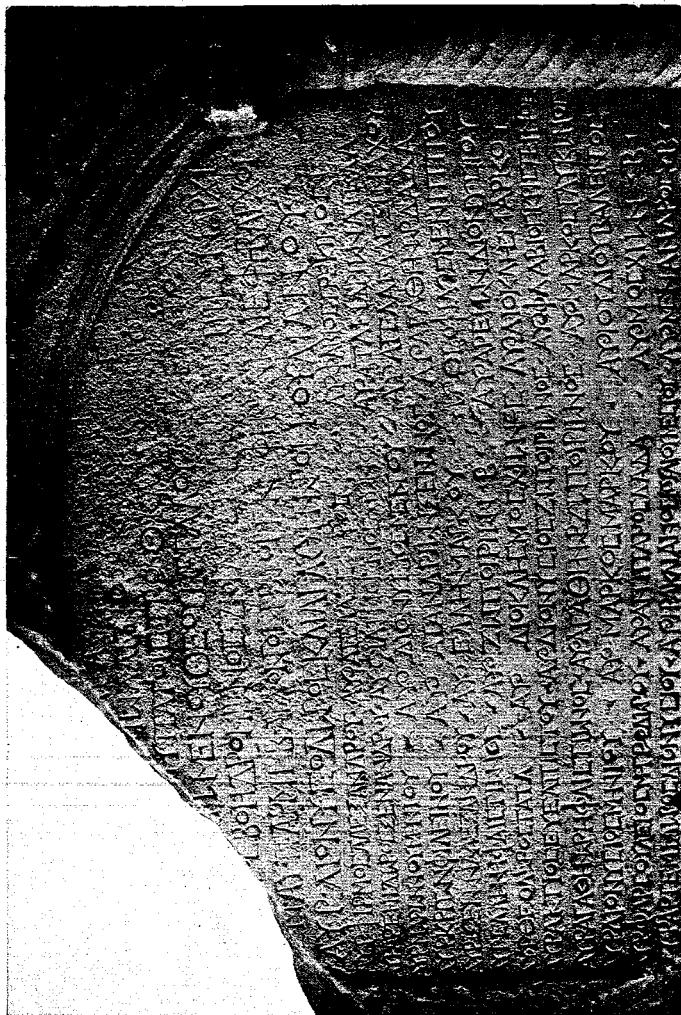
7. Relief Herakleuv z Erite.

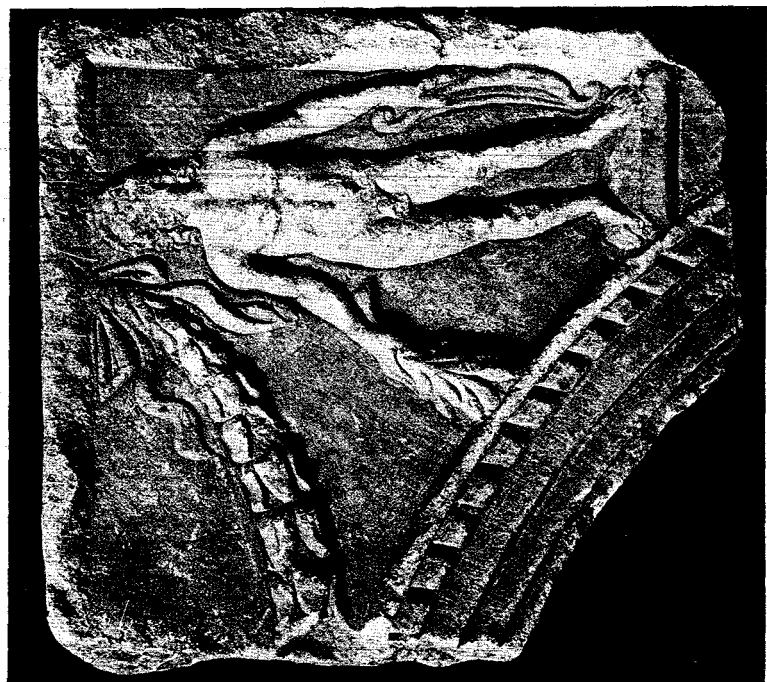
9a. Zlomek seznamu efebů z Varny.

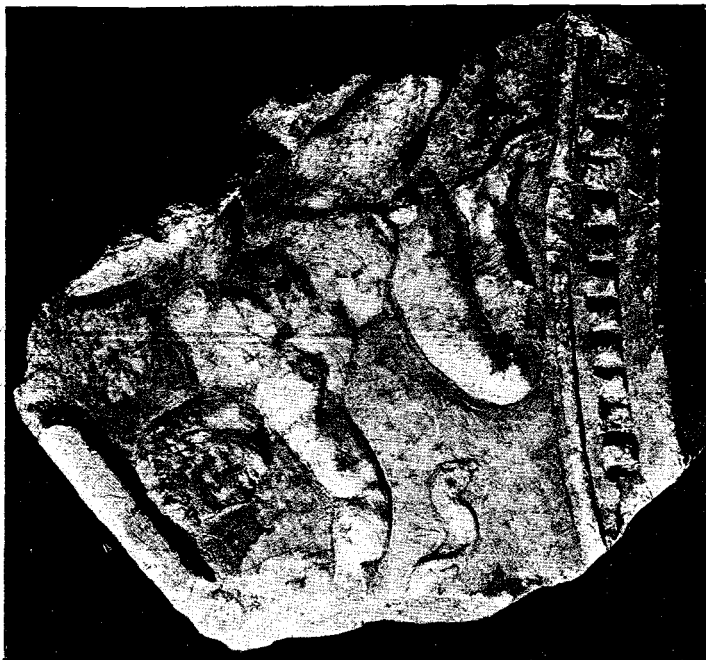
8a. Seznam efebů z Odessu.

8b. Začátek seznamu efebů 8a.

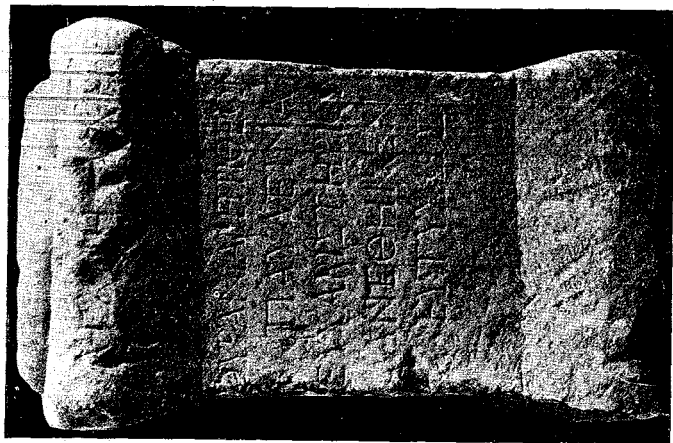
9β. Zlomek jiného seznamu z Varny.

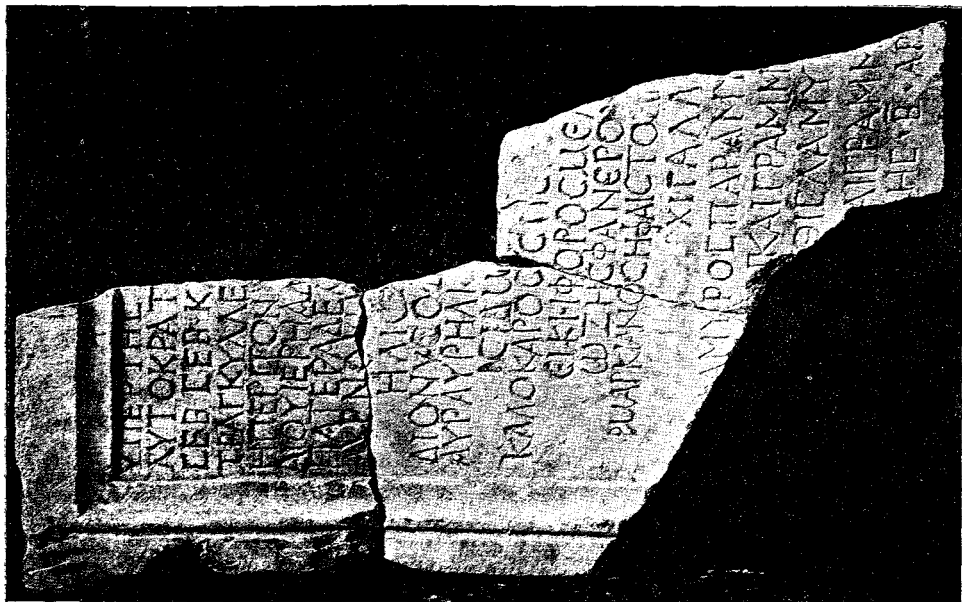
9γ. Zlomek seznamu efebů z Dionysopole.

11. Oltář Apolloniův z Marcianopole.

10. Věnování Matce Bohů z Marcianopole.

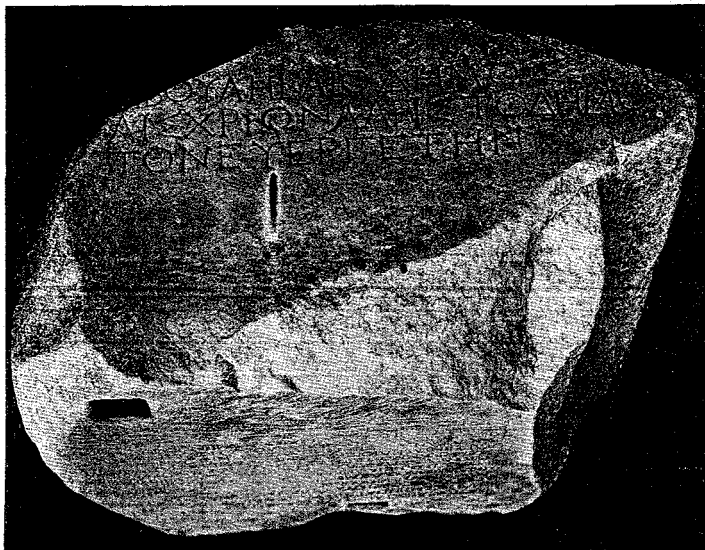

12b. Zadní strana téhož reliéfu.

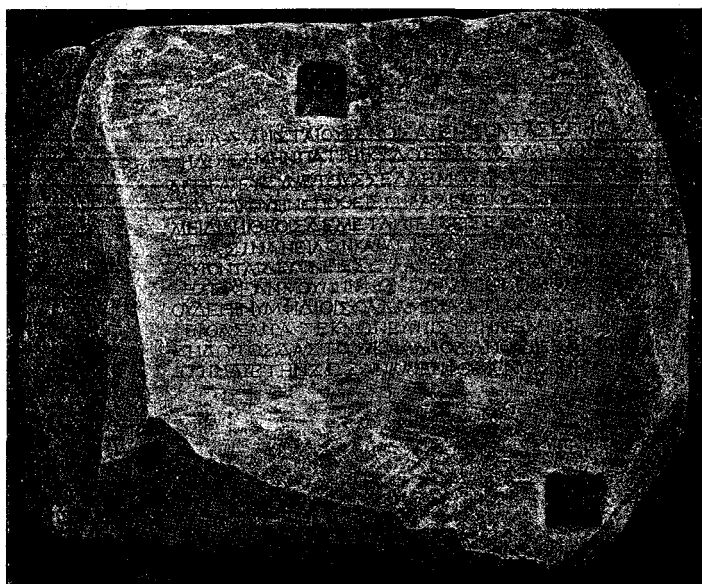

12a. Reliéf z Dionysopole.

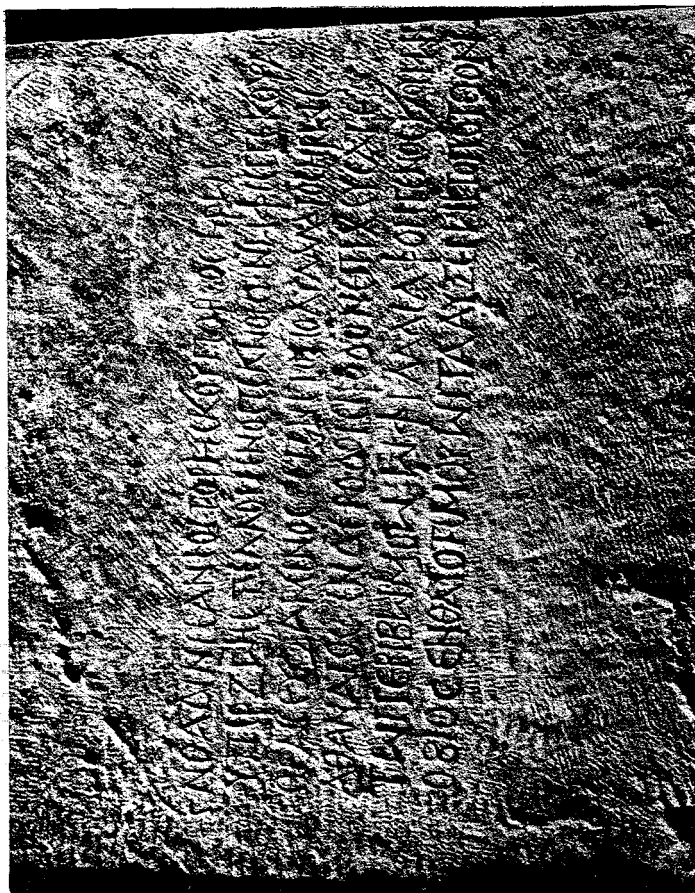

13a. Podstavec sochy z Histrie.

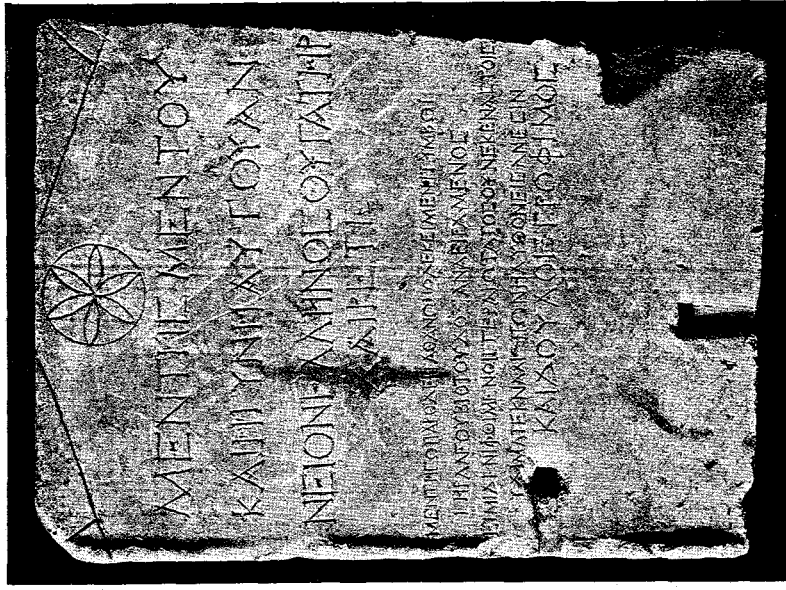
13b. Druhá strana téhož podstavce.

14. Nápis z Türk-Arnautlari.

15. Náhrobní stela z Varny.

17. Náhrobní nápis Mentúv z Varny.

10. Náhrobní nápis gymnasiarchův z Varny.

18. Náhrobní nápis dvou žen z Varny.

19. Metrický nápis ze vsi Vcjcda.